

Verso

Irodalomtörténeti folyóirat

Verso
Irodalomtörténeti folyóirat
2021/2

Szakmai védnökök

Bartók István
Jankovits László
Nagy Imre

Szerkesztők

Boszoki Petra
Kucserka Zsófia
Laczkó András
Milbacher Róbert
Pálfy Eszter
Pap Balázs
Szatmári Áron

Tördelőszerkesztő

Pap Balázs

Borítóterv

Simor Kamilla

ISSN 2630-8479

Felelős kiadó

a PTE BTK Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet
Klasszikus Irodalomtörténeti
és Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszékének vezetője
(7624 Pécs, Ifjúság útja 6.)

szerk@versofolyoirat.hu

TARTALOM

TUDOMÁNYOS GYŰJTEMÉNY

T. SZABÓ LEVENTE „Kritikai komolysággal tapsol” Gyulai Pál, a színházi kihívások és a színházi hivatásosodás fordulata	9
--	---

KRITIKAI LAPOK

HORVÁTH MARGARÉTA A folytonosság szinonimái (<i>Fenntartható tudomány – Hagyomány és újrahasznosítás a felvilágosodás előtt: Fiatalkonferenciája 2019</i> , szerk. BENE Ildikó Mária, MOLNÁR Annamária, SZŰCS Kata Ágnes, VIRÁG Csilla, VRABÉLY Márk, Bp., Reciti, 2020.)	49
SZOLNOKI ANNA Kazinczy, (neo)klasszicizmus és kontextusok (BÓDI Katalin, <i>Látásgyakorlatok: Kontextusok Kazinczy Ferenc képzőművészeti tárgyú írásaihoz</i> , Bp., Reciti, 2021 [Irodalomtörténeti Füzetek 183.].....)	55
KISS MARGIT Az írói szókészlet feldolgozásáról (BALÁZSI József Attila – KISS Gábor, <i>Jókai-enciklopédia: Szavak, kifejezések magyarázata és személyek, földrajzi helyek, történelmi események bemutatása</i> , Bp., Tinta, 2020.).....)	61

HASZNOS MULATSÁGOK

SCHELHAMMER ZSÓFIA Anagramma, varázslat és sztereotípa egy 17. századi énekeskönyvben.....)	69
--	----

FILLÉRTÁR

BENDE P. ANITA A <i>Vienniász</i> szövegközlése elé Az eposz születésének kétszázadik évfordulójára	79
ARANYOSRÁKOSI SZÉKELY SÁNDOR <i>Vienniász</i> (1–13. ének).....)	99

FILLÉRTÁR

Bende P. Anita

A Vienniász szövegközlése elé¹ Az eposz születésének kétszázadik évfordulójára

Székely² Sándor (1797. szeptember 13. – 1852. január 27.) erdélyi nemesi család gyermekeként született, 1822-től tordai unitárius pap, majd 1845-től haláláig püspök volt.³ Irodalmi művei 1814 és 1830 között készültek.⁴ A szakirodalom nem jutott konszenzusra abban, hogy Székelynek életében pontosan hány lírai szövege jelent meg,⁵ így ez a terület (a kéziratban maradt és a nyomtatásban megje-

1 Köszönettel tartozom S. Laczkó Andrásnak a Székely Sándorral kapcsolatos kutatásomban nyújtott segítségével és támogatásáért.

2 A név előtagjaként használt, a család származására utaló „Aranyosrákosi” jelző több névváltozatban látott napvilágot már a szerző életében, akár nyomtatásban, akár az eddig publikálatlan kéziratok hagyatékában. Pár példa a teljesség igénye nélkül: *Aranyos-Rákosi / A. R.* (Hébe, 1823), *Aranyos-Rákosi* (Hébe, 1824, 1825), *Rákosi* (Koszorú, 1828), *Aranyos-Rákosi* (Uránia, 1829), *Ar. Rákosi* (Áglája, 1830), *Aranyos-Rákosi / Aranyos-Rákosi / Ar. Rákosi / Ar. R.* (Biblioteca Academiei Române – Filiala Cluj-Napoca, jelzete: MSU1264), *Ar. R. (Uo., MSU1623)*, „*Alexander Székely de Aranyos Rákos*” („*Sponsio Alexandri Szekely Academicantis*” kezdetű latin nyelvű kézirat, Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtő Levéltára). A jelző egybeírásának kialakulásáról lásd GAAL György, *Aranyosrákosi Székely Sándor püspökké választása és beiktatása*, Keresztény Magvető, 2(1987), 106–113. Emellett igen gyakran (ha ugyan nem gyakrabban) használja az egyszerűbb vezeték- és keresztnév kombinációt, így van ez a *Vienniász* esetében is, ezért a jelzőt elhagytam.

3 Heinrich Gusztáv először az *Irodalomtörténeti Közleményekben* ismertette Székely Sándor életét és munkásságát (HEINRICH Gusztáv, *Aranyos-Rákosi Székely Sándor: Első közlemény*, ItK, 1(1895), 24–55; *Második, befejező közlemény*, ItK, 4(1895), 385–411), majd ezt pontosítva és kibővítve újraközölte *A Székelyek Erdélyben* elé írt *Bevezetesként* (ARANYOS-RÁKOSI SZÉKELY Sándor, *A Székelyek Erdélyben*, kiadta HEINRICH Gusztáv = *Régi Magyar Könyvtár*, I, szerk. HEINRICH Gusztáv, Bp., Franklin-Társulat, 1897, 3–84). A továbbiakban erre a kibővített verzióra fogok hivatkozni. Az életrajzhoz használt további szakirodalom: GAAL, *i. m.*; JAKAB Elek, *Aranyos-Rákosi Székely Sándor*, Figyelő, XIII. kötet, 1882, 161–183, 262–276, 167–173; SZÉKELY Károly, *Székely Sándor írói munkássága és a kor irodalmisága*, Keresztény Magvető, 1(2013), 27–48, ill. 2(2013), 200–217.

4 JAKAB, *i. m.*, 174.

5 Jakab Elek hármat említ (lásd *Uo.*), Heinrichnél ez a szám már öt (ami magába foglalja a Jakab által említetteket, lásd HEINRICH, *i. m.*, 8–11). Szinnyei József felsorolásában évszámok és folyóiratok szerepelnek (a művek címei nélkül), és bár a Heinrich által hivatkozott *Magyar Kurir* két lapszáma hiányzik a sorból, azt megtoldja egy a *Szépirodalmi* [sic! *Szépliteratúrai*] *Aján-dékban* (1821) és egy az *Urániában* (1829) megjelent verssel (lásd SZINNYEI József, *Magyar írók élete és munkái*, 1909, <https://mek.oszk.hu/03600/03630/html/index.htm>)

lent munkák feltérképezése, összevetése, vagyis a teljes szerzői életmű felállítás) mindenképpen további kutatást igényel. Jelen ismereteink szerint epikai művei közül öt (*A Székelyek Erdélyben, Mohács, Dierniász, Mikola Mária: Honi hős rege 1660-ból, Hattyu-eposz Húnyadiról*) jelent meg nyomtatásban, egy (*a Vienniász*) maradt kéziratban, hét pedig (*A meghódoltatott Dácia, Nándor ostroma, Buda visszavétele, Rudolfiász, Bercsényi Zsófia*, egy fordítás Luís de Camões-től, a *Lusiade* és *A Kenyérmezői Harcz* egy-egy éneke) elveszett vagy lappang.⁶ Kéziratainak feldolgozása folyamatban van.

A kézirat

A Vienniász. avagy Az Ostromolt Bécs. Hősi Költemény Huszanöt Eneken (1821) kézírata a kolozsvári Akadémiai Könyvtárban található.⁷ A könyvtári pecsét alapján 1975-ben került át a kolozsvári Unitárius Főiskola Könyvtárából jelenlegi helyére.

Az autográf kézirat egy papír alapú nyolcadrét kötetben található, 201–204 mm hosszú és 122–130 mm széles lapokból áll.⁸

Az alkaioszi strófában írt eposz eddig teljes egészében kiadatlan volt.

Kolozsvár és Bécs. Történelmi háttér és források

Székely Sándor irodalmi működésének kezdetéhez megkerülhetetlenül kötődik a kolozsvári Unitárius Kollégium és az *Erdélyi Muzéum*, Döbrentei Gábor körével.

Székely tanult édesapja révén korán megismerkedik a római klasszikusokkal, a székelykeresztúri gimnáziumban már eredeti nyelven olvas Horatiust, Vergiliust, Ovidiust és Homéroszt.⁹ A fordítás és az időmértékes verselési formák

6 Ezekről bővebben lásd *Uo.*, 262–272; HEINRICH, *i. m.*, 23–34.

7 Biblioteca Academiei Române – Filiala Cluj-Napoca; jelzete: MsU1057.

8 Hivatalosan digitalizált változata nincs. A kézirattal először 2011-ben találkoztam, majd 2017-ben újra kézbe vettem, hogy technikailag magasabb fokon fényképezhessem be. A *Mutatványokban* közölt fotók ezt a 2017-es állapotot őrzik, színhelyesek, a tömörítetlen, nyers (RAW) formátumnak köszönhetően pedig könnyebben olvashatók és nagyíthatók.

9 TOLDY Ferenc, *Aranyosrákosi Székely Sándor* = T. F., *Magyar költők élete*, II, Pest, kiad. RÁTH Mór, 1871, 246.

10 A protestáns felekezeti iskolák klasszikai tagozatának avagy a gimnáziumnak volt feladata a latin nyelv megtanítása: „[a]z etimologia és a sintaxis elvégzése után a poétikai osztályban fordítás volt (expositio) Ovidiusból és Phaedrusból, a retorikaiban Ciceróból és Sallustiusból latinból magyarra s viszont. Kézikönyv Molnár *plenior grammatikája*. [...] Kriza [János (1811–1875)] kedvesen beszél önéletrajzában (Ker. Magvető, 1912.), hogy Koronka [József (1790–1863), 1813-tól a székelykeresztúri gimnázium igazgató-tanára] alatt, aki különben Horatiust és Ovidiust tanította előszeretettel, a poétikában és retorikában annyira belejött a latin distichonok és sapphicusok írásába, hogy néhány óra alatt az egész osztály számára megírta az exercitiumokat. Néha magyar versekre is kapott témákat, de ezekre már nem kapott oly elismerő lektákat, mint a latin versekre, sőt komolyan intette, hogy ne használjon új, szokatlan szokat.” (GÁL Kelemen, *A kolozsvári Unitárius Kollégium története*, II, Minerva, 1935, 13.)

gyakorlata ekkortájt napi szintű feladatnak számított az iskolai oktatásban.¹⁰ 1814-ben kerül Kolozsvárra, ahol a hagyományos görög-római értéket képviselő, szigorúan latin tannyelvű¹¹ kollégiumban elmélyíti ezt a tudást. A nemzeti nyelvet és irodalmat szorgalmazó diákság ellenben nem csak erre vágyott: „[é]szrevették az iskolai rendszerben a nemzeti tartalmú tárgyak, a nemzeti irodalom teljes hiányát. Hiszen Aranka György, Döbrentei nemzeti agitálásai nem maradtak titokban előttük, bár az iskola semmit sem tett ezek megismertetésére.”¹²

Az 1790-es évek elején alakult meg Aranka György közreműködésével a nem túl hosszú életű (1793–1806) *Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság*, mely az erdélyi magyar kultúrában a kor egyik szorosabban vett nemzeti jellegű intézménykísérlete volt.¹³ 1809-ben ezt a sodort viszi tovább Döbrentei Gábor, aki Kazinczy biztatására egy erdélyi magyar folyóirat terveivel kezd foglalkozni, anyagi alap hiányában viszont „[a]z *Erdélyi Muzeum* első füzete csak 1814 májusában jelenik meg, akkor azonban a siker olyan, hogy kétszer is ki kell adni”.¹⁴ A lapot Trócsányi Zsolt a következőképpen jellemzi: „Az *Erdélyi Muzeum* tanulmányanyaga sokrétű. Dolgozatokat közül a görög és római irodalomról, ismerteti a modern európai irodalom történetét. Magyar irodalomtörténeti és irodalomkritikai anyagában olyan darabok találhatóak, mint Kazinczy tanulmánya *A magyar irodalom történetéről* és recenziója a *Himfy szerelmeiről*. Változatos irodalomelméleti anyagot közöl, s a szerkesztő és munkatársai tisztában vannak a nyelvművelés fontosságával is. Döbrenteinek magának is van történeti érdeklődése, de a kor olvasói igénye is megköveteli a történetírás jelenlétét a folyóiratban.”¹⁵ Döbrentei „erdélyi írógárdát nevelő ambíciói”-nak köszönhetően pártfogásába veszi Székely Sándort,¹⁶ majd 1816-ban bevonja az *Erdélyi Múzeum* munkatársai közé, Székely első nyomtatás-

11 „Az Unitárius Kollégium diákjai ugyanis az elsők között érzékelték a reformkor új szellemét, álltak a kor haladó eszméinek szolgálatában. Az általános politikai célok mellett leginkább a kollégium maradi oktatási rendszerének megváltoztatásáért és a latin helyett a magyar tannyelv bevezetéséért küzdöttek. Már az 1810-es évek végén ismételten kérték, hogy egyes tárgyakat magyar nyelven adjanak elő, de mindig elutasító választ kaptak. Még az 1840-es években is büntették a magyar szó használatát tanítás idején.” (GAAL György, *A kolozsvári unitárius kollégium kéziratok lapjai*, Keresztény Magvető, 3(1982), 145.)

12 GÁL, i. m., 157.

13 TRÓCSÁNYI Zsolt, *Felvilágosodás és ferenci reakció (1771–1830) = Erdély története*, II, szerk. KÖPECZI Béla, Bp., 1986, Akadémiai, 1132.

„Az első valóban működő magyar akadémia jellegű szervezet az országgyűlés támogatását megkapja ugyan, a kormányhatóságokét azonban csak erősen felemás módon. A központi kormányzat ügyetlen formai kifogással nem engedélyezi működését; erre az a kitűnő mérlegelőképeségű Bánffy György jóvoltából mint »Próba Társaság« kezd működni 1793 decemberében. [...] A társaság működése az 1800-as évek elejére már nagyon visszaesett. 1806 a végső lobbanás, s ezzel az első magyar akadémia jellegű intézmény részvétlenség, anyagi erők hiánya (s a politikai légkör egészében vett rosszabbodása) miatt megszűnik.” (Uo.)

14 Uo., 1133.

15 Uo., 1134.

16 SZÉKELY, Székely Sándor írói munkássága..., i. m., 29.

17 SZÉKELY Sándor, *Az Ember*, Erdélyi Múzeum, 1816, V. füzet, Pest, 138–141.

18 Kelemen Miklós úgy hivatkozik Székely Sándor kolozsvári diákéveire, mint aki ekkor csatlakozik „az Önképzőkör mozgalmába és a Remény című zsebkönyv írógárdájába”, melyen

ban megjelent versét, *Az Ember* címmel,¹⁷ szintén a folyóirat közli.¹⁸

A nemzeti eposz megírása körüli forrongás, a *Tudományos Gyűjteményben* a hexameterekben írt Árpád-eposzra tett Horváth István-féle felhívás (1817) impulzust adott Székelynek. „Úgy tűnik, amíg Horvát Endre mentegetőzött, addig Székely Sándor állítólag még ugyanazon évben hozzáfogott első eposzkísérletéhez”,¹⁹ írja Székely Károly. Nemcsak állítólag: Székely Sándor a sokat citált 1827-es Toldy Ferenchez írt levelében 1817-es datálással említi az öt énekre tervezett *A Kenyérmezői Harcz* című művének egyetlen elkészült énekét (mely jelenleg elveszett vagy lappang).²⁰

A kenyérmezei csata bevezeti Székely török–magyar harcok és a hódoltság

keresztül aztán kapcsolatba kerül Döbrentéivel. (KELEMEN Miklós, *Egy 19. századbeli erdélyi unitárius püspök: Aranyosrákosi Székely Sándor*, Magyar Egyháztörténeti Vázlatok, 1–2(2001), 86.) Ez annyiban téves információ, hogy a *Remény* zsebkönyv létezett ugyan, és Székelynek köze is volt hozzá, ellenben csak az 1833/34-es tanévben szervezték meg azt a „minden tanulót magában foglaló olvasó- és önképzőkört”, amelynek tagjaiban felmerül az igény, hogy a társulathoz tartozó/ott tagok bírálat céljából álneven beküldött műveit 1838. szeptember 8-ig „terjesszék az unitárius egyház azon következő kiválóbb férfiai elé, akiket ezen ügy pártfogóiuil sikerült megnyerni: Székely Sándor rektor-professzor, Brassai Sámuel, Farkas Sándor, Gyergyai Ferenc és Kriza János” (Dr. HOFBAUER László, *A Remény című zsebkönyv története (1839–1841) = Erdélyi Tudományos Füzetek*, szerk. Dr. GYÖRGY Lajos, Kolozsvár, Minerva, 30(1931), 4–5.). Kriza János a nyomdából kikerült formát csak 1838. december 13-án (*Remény. Zsebkönyv. 1839. Kolosvártt, a királyi lyceum betűivel. Kiadta az unitárius collegiumbeli olvasó társaság* címmel) mutatta be az olvasókör gyűlésén (Uo., 5. A *Remény* zsebkönyvről lásd még GAAL György, *A kolozsvári unitárius... i. m.*, 145–146), így Székely diákéveihez semmiképp sem kapcsolódhatott, és némileg megingatja Kelemen állításainak hitelét.

19 SZÉKELY, *Székely Sándor írói... i. m.*, 32–33.

20 „Munkáim a következők: *A Kenyérmezői Harcz* öt Énekben. Hősi költemény (próba 1817), egy ének kész. – *Lusiade*. Első Ének fordítás (1818). – *Vienmiász XXV Ének* Alcaica strophákban (1821. 2.), mely jobbítást vár. – *A Székelyek Erdélyben* (Bécsben 1822). – *Mohácsiasz* négy Énekben (1824 Tordán), mely egészen kész, nékem mindegy, akárhol és miként jelenjék meg.” (HEINRICH, *i. m.*, 79.)

21 Székely habitusából fakadóan ez az érdeklődés nemcsak epikai műveinek gyakori ihletője, de végigköveti az életútját. 1823-tól a tordai Unitárius Algimnázium tanára, 1832. augusztus 23-án a nyárádszentlászlói zsinat a kolozsvári kollégiumba helyezi át tanárként, ahol először történelmet és hittant, majd ezek mellett héber és görög nyelvet is tanít. Székely maga dolgozza ki magyar nyelvű előadásait. Az összeállított, nyomtatásban megjelent tankönyvek, tudományos értekezések listájából egy e tárgyban önállóan megjelent esszét emelnék ki: SZÉKELY Sándor, *Törökök' kiverettetése Magyarországból*, Nemzeti Társalkodó, 25(1838), 193–199. S több rövidebb utalást találunk még az oeuvre-ben, például *A' Hunnok' és Avarok' váraitól* című esszében (AR. R. SZÉKELY Sándor, *A' Hunnok' és Avarok' váraitól*, Nemzeti Társalkodó, 45(1830), 356.) a várnevek etimológiai fejtegetésével összefüggésben.

22 A kenyérmezei összecsapás 1479. október 13-án zajlott. Ezt az alábbiakban Szakály Ferenc és Fodor Pál kutatása alapján foglalom össze: SZAKÁLY Ferenc, FODOR Pál, *A kenyérmezei csata*, Hadtörténelmi Közlemények, 2(1998), 1–43.

Az oszmán betörő sereg élén az anatóliai beglerbég után a birodalom második legnagyobb hatalmassága (jelezve, hogy a szultán nagy fontosságot tulajdoníthatott a vállalkozásnak), Haszán bég-oglu Isza bég állt, mellette mindazon határbégek, akiktől a határközeli magyar népek rettegtek, továbbá csatlakozásra kényszerítették Tepeuş Basarab havaselvi vajdát. Bár a gyorsan mozgó török akindzsi, martalócok kisebb harcértékkel bírtak, számuk „messze

iránti érdeklődését,²¹ de a történelmi tényekből²² kiindulva – a *Vienniás*ban szereplő európai keresztény hatalmak együttműködésének hőseivel ellentétben – inkább a nemzeti narratíva kollektív aspektusa mutatkozhatott meg benne. Irodalomtörténeti vonatkozásában²³ és az ehhez tapadó törökellenes háború ideológiai

felülmúlta azt a haderőt, amelyet Erdélyország, a vele szomszédos határvédelmi szakasz csapataival együtt, valaha is kiállíthatott”. (*Uo.*, 14.) A szembenálló fél Báthori István országbíró, erdélyi vajda, aki segítségül hívta Kinizsi Pál, temesi ispánt és az Alsó Részek főkapitányát, Vuk Brankovics szerb despotát és a Jaksics-testvéreket. Háromnapos török fosztogatás után, a portyázásban kifáradt törökök Zsibód falunál, a Kenyérmezőnek nevezett síkságon tartózkodtak.

„Az ütközetet egy különös, sőt kifejezetten bizarrnak tűnő jelenet vezette be. A törökök közül hirtelen kivált egy pazar fejedőt viselő lovas, odarúgott Kinizsi csapatahoz és kihívóan a vezér felé köpött. Ezután Báthori, majd a despota előtt is kiköpött a földre. Amikor a szászokhoz ért, az egyik harcos nem bírván tovább tétlenül nézni a provokációt, üldözőbe vette és rövid harcban fejét vette a töröknek [...]. A vértől csöpögő fejet meglátva – mintha csak jeladás lett volna – mindkét oldal támadásba lendült. [...] Oláh Miklós helyszíni értesülése szerint »akkora öldöklés támadt mindkét részről, hogy a mező közepén folyó patakocskáról azt hallottam azoktól, akik e csatában ott voltak, hogy vérrel keveredett«. [...] A csata délután egy óraker kezdődött, s öt óra lett, mire a magyarok legyűrték és megfutamtították a török lovasságot. A küzdelem azonban nem ért véget, mert a havaselvi (vlach) gyalogság – amelyet a menekülő lovasok, a kor szokása szerint, egyszerűen faképnél hagytak – még mindig szívósan tartotta magát a vasvillákból és egyéb szűrőeszközökből összeállított akadályok mögött. Sőt, a »falanxaikból« hajigált dárdaikkal komoly veszteséget okozott a támadóknak. A magyar hadvezetés végül kénytelen volt nehézpáncélos egységeket küldeni ellenük, amelyek hosszú közelharcban felmorzsolták őket.” (*Uo.*, 20–22.) A csata az addigi legjelentősebb győzelem volt a Magyarországot támadó portyázó törökök felett, a győzők nevét Európa évtizedekig hivatkozta.

23 Hunyadi Mátyás és II. Ulászló udvari historikusa, Antonio Bonfini csatáról szóló leírása lényeges pontokon ellentmond az elsődleges forrásokból kirajzolódó tényeknek (SZAKÁLY-FODOR, *i. m.*, 17.). Azonban Székely szempontjából nem is ez az érdekes, hanem hogy „Bonfini nyomán – a XVI. század hatvanas éveiben egyszerre két magyar nyelvű történeti ének is keletkezett a kenyérmezei viadalról: az egyik a Nikolsburgi Névtelenként emlegetett énekszerző (1568), a másik Temesvári István telegdi iskolamester (1569) alkotása”. (*Uo.*, 25.) Ugyanakkor a Szakály–Fodor-tanulmány a Bonfini által közölt Báthori-beszéden keresztül levezeti, hogyan illeszkedik a törökökről formált 15–16. századi magyar közvéleményhez, és felvonultatja a törökellenes háború teljes ideológiai érvrendszerét. (*Uo.*, 19–20.)

24 A „kereszténység védője” (*defensor Christianitatis*), a „Krisztus bajnoka” (*athleta Christi*) vagy „a keresztény hit katonája” (*miles fidei Christiane*) mint magyar királyok címei, a „vad, pogány és istentelen török nemzet” miatt elszenvedett magyarországi betörések az egyetemes kereszténység ellen elkövetett bűntettek, a „török–tatár” fogalmak jelzővé mosása már Zsigmond király (1387–1437) idején feltűntek (FODOR Pál, *Az apokaliptikus hagyomány és az „aranyalma” legendája: A török a 15–16. századi magyar közvéleményben*, Történelmi Szemle, 39(1997), 21–22.). Zsigmond XXII. János pápától 1410-ben (ily módon első ízben megfogalmazva) kapja a keresztény hit „pajzsa és védőfala” (*scutum atque murus*) megtisztelő címét. (*Uo.*, 22.) A török nyomás erősödésével, és ahogy az ország mindinkább magára marad a „közös” ellenséggel szemben, Hunyadi János leveleiben felbukkan a „romlás”, a „végromlás” víziója. „Hogy ez nem pusztá retorikai fogás volt, az kiderül abból, hogy Hunyadi (illetve szószólója: Vitéz János) többször utalt az „égi koronával” szimbolizált mártíromság eshetőségére. Nyilván ezzel függ össze, hogy a hadvezér és kancellárja a törökellenes harcok balsikereit végső soron rendre az *isteni akaratból vezette le*” [kiemelés tőlem, B. P. A.]. (*Uo.*, 25.) A török rabság és az elkárhozás párhuzama „valószínűleg nem korlátozódott a felső rétegekre, hanem az egész magyar társadalom szemléletét áthatotta”. (*Uo.*)

érvrendszerében²⁴ viszont felismerhető a Székely-életmű epikájának török–keresztény tematikájú vázrendszere.²⁵

A *Vienniasz* történelmi háttérét az 1683-as, ún. *második bécsi ostrom* adja.²⁶ A július 14-én kezdődött ostromot a török és a török hódoltság alól érkező hűbéres seregek feje, Kara Musztafa török nagyvezír vezette Bécs ellen. A várvédő oldalon Ernst Rüdiger von Starhemberg gróf ellenállt, amíg I. Lipót magyar király és német-római császár, illetve a lengyel király, Sobieski János egyesített keresztény seregei megérkeztek. Szeptember 12-én a kahlenbergi ütközetben visszaverték a török seregeket. A csata jelentősége, hogy a török sereg feletti győzelem és a nemzetközi csapatok egyesülése előkészítette Magyarország felszabadítását.

Székely témaválasztásán²⁷ – Heinrich Gusztávval egyetértve²⁸ – a metternichi összbiriodalmi kulturális program hatása expressis verbis érezhető. A „Habsburg biriodalmi ideológia [egyik ilyen] terméke”²⁹ az 1810-ben Joseph Freyherr von Hormayr által indított *Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunde* folyóirat. „Hormayr úgy gondolta, hogy az érzelmi összetartozásnak a kollektív emlékezet lehet a legfőbb táplálója: a közös kultúrának a közös történelemben kell gyökereznie. Az irodalomra ezért a közös történelem tudatosításának szerepét kívánta osztani. Ez a történelem az ő felfogásában sorsközösséget – közös győzelmeket és közösen átélt szenvedéseket – jelentett.”³⁰ Székely 1820. december

25 Székely rögtön ezen ideológiai érvrendszert reprezentáló mnemotoposzok katalógusával nyit a *Vienniasz* invokációjában, a magyar királyok büszkén viselt *kereszténység védőbástyája* címét a lengyel királyra, Sobieskire ruházva, a családi tűzhely oltalmát pedig Lotharingia hercegének, V. Károlynak és a bécsi várparancsnoknak, Starhembergnek kezébe adva: „Ernst Stahrenberg volt. és Lotharingia / Herczegje, két Hös, a' haza biztosi. / 's Nagy Szóbieszky a' Keresztény / Népek erős fala, védelemje. – // A' vérre vágyo Gög megaláztatik / Az elnyomott nép újra szabad leszen. / Isten kezében függ szerencsénk. / Hasztalanul perel a' Kevéljség –” (*I. Ének*)

Székely Sándor *Mohácsának* és a magyar történelem dinasztikus értelmezésének kapcsolatáról lásd S. LACZKÓ András, *Új nap, régi fény*, Pro Pannonia, 2019, 165.

26 Erről bővebben lásd BÁNLAKY József, *A magyar nemzet haditörténelme: 17. Magyarország felszabadítása a török uralom alól (1683–1699)*, Arcanum, 2001, <http://mek.oszk.hu/09400/09477/html/index.html>; RÓNAI HORVÁTH Jenő, *Magyar hadi krónika II. A mohácsi véstől a legújabb korig*, Bp., Franklin-Társulat, 1897, 241–246; HADÁRY Antal, *Bécs' emlékezetre méltó dolgai*, Pest, Trattner János Tamás betűivel, 1821, 227–243; TARJÁN M. Tamás, *1683. július 14. Kara Musztafa ostrom alá veszi Bécsset*, Rubicon Online, http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1683_julius_12_kara_musztafa_ost-rom_ala_veszi_becset/

27 Székelynél a forrásokra nem találtam utalást. Sem magában a kéziratkötegekben, sem a Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtő Levéltárában található levelezésében (amely kérvényeket, anyagi jellegű kiadásokról szóló leveleket, füzeteket foglal magába).

28 HEINRICH, *i. m.*, 70–73.

29 PÁLFY Eszter, *Egy férfias nőalak: Mednyánszky Alajos Széchy Mária-alakjának forrásai*, ItK, 121(2017), 490.

30 S. VARGA Pál, *A nemzeti költészet csarnokai: A nemzeti irodalom fogalmi rendszerei a 19. századi magyar irodalomtörténeti gondolkodásban*, Bp., Balassi, 2005, 164.

31 Székelyt a dicsőszentmártoni zsinat 1819. július 1-jén akadémiaira jelöli. Hazai protestáns egyetem híján, és mivel az osztrák kormányzat elzárja a külföldi látogatást a protestáns ifjak elől (HEINRICH, *i. m.*, 5.), a bécsi egyetem protestáns teológiai karára indul, amely 1821-től

10-én érkezik Bécsbe,³¹ az *Archiv* ugyanezen évfolyamát lapozgatva folytatásokban olvashatja (jóllehet forrásmegjelölés nélkül) az első és a második bécsi ostromot feldolgozó történeti esszéket.³²

A történelmi forrást tekintve Székely eposza szinte sorról sorra követi³³ Johann Petern von Völckern *Wienn von Türken belägert, von Christen entsetzt*³⁴ című ostromnaplójának török seregszempléjét. A Völckern-napló a téma folyamatosan hivatkozott, *közkézen* forgó ősforrásának számít,³⁵ Székely közvetett vagy akár közvetlen formában is találkozhatott vele. A várvédő oldal egyes szereplői azonban nem azonosíthatók a napló mentén, így feltételeznünk kell, hogy az eposznak nem ez a kizárólagos (történeti) forrása.

Hasonlóképpen az összbírodalmihoz, Heinrich bécsi hatásként említi a Székelyt ért Klopstock-kultuszt,³⁶ kiemelve az eposzi műfaj újrafelfedezését és a felelevenített ősi nemzeti mitológiát.³⁷ A Berzsenyitől ismerős és a *Vienniászban* alkalmazott alkaioszi strófát Hegedüs Géza hozza összefüggésbe Friedrich Gottlieb Klopstock idegen versformáival: „De volt még egy érdekes formakísérlete: *Vienniász* címen Bécs 1683-ban átélt török ostromát és felmentését akarta megírni, meghozza a Berzsenyinély oly gyakori alkaioszi ódaformában. Költészetünkben nincs is több példa ilyen görög lírai strófákban írt elbeszélő költeményre. Lehetséges,

kezde meg működését, és a külföldi egyetemjárást váltotta ki. (SASFI Csaba, *A felsőbb iskolázottság térhódítása a magyarországi késő rendi társadalomban*, Történelmi Szemle, 2(2008), 169.) 1822. január 21-én az erdélyi unitáriusok főtanácsa kinevezi tordai papnak, Bécsből május 21-én indul vissza.

32 *Der Türke vor Wien. 1529*, Archiv, 3(1820), 13–15, 4(1820), 17–19, 5(1820), 22–24. *Der Türke vor Wien II. 1683*, Archiv, 6(1820), 25–27.

33 A hivatkozott tárgyi jegyzetekben ez lekövethetővé válik.

34 VÖLCKERN, Johann Petern von, *Wienn von Türken belägert, von Christen entsetzt*, Lintz, bey Johann Rädlmayr, 1684.

35 Később a *Neues Archiv* 1830-as évfolyamában újra felbukkan a téma, amelyet Ignaz Kankoffer dolgoz fel (Ignaz KANKOFFER, *Historische Denkwürdigkeiten der Stadt Wien: Mitgetheilt von Ignaz Kankoffer: Tagebuch der zweyten Belagerung Wien's durch die Türken im Jahre 1683*, Neues Archiv, 20(1830), 149–153, 22(1830), 169–172, 26(1830), 198–203, 28(1830), 219–220, 30(1830), 234–236, 31(1830), 241–244, 34(1830), 262–266, 35(1830), 271–275.) Itt már forrásmegjelöléssel:

„Anmerkung: Bey diesem Aufsatze wurden folgende Quellen benützt.

a) Vienna a Turcis obsessa, a Christianis eliberata. Auctore Joanne Petro de Vaelkeren S. C. M. Consiliario aulico bellico, generali auditore et Historiographo. Viennae 1683. 4to.

b) Anselmi Schramb, chronicon Mellicense. Vindobonae 1702.

c) Wagner: Vita Leopoldi Caesaris Magni 1739.

d) Theatrum Europaeum. Tom. XII. [... stb.]". (Uo., 274.)

36 HEINRICH, *i. m.*, 68–70.

Az egyéb Székely epikáját ért hatásokra (mint például az Ossiáni, ami inkább a *Dierniászban*, a *Mohácsban* jelentős) most nem térnék ki. Erről bővebben lásd HEINRICH, *i. m.*

37 Klopstock újításáról és az idegen versmérték használatáról a nemzeti költészetben Schlegel (majd Arany János) vonatkozásában S. Varga Pál írt bővebben. (S. VARGA, *A nemzeti hagyományok Friedrich Schlegel bécsi előadásai* = Uő, *i. m.*, 140–156.)

hogy ez Klopstock-hatás; ez a német klasszikus olykor antik ódai formában idézett hajdani germán hősoket (például Hermannt, a rómaiak ellen vitézkedő germán vezért és feleségét, Tusedlát).³⁸

Bár Székely a *XXI. Ének*ben megidézi Homéroszt egy széljegyzetben,³⁹ ennek a fordulatnak a kidolgozása elmarad.

A szövegközlés

A következőkben a 92 ív terjedelmű kéziratköteg teljes tartalma betűhíven kerül közlésre a szerző egyéb jegyzeteivel, vázlataival, javításaival együtt. Fontosnak tartottam, hogy a kiadás ne csak a főszövegre koncentráljon – hiszen Székely az eposzt nem ítéli (sajtó)késznek⁴⁰ –, hanem tükrözze a szerző (alkotói) eljárását, amely mikroszinten a különböző javítások, betoldások, tollak elkülönítését jelenti, emellett makroszinten megmutatja, hogy valójában a fennmaradt kéziratköteg is különböző rétegekből áll.

A szövegközlést Székely két koherensebb paratextusával indítom: *Az Eposznak Foglalatjával* [továbbiakban: *Foglalat*], amely tartalomjegyzékszerűen előkészíti a cselekményt, és az *Irtammal*, amely a szöveg keletkezési körülményeire utal. Azon tárgyi jegyzetek, amelyek az értelmezést segítik, a szövegközlést követően jelennek meg végjegyzetben. Azokról a töredékes, nem egyértelmű besorolású részekről pedig, amelyek nem kapcsolódnak szervesen a *Vienniász*hoz, a *Jegyzetapparátus*ban ejtek szót. Bár az oldalszámozás nem része a főszövegnek, a kiadásban ennek ellenére technikai okok miatt (segítve a kéziratkötegekben való tájékozódást) meghagytam.

A kiadás során szöveg- és betűhűségre törekedtem. A betűhív közlés mellett szóló két legnyomósabb érv a kritikai kiadás szabályzatának 1832 (tehát az első magyar akadémiai helyesírás megjelenése) előtti szövegekre vonatkozó pontja,⁴¹ valamint hogy az eposzi hagyománytól eltérő alkaioszi strófaszerkezet ne (egy

38 HEGEDÜS Géza, *A magyar irodalom arcképcsarnoka. Aranyosrákosi Székely Sándor*, <http://mek.oszk.hu/01100/01149/html/>

Továbbá a költő fiának, Székely Ádámnak Jakab Elekhez intézett levele a következő részletet közli (érintve a fent említett költőket): „Néhai idvezült édes atyámnak kedvencz könyvei voltak Homér pergamentbe kötve, Horatius és egy elavult Virgil, továbbá Klopstock Messiása, Berzsenyi versei stb. [...] Azokból egész helyeket mondott el nekem magyarul s szépségökre, szívemre mély hatást gyakorló magyarázatokkal figyelmeztetett.” (Jakab, *i. m.*, 175.)

39 „Ulísszeszt / kovetni kell. / midön hivja / vissza.” (*XXI. Ének*) A halvány ceruzás jegyzet a trójai faló csapdájához kötődhet, miszerint Odüsszeusz kitalálja, hogy míg a parton hagyják az *ajándékot*, addig úgy tesznek, mintha hazahajóznának, a falóban megbújó katonák pedig éjszaka kinyitják trója kapuit. A *Vienniász*ban ezen a ponton Kara Musztafa súlyos sérülést kap és elájul, hada halottnak hiszi, és a keresztény seregektől visszaverettetnek sátraikig.

40 Székely 1827. november 6-án kelt levelében a következőket írja Toldy Ferencnek: „*Vienniász* XXV Ének Alcaica strophákban (1821. 2.), mely *jobbítást vár*” [kiemelés tőlem, B. P. A.]. (HEINRICH, *i. m.*, 79.)

41 Lásd *Irodalmi szövegek kritikai kiadásának szabályzata*, összeáll. PÉTER László, Bp., 1988., 79.

idegen kéz által) sérüljön. A szövegközlésben megőriztem a szavak eredeti egybe- vagy különírását (ez okból a prózai szövegrészeknél is meghagytam az eredeti sortöréseket), a nagy- és kisbetűk használatát, az idegen szavak, a személy- és földrajzi nevek írásmódját, továbbá a központosítást. A hangtani jelenségek esetében viszont a magánhangzók nem következetesen használt ékezetjelölését (ahol sem jelentésbeli, sem stilisztikai különbség nem fűződik hozzá) nyomdatechnikai okokból egyszerűsítettem.

A kéziratban a valószínűsíthető helyhiány miatt a versszakok között nincsenek üres sorok, Székely az egybetartozó versszakokat úgy jelöli, hogy az egymás alatt levő verssorokat egy-egy szótaggal beljebb kezdi. A szövegkiadás formai elrendezése tartja az eposz szabályos négysoros versszakolását, betoldva a versszakok közti hiányzó sorokat, emellett a jellemző formakép miatt a soreltolások is helyet kaptak.

Helyesírás

A XVIII. század utolsó harmadában a felekezeti szempontok háttérbe szorulásával a protestáns és katolikus helyesírási formák közeledni, ennek következtében mindamellet elkerülhetetlenül keveredni kezdtek.⁴²

„E korszakban majd minden író keverék helyesírással ír, csak a keveredés módja nem egyforma. A két tiszta típusú helyesírás mellett (amelyik egyáltalában nem tűnt el, legfeljebb a tiszta katolikus volt igen ritka) három fő keveréktípust lehet megkülönböztetni: 1. protestáns *tz, ts* + katolikus *láttya, tudgya*; 2. katolikus *cz, cs* + protestáns *látja, tudja*; 3. a kettőnek teljes összevisszasága [...].⁴³ Az első típust (a katolikus írók) Baróti Szabó Dávid és Batsányi János honosította meg a *Magyar Museumban*,⁴⁴ a második típust Kazinczy Ferenc képviselte.⁴⁵ A kézirat betűhív átírási (és olvasási) nehézségei főként abból fakadnak, hogy Székely Sándort azonban a *kortünetnek számító*⁴⁶ harmadik típus jellemzi.

42 Erről bővebben lásd: *Csokonai Vitéz Mihály összes művei*, I, szerk. JULOW Viktor, SZILÁGYI Ferenc, Akadémiai, Bp., 1975, 189–190.

43 Kniezsa István, *A magyar helyesírás története*, Bp., Tankönyvkiadó, 1952, 20.

44 CsVM ÖM I., 189.

45 A sztenderdizációban döntő szerepe van az 1830-ban megalakult Magyar Tudós Társaságnak. 1832-ben adták ki a *Magyar helyesírás' és szóragasztás' főbb szabályait*. Bár ez az akadémiai kiadványok helyesírását kívánta egységesíteni, és a benne foglalt szabályok akkor még a társaság tagjai számára sem voltak kötelezők (vö. KESZLER Borbála, *Írás, helyesírás*, Pannon Enciklopédia, <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/pannon-pannon-enciklopedia-1/magyar-nyelv-es-irodalom-31D6/a-nyelvhasznalat-kerdesei-383D/iras-helyesiras-keszler-borbala-39A8/a-tudos-tarsasag-helyesirasa-39D6/>), a szabályzat a régi és a mai magyar helyesírás korszakhatára.

46 Lásd CsVM ÖM I., 190.

Kniezsa István a Magyar Tudós Társaság 1832, 1865, 1877-i [!] fogalmazványait vizsgálva a magyar helyesírás szabályzatának a *kiejtés* és az *egyszerűsítés elvének* pontjai mentén a következőkre mutat rá: „Bár szabályzataink nyomatékosan hangsúlyozzák, hogy alapul nem a különböző nyelvjárás, hanem a köznyelvi kiejtést kell venni, a helyzet az, hogy számos esetben a köznyelvi kiejtés is ingadozó (régebben pl. az *eggy, illyen, ollyan, akki, ammi, erőssen, házbann, kertbenn*, [...] ma pl. a hosszú *í, ú, ü* kérdésében). Az ezek körül való helyesírási vitáknál tulajdonképpen [Sic!] arról van szó, melyik kiejtés számítson köznyelvinek.” (Kniezsa, *i. m.*, 22–23.)

Székelynél az etimologikus (szóelemző) írásmód a hangsúlyosabb (*menyj/menj, bányj, fonja, vagyonja, özönjei*), de emellett folyamatosan jelen van a fonetikus (kiejtés szerinti) írásmód (*gyujcsa/gyujtya, annyok/annya, attya*,⁴⁷ *szollitya, tartya, ezüstye, segicség, köszönctsd, ércsd, válcs, mericsünk, roncs [= ronts], dericse [= derítse], pihenyel [= pihenjél], bárdal [= bárdal]*), és egy-egy szónak akár mindkét féle írásmódja (*partya/partja, honnyok/honnyi/honja, Kürtyén/Kürtje, Szirtyei/szirtjeiről*).

A kéziratban a mássalhangzók hosszúságának jelölése sem egységes, sem a toldalékos alakokban, sem a tövekben. A korban egyre inkább visszaszorul, ám Székely szófajtól függetlenül még használja a teljes kettőzés gyakorlatát (például: *aszszony/Istenaszszony/aszszonyokon/aszszonyra, meg aszsz, leszsz [= leszszel], viszsza, meszszenyuló, hoszszu, Lisszilián, mászszor, őszszel, boszszus, roszszat*), de már az elterjedt egyszerűsített változatot is (*asszonyok/asszonyokon, vissza, messze, hoszszu/hoszszan/hoszszas, Lisszilián, bünbosszu/megbosszultatlan/bosszut, rossz*).

Bizonyos szavaknál a mássalhangzók kiejtésbeli nyúlását magánhangzóközi (*utánna, piattza, uttza, vállogatott*) és szóvégi (*éjj, méjj [= mély]*) esetben is következetesen jelzi, de emellett ugyanúgy megtalálhatók azok a szavak, ahol egyszerre van jelen a fonetikus és etimologikus írásmód (ide tartoznak az *-l* igeképzős szavak: *beszéllett/beszéle/beszélt, szoll/szóllala/szólt; uj/ujj/újj [= új], reménnye/reményei, legénynye/legényei, tanácsát/tanácsát, aranyat/aranyat*).

Az összeolvadás esetében a *tsz* helyett rendszeresen a fonetikus *c* hangot (*ttz/tcz/ccz* jelölést) használja (*játtzik, vezettz, mehettz, szerettz, láttz, kiszollitz, felteccze, teczett*).⁴⁸ Kivételt képeznek a számnevek, az összetett és igekötős szavak, ezekben az esetekben megmarad a szóelemző írásmód (*ötszáz, kétszáz/kétszeresen/kétszer, utszélen, hitetszerető, szetszorta*).

Székelynél az *ly* problémája nem a kiveszőben levő (*ly*-nak megfelelő) *lj* fonéma és a *j* fonéma közti keveredésből fakad, hanem az *ly* fonémán belül, annak írott jelöléséből (ami csak a betűhív átírást nehezíti, az olvasást nem). Tehát egy-egy szónál (akár egymás alatti verssorokban) egyszerre használja az *lj*-t és az *ly*-t (*Királj/Király, mosoljg/mosoljodik/mosoly, meljt/mely [= (a)mely], kevelj/kevely, csekélj/csekély*), ám ezek nem keverednek a *j*-s jelölésekkel (például a mély jelentésű *mejj/méjj* nem keveredik az (a)mély jelentésű *mely/melj* szavakkal⁴⁹). Érdekes lehet megjegyezni, hogy Székely az etimologikus írásmód szerint *lj*-vel írt szavai között is akad példa arra, hogy *ly*-nal (el?)írja (*Elyen [= éljen], szelyel/szeljel, perely/perelj*), ami az *lj* fonéma stabil meglétére utal.

A 19. század első felében rögzül a *zs* jele (Révai Miklósnak, majd Kazinczy Ferencnek köszönhetően).⁵⁰ „A legtöbb író, bár a *zs*-t is ismeri, tovább használja a

47 Székely az eposz során az *attya* alakot következetesen használja ipszilonistaként, de az MsU1264-es tisztázatlanban (a jelen szövegközlésben: *k₃*) átveszi a *Hébé*-ben megjelent *Rege Bécs ostroma' idejéből* szóelemző *atyja* szóalakját.

48 Olyannyira, hogy a *Hébe* helyesírási változatait (*Látsz e*) itt viszont nem fogadja el (*Látcz e*).

49 Egyetlen kivétel van a teljes eposz szövegén belül, amikor a *mély ly* jelölést kap: „Mély halgatásban hagyta a' Höst” (69”).

50 Lásd KNIEZSA, i. m., 20.

régi *s*, *s'*, *z'*, *z* jeleket is.”⁵¹ Székelynél a *zs* hang jelölésére az *s*, *'s* és *zs* jel szolgál (*visgál, arany sinór, 'sol[d]jaimmal, tőr'sokökön, 'sebebe [= zsebébe]/zsebeiből, darázsok, pezsaget*).⁵²

Székely az aposztrófot mint hiányjelet jellemzően a következő morfológiai helyzetekben alkalmazza: az *a'/a'z* névelőnél, az *'s* kötőszónál, mutató névmások esetében (*e', a'miken/a'mi/a'mit*), jelöletlen birtokos jelzőnél (*ligetek' vadonja, Keble' örömjiben*), és az egyszerűsítés elve szerint a szóvégi kiejtésbeli rövidülés jelölésére⁵³ (*Holnapjaiban', hadában', szekerben', csendben', szabadon', fennyen', szünetlen', sa-nczon'*).⁵⁴

Tájszólási (nyelvjárási) jelleget őriz a ritkán, de felbukkanó *i*-zés. Székelynél a következő esetekben tapasztalható: amikor az utolsó szótagban az *é* helyén hosszú *i* van (*penisz [= penész]*, itt bár írottként rövid a magánhangzó, de a ritmusképlet kontextusában hangtanilag hosszú *i*-ről beszélünk),⁵⁵ amikor a birtokos személy-

51 *Uo.*

Lásd még: „Meliboeus (Bél Mátyás) nyelvtana, Der Ungarische Sprachmeister, a 6. kiadástól kezdve (1787.) ismeri a *zs*-t, de megjegyzi, hogy általában *'z*-t vagy *s'*-t használnak helyette. Sőt maga is vegyesen használja *e* jeleket még a 13. kiadásban is (1829.)” (*Uo.*)

52 Kifejezett nehézséget jelentett a kézirat olvasása során, hogy egy-egy fonéma több jelölést kap, és egy-egy jelöléshez különböző fonémák is tartozhatnak. Ilyen például a *zs*-nél alkalmazott *s* jel, amelyhez viszont *s* és *zs* fonéma, egyetlen szó (*sida [= dzsida]*) esetében pedig a *dzs* fonéma is tartozik. Az olvasást az sem könnyítette meg, hogy Székely – a tipográfiai aszcenderre és deszcenderre túlnyúló – *f* betűképe némely esetben összetéveszthető az *f* és *j* betűképeivel.

53 Székely helyesírását tekintve a *-ban/-ben* ragnál ez kifejezetten előremutató. Ugyanis később az első helyesírási szabályzat végrehajtott olyan egyszerűsítéseket, mint a „*-ban, -ben* ragok *n*-jének egy betűvel való” írása „a régebbi *-bann, -benn* (< *bel-n!*) helyett”. (KNEZSA, *i. m.*, 23.)

54 Nem gyakori, de van rá példa, hogy Székely zéró tárgyagnál is használ hiányjelet (*homlokom', igereted'*). A nyomtatásban megjelent *Rege* (a jelen szöveggözlésben: *k₂*) Székelytől szokatlan következetességgel pótolja az aposztrófokat (*Mahomed', csókjaim', kebelem'*). Érdemes megfigyelni, hogy a *Rege* ezen helyesírási változtatásait Székely csak abban az esetben veszi át az MsÜ1264 tiszttáratban, amikor szövegváltozatról van szó.

k₁ A Mahomedtagadó Keresztényt!

k₂ [helyesírási eltérései] A' Mahomed' tagadó Keresztényt.

k₃ [helyesírási eltérései] Mahomed tagadó Keresztényt.

k₁ Mit tenni végső Csókjaim átadám,

k₂ [helyesírási eltérései] tenni? Végső csókjaim' áltadám.

k₃ [helyesírási eltérései] tenni? Végső csókjaim áltadám.

k₁ Melyek őzőnlenek e Kebelben –

k₂ [szövegváltozata] Mely kebelem' melegítve buzdit!

k₃ [szövegváltozata] Mely kebelem' melegítve buzdit!

55 A Királyhágón túli (domokosi) nyelvjárásterület sajátosságaival kapcsolatban Németh Sándor hozza ugyanezt a szót példának: „3. Az utolsó szótagban a hosszú *é* helyén *i* van általában az *-ész*-nek megfelelő *-isz*-ben [...]. Így: *penisz, fűrész* [...]” (NÉMETH Sándor, *A domokosi nyelvjárás*, Magyar Nyelvőr, Bp., 1913, 12.)

rag egyes számú *é*-je vagy *e*-je helyén rövid *i* van (*Istenivel/Isteninek/Isteniben/Istenidnek*).⁵⁶ Felmerülhet a kérdés, hogy a nyelvjárási fordulatok megőrzése összefüggésben van-e a kötött időmértékes verselés könnyebb kivitelezhetőségével, hiszen Székely az alkaioszi stórfaszerkezet megvalósítása érdekében atipikus szóalkotásokat (rövidítéseket) végez ('*jedtét* [= *ijedtét*], *könyörgje*, *mosoljg*, *mentni* [= *menteni*]). Amíg az *Istenivel/Isteninek/Isteniben* esetében az *é*-ről *i*-re váltás valóban lehetne metrikai szerepű, az „Erdely hegyeiből Szirteri ércz *peniszt*” (*XXII. Ének*, kiemelés tőlem, B. P. A.), és a többször felbukkanó *Istenidnek* mássalhangzó-torlódása előtt a magánhangzó-rövidítést nem indokolja *metrikai család*, így bizton állítható a nyelvjárási sajátság.

A hasonulás jelölése írásban nem jellemző.⁵⁷

A szavak egybeírása tekintetében egyetlen dolgot emelnék ki: Székely az *is* kötőszót (nem kizárólagosan, de) általában az előtte álló szóhoz tapasztja (*Leánykais*, *ventis* (= vént is), *többetis*). Az igekötők, a felsőfokjel, a kötőszók és a névelők esetében is vegyesen van példa külön- és egybeírásra.

Noha az írásjelek használata sok esetben segít elkülöníteni egyes egységeket, mai értelemben vett központozásról nem beszélhetünk.⁵⁸

Az idegen szavak írásában (köz- és tulajdonneveknél egyaránt) keveredik a magyaros átírás és az eredeti írásforma. Mivel a gótbetűs Völckern-féle történeti forrás is németesíti a számára külföldi tulajdonneveket, amelyeket aztán Székely magyarosít,⁵⁹ ezért számos esetben a karakterek, személyek azonosítása egy-egy hosszabb nyomozómunka eredménye.

A közszoói értékű főnevek írásában is megfigyelhető a nagy és a kis kezdőbetűs írásmód következtelen használata. Átírási nehézséget jelentett, hogy Székely a sor eleji díszesebb kezdőbetűket a sorok közben (helyhiány miatt?) fel-felcseréli egy egyszerűbb nagybetűvel, amely csak méretében tér el a kisbetűs írásmódtól.

Székelynél a legszembetűnőbb helyesírási bizonytalanság a szintén kortünetnek számító ingadozó ejtésből és a kodifikáció hiányából fakadó magánhangzó-jelölésben érhető tetten.⁶⁰ Ugyanúgy, mint a diákköltő Csokonai esetében,⁶¹

56 Nem sorolom ide azoknak a toldalékolt szavaknak a csonkított alakját, ahol a birtokviszonyban előforduló többes szám jele, az *-i* (*-ai/-ei*, *-jai/-jei*) előtt esik ki a magánhangzó. Pl.: *Angyalit* („Es Istenét. és Angyalit átkozá.” *XXIII. Ének*) – az *Angyalait* nem fér ki a kötött szótagszám miatt, és/vagy a birtokos személyjel hosszú magánhangzója (*Angyalát*) pedig nem lehet a ritmusképlet miatt. Lásd még pl. *barátim*.

57 Egy-egy példa akad csak rá: *szárasság/szárasság*, *mászsor*, *eskiutt*, *fergetek*.

58 A kéziratot vizsgálva felmerülhet a gyanú, hogy Székely az egy soron belüli túlzott mértékű és indokolatlan helyű, szerepű jelöléseket szótagszámoláshoz is használ(hat)ta. Pl.: „Es vívni kezdett. a'. szerelem 's harag.” (50°), „Mit tenni. mint. 's hol. rendre kinézelék,” (63°), „Ember őló. perelő – Egekkel –” (80°).

59 Pl.: *Charles-Louis de Souches* francia tábornagy Völckernnél *Sousches*, Székelynél *Szúkhé/Szúke*; a cseh származású *Adam Ernst Siegmund Frans Carl Ernst Sigmund Franz Karl Graf von Zedwitz Völckernnél Ernst Sigismund von Zettwitz*, Székelynél *Czetteritz*.

60 Mivel kéziratról van szó, ezért esetünkben a kor nyomdai betűkészletének (hiányosságának) hatásai nem relevánsak.

61 Lásd *CsVM ÖM I*, 350–351.

Székelynél nem tükröz ejtéssajátságot a magánhangzó-jelölés; azt az időmértékes verselés tükrözi. Ámbár, míg Csokonainál „pongyolaság”-ról beszélünk a hiányzó ékezetek miatt,⁶² Székelynél a strófaszerkezet és a következtelen helyesírás között fellépő disszonanciáról, ahol a magánhangzók ékeztése – nem minden esetben lehet különbséget tenni a rövid és hosszú ékezetek között⁶³ – a betűhű kiadást tovább nehezíti. Székely eposzában a magánhangzók írásmódjától nem változik a strófaszerkezet, ám az visszahat az írásmódra.

Például a *török* szó esetében Székely *Török* / *Tőrök* / *Tőrők* alakjaiban a magánhangzók ékezetjelölése különbözik, azonban ez esetben sincs összefüggésben a strófaszerkezettel. Tehát az írott, hosszú magánhangzó ellenére hangtani, rövid szótagként funkcionál. Pár példa ennek működésére: „A' vad *Törökség* Köfalait veré.” [I. *Ének*/5^r, a versszak 2-ik sora, a megfelelő alkaio-szi ritmusképlet: U – U]; „Emberölő *Török*. és *Tatárság*.” [I. *Ének*/5^r, a versszak 4-ik sora, a megfelelő alkaio-szi ritmusképlet: U U]; „Es nevetének *törökül* köszöntvén –” [IX. *Ének*/36^v, a versszak 4-ik sora, a megfelelő alkaio-szi ritmusképlet: U – U, itt viszont nem csak a szótagok nem egyeznek, hanem hibás maga a sor, több a szótagszám]; „A *Török* itt! ropogának a' csök.” [XVI. *Ének*/69^v, a versszak 4-ik sora, a kéziratban a második magánhangzó ékezte egy ponttal van jelölve: „Török”, a megfelelő alkaio-szi ritmusképlet: U U]; „A' vár előtt egy bastya felútteté / Kétszáz Keresztényt. és *Törököt* repit” [XVI. *Ének*/65^v, a versszak 2-ik sora, a megfelelő alkaio-szi ritmusképlet: U U –] [kiemelések tőlem, B. P. A.].

Első és második sor, 11 szótagos nagy alkaio-szi sor:	<u>U</u> – U – <u>U</u> – U U – U –
Harmadik sor, 9 szótag:	<u>U</u> – U – <u>U</u> – U – <u>U</u>
Negyedik sor, 10 szótag:	– U U – U U – U – <u>U</u>

Mivel Székelynél egy-egy szónak akár 2-4 féle helyesírása is van, a betűhív döntés mellett szólt az az érv, hogy ha modernizálásra kerülne a szöveg, a strófaszerkezet megengedő ritmusainál (a hosszú-rövid szótagok lehetőségeinél) a Székely által felkínált lehetőségek közül a szerkesztőnek választani kellene, így torzulna az íráskép. Ha azonban a szerkesztői átírás lenne következetes, akkor a strófaszerkezet sérülne – ugyanakkor ez már eredetiséget érintő kérdés lenne.

Segítették a kézirat olvasását és a betűhív szövegközlést a Székely Sándor különböző műveiben visszatérő epizódok – akár ugyanazon szókészlettel történő – leírásai.⁶⁴

62 *Uo.*

63 Székely a hosszú ékezetek helyén pontos ékezeteket is használ, ez a jelen szövegközlésben átírásra került a mai helyesírásnak megfelelően: *fafedél* (25^v), *csatázván* (26^r), *szóraték* (30^r), *ég* (30^r), *bastyá* (30^r).

64 Egyes lábjegyzetekben utalok rá.

Keletkezési körülmények és az alapszöveg

Székely 1819 novemberéig Kolozsváron az Unitárius Kollégiumban filozófiát és teológiát, 1820 júliusáig a királyi líceumban jogtudományt hallgat, ahonnét a dícsőszentmártoni zsinat külföldi akadémiára küldi. Még abban az évben Bécsbe utazik, ahol 1822-ig a protestáns teológiai kar előadásait látogatja.⁶⁵ A kézirat Székely jegyzetei alapján bécsi ösztöndíjas tartózkodása alatt készült el, 1821 utolsó hónapjaiban.⁶⁶

Alapszövegnek azt a szövegegységet tekintem, amely a bécsi tartózkodás alatt egységes médiummal (az alapszöveg tintájával) keletkezett, és egységes írásképet mutat. A jelen szövegközlés főszövegében ennek a hármasszövegnek a szövegváltozatai, javításai szerepelnek.

Székely Sándor a 3. folió versóján, azaz a címlap melletti oldalon, a *Jegyzésekben* a kéziratot befejezetlennek minősíti („a’ Legvégső Ének nincs készen”), továbbá kiköti, hogy a kihúások beletartoznak az eposzba („a’ kihúások is ide tartoznak”). Az irodalmi szövegek kritikai kiadásának 4.2 paragrafusára szerint az *ultima manus* elvétől bizonyos esetekben el lehet térni,⁶⁷ bár esetünkben nem cenzúra áll fenn, de mivel a kihúások gyakran egész énekekre vonatkoznak, és sem újírásuk, sem átírásuk nem történt meg, és mivel ezen részek közlése nélkül a történet csonka, nehezen olvasható és érthetetlen lenne, ezért a főszövegben közlöm őket, minden esetben jelezve az 1821 utáni javításokat, szövegváltozatokat és kihúzásokat.

Az alapszöveg meghatározásánál nem tekinthetünk el a szerzői invenciótól. Az 1821 után bekerült szövegváltozatok hatására némely karakterkidolgozás konfúzzá válik, és a narratíva ellentmondásossá válik.⁶⁸

65 „1820. X^{ber} [t. i. december] 10^{dikén} vasárnap érkeztem Bécsbe fel – 1822. – Május 21. ^{dikén} Hetfőn indultam ki Becsből haza. Pünköst szombatján Pesten voltam – első napjánis – Másod nap jöttünk. 1^a Junii Kolosvárra jöttem 4 ora táj. 6ta Thordára – 9. ^a békőszönték” (lásd: A Dierniász autográf kézírata után álló jegyzetben (Biblioteca Academiei Române – Filiala Cluj-Napoca; jelzete: MsU1653), vagy annak későbbi újralejegyzett változatában [Uo.; jelzete: MsU1264])

66 A jegyzetek szerint „1821. három végső holnapjaiban”, a címben azonban novembert és decembert (két hónap) jelöli meg keletkezési időnek.

67 Lásd PÉTER, *i. m.*, 78.

68 Székely az eposz magyar származású, keresztény szereplőjét, *Szépvízeke*t, aki a történelmi török-magyar függő helyzet miatt (vagyis külső kényszer hatására) a török, pogány oldalon Kara Musztafa három nagyvezérének egyike, *Bég Ulimán* török vezérré avanszálja. Székely kaotikus javításainak köszönhetően a *XV. Énekben* például Bég Ulimán keresztény foglyokat védelmezve (a párbajban elhunyt Arjezaga holttestével együtt) szabadon bocsátja őket: „Es megveré nagy vállait a Vezér. / 'S Mondott: derek faj Gyermek! hívjad ez. / Ötven Nemes. – és Arjezágát / És lovait szabadon vigyétek! // Es Stahrembergnek mondjatok: a' Török / *Vedelmezé a' vészni menő Nemes / Serget. midön oly vakmerően / A' Törökök lese közt merengett.*” [idézet az 1821 utáni javításokkal, kiemelés tőlem, B. P. A.] Majd a *XX. Énekben* azon részeket, amelyben Musztafa két nagyvezérének „elpártolása” után Szépvízeke az özön cserélt foglyokkal megtér Bécs kapui alá, e fordulattal pedig súlyos terhet róva a törökségre, Székely már nem is javítja, egyszerűen csak kihúzza az eposzból.

Eltérő magatartások a szöveg (integritása) és a kontextus (véglegessége) tekintetében

I. Rétegek

Fontosnak tartom röviden ismertetni a kéziratkötegekben szereplő rétegeket, ezzel mélyebben rávilágítva a töredékességre és a keletkezési (az eposz és a javítások között eltelt) idő sokszínűségére, szemléltetve az alapváltozat és a javítások viszonyát.

A kötegekben található írásképek (írószerszám, anyag és tónus) alapján a következő rétegeket állapítottam meg.⁶⁹

Alapvetően tinta- és ceruzairású autográf bejegyzések differenciálhatók. Az alapszöveg tintája mosott szürkére fakult, a kopás mértéke egyenletes (tehát teljesen egy időben került lejegyzésre), az íráskép rendezett, a betűk puhák, kerekdedek, szépen formáltak, a szerző törekszik arra, hogy a szöveg tisztán olvasható legyen. Különösen finom szépírás jellemzi a főszövegen belüli kiemeléseket (idegen szavakat, tulajdonneveket).

Biztosan kétféle rozsdavörös, réz árnyalatú tintaréteget (továbbiakban: szépia) lehet elkülöníteni. A halványabb, világos tónusú az alapszöveghez hasonló nyugodt, kerekded formát tartja, datálása a *Nb. 1826. Nékem bizonyos járvány betegségem...* kezdetű paratextusból következtethető, amelynek kelte 1826. május 23-a. A sötétebb változat a *XXIV. Ének* végéhez illesztett négy versszakhoz és a *Skizz egy Eposzhoz* kezdetű paratextushoz köthető; karaktere lendületesebb, kevésbé törekszik a precíz formákra (gyakoribbak az áthúzások, satírozások, tintafofok); datálása nincs. A sötétszépiás réteg valószínűsíthetően a világos előtt került a kötegekbe, erre utal közvetlen egymásutánosságuk (a *XXIV. Ének* végéhez illesztett négy versszak [87^r], a *Skizz* [87^v–88^r], majd a *Nb. 1826.-t* [88^v]). A szövegközlés során minden esetben jelzem, hogy szépiával készült-e a szövegváltozat, és amennyiben megállapítható, azt is, hogy világos vagy sötét tónusú; az eposzon belüli kritikai jegyzetekben ellenben csak a tintaréteg típusát (szépia) és az általánostól kirívóan eltérő (egy-egy helyeken feketébe hajló vagy extrémén halvány [vízzel hígított?]) árnyalatot jelzem.⁷⁰

A ceruzás⁷¹ tisztázatok tónuskülönbségeivel bonyolultabb dolgunk van, mert

69 Természetesen a teljesség igénye nélkül, hiszen egy grafológusi szakvélemény és/vagy egy radiospektroszkópia, esetleg egy röntgenvizsgálat pontosabb képet adna.

70 Amíg egy-egy hosszabb, összefüggő paratextus írásképét könnyebben lehet viszonyítani, addig az eposzon belüli rövid (sokszor egyszavas) javítások írásképeinek besorolása, a megfelelő szakismeret hiányában, felelőtlenség lenne tőlem. Ugyanis a sötét szépiarétegen belüli törölt szövegváltozatok tónusa megtévesztően hasonlít a világos réteg tónusához, az eltérő íráskép miatt mégsem sorolhatók egy kategóriába, továbbá fennáll annak a lehetősége, hogy egy-egy folió javítása esetén a tintába mártott toll elhalványodási folyamatát látjuk (míg a lap kezdeti javításai sötétek, a lapaljak már teljesen világosak, lásd *a' magyarok említetnek* paratextus, 12^v–13^r, 13^v–14^r, 59^v–62^v).

71 Heinrich (HEINRICH, *i. m.*, 24., 35.) és Jakab (JAKAB, *i. m.*, 268.) *írónként* említik, nagyon hasonló eszközökről van szó, nálam az egyszerűség kedvéért maradt *ceruza*.

az eszköz színerejét nemcsak a puhasága, hanem a nyomás erőssége (ezen belül az írófej hegyének tompasága) is befolyásolja. Evidensen legalább két réteg különíthető el: egy kemény (vékonyabb, világosabb, a papíron élesebb és mélyebb nyomot hagyó) és egy puha (vastagabb, porózusabb, telítettebb, feketébb) ceruzás réteg.⁷² Bár a puha ceruzás javítások a *XIV. Ének Hébe*-béli megjelenése⁷³ (1824) után kerültek a kötegre,⁷⁴ a kemény ceruzás jegyzetek után,⁷⁵ a lágyabb, porózusabb textúra a kéziratban szemmel láthatóan sérültebb.

A köteg ceruzás paratextusai közül két (töredékes) bejegyzés funkcionál(hat) az eposz egyes részeinek vázlatoként: az 1. folió rectóján a *XVI. Ének*ben (63–67. f.) Ibrahim és Kara párbeszédében (67. f.) elhangzó érvek vannak pontokba szedve, majd a 2. folió versoján olvasható gondolatok (Kara három erős és három csekély vezérének összehasonlítása,⁷⁶ vagy az oldal alján szereplő erőteljes kép [Kara vas székben]⁷⁷ kihasználatlanul, de) a *XXI. Ének*ben köszönnek vissza. Ideszámítva az *Irtam* ceruzás fejlécét, az eposz körüli jegyzetek annyiban bonyolítják a rétegek keletkezési idejének meghatározását, hogy egyes ceruzás bejegyzések már elkészülhettek 1821-ben az eposz írása közben is.

Összefoglalva, a tisztázatok sorrendje az eposzon belül (az egymásra halmozott átírások, javítások alapján) a következő: (kemény, puha) ceruzás, szépiás javítások.⁷⁸

Székely paratextusai közül az *Irtam* vékony hegyű tollszemmel készült (fekete vagy az alapszöveg sötétebb tintájú?) bejegyzése képez egy újabb réteget. A szövegváltozatok szempontjából kevésbé jelentős lapszéli jegyzetek kis méretű + és x jelölései⁷⁹ hasonló paraméterekkel (vékony tollszem, sötét tinta) rendelkeznek, amelyekre a szövegközlésben az egyszerűség kedvéért *fekete tintaként* hivatkozom.

A piros ceruza ismeretlen kéz, Székely kolozsvári kéziratosságot hagyatékán végigvonul az aláhúzásaival, megjegyzéseivel (itt főként ívszámozással⁸⁰).

72 A ceruzával készült jegyzetek meglehetősen törékenyek, a kezeletlen felület súrlódás (akár egyszerű lapozás) hatására eltűnhet. Ami azt jelenti, hogy a ceruzás réteg alfajain (kemény és puha) belül beszélhetünk vagy különböző tónusú, de egy alfajon belül levő ceruzákkal végzett egy idejű vagy különböző idejű javításokról, vagy egy alfajon belül levő ceruzáról, amelynek a hegye csorbul (ez ismét azonos időben keletkezett javítás lenne), vagy szó lehet ugyanarról az egy ceruzáról, amely esetén a fixatív anyag hiánya miatt kikopott (vagy tudatosan halványított) tónus és a sötétebb tónus között fellépő differencia újfent eltérő idejű javításra vonatkozna. Ezért itt sem egyértelmű, hogy hány réteggel számolhatunk.

73 ARANYAS-RÁKOSI SZÉKELY Sándor, *Rege Bécs ostroma' idejéből. 1693., Hébe Zsebkönyv*, kiadta IGAZ Sámuel, Nyomtatta Bécsben Grund Leopold, 1824, 57–64.

74 Az ének végén található puha ceruzás lapalji jegyzet: „Ez ki nyomtatott. / III. Hébeben” (56^r).

75 Lásd 13^v, 27^r, 38^v, 67^v.

76 „[...] regi vezereit / Felváltatá. és rendre megesketé / De vége volt a' Harom órnek. [...] // Három csekély Kéz, három erős heljett.” (77^v–78^r)

77 „Vasszekbe ült ő, befedelettetett. / A bombi. és gomb ellen erős levél / Vasakkal.” (77^v)

78 Lásd 13^v, 16^v, 22^r, 32^r, 37^v, 59^v–60^r, 62. f.

79 Arra, hogy ezen lapszéli jegyzetek Székely Sándortól származnak, az 51. folió versoján találtam utalást, ahol ceruzával van megerősítve a kikopott fekete x jelölés.

80 A számozás több helyen megerősítve (néhol pótolva) a ceruzától eltérő ismeretlen kézirású piros (golyós)tollal (3, 28, 32, 38, 44, 51, 53 foliók...stb.).

Az előzéklapon, a kötéstábla belső oldalán Boros György (1855–1941, továbbiakban: B. Gy.) unitárius lelkész (1928–38 között püspök) possessorori bejegyzése (1886. október. 25.) ismerteti a *Vienniászt*.

A 1. folió számozása alatt és a kötéstáblát megelőző 91. folió verso oldalán a fentiekől eltérő ismeretlen kéz fogja egybe a kötetet (1896. 10/I.).

II. Vázlat a tinta alatt?

Ugyan a *Vienniász* egyetlen tisztázati példányban maradt fenn, de szabad szemmel is jól látható (legerőteljesebben a 75^r és a 68^v–69^r oldalakon), hogy a tintával készített eposz alatt ceruzás írás volt, amit töröltek. Hogy ez lett volna az eposz vázlata, arra abból lehet következtetni, hogy az alapszöveg hiányzó ékezetei sokszor nagyon halványan, de láthatók, és teljes mértékben illeszkednek a szöveghez.

Mivel azonban a kéziratkötegben található papírok fraktúrája, minősége eltér egymástól (ahol nem mindig látszik, hogy ékezettel, véletlenül ejtett folttal vagy a papír rostszálaival van-e dolgunk), műszeres vizsgálat nélkül pontos kijelentés nem tehető.

III. Szövegváltozatok és a XIV. Ének edíciója

A szövegközlésben a szerző életében bekövetkezett szövegváltozatokra koncentrálok.⁸¹

81 A szerző halála után megjelent Jakab–Heinrich-féle ismertetőkből a kéziratköteg következő elemei lettek kiemelve: *Az Eposznak Foglalatja* (JAKAB, *i. m.*, 267–268; HEINRICH, *i. m.*, 36–38), az *Írtam* (JAKAB, *i. m.*, 267; HEINRICH, *i. m.*, 35), a *Jegyzések* (JAKAB, *i. m.*, 268; HEINRICH, *i. m.*, 38), a *XXIV. Ének* végéhez illesztett négy szépiás versszak (JAKAB, *i. m.*, 269; HEINRICH, *i. m.*, 39). Az *I. Ének* Heinrichnél jelent meg nyomtatásban. (*Uo.*, 40–46.)

Heinrich *Vienniász*-szövegkiadásának helyesírása következetlen, ingadozik az átírás és a betűhív közlés között, egyes helyeken pontatlan az olvasata. A Jakab-féle szövegkiadásnál inkább tartalmi ismertetőről, mintsem átírásról, betűhív szövegközlésről pedig egyáltalán nem beszélhetünk. A szabadon átformált szöveg nem követi sem Székely szóhasználatát, sem mondatrendjét, így helyenként a tartalom is eltér a kéziratétól.

Néhány példa Jakab Elek olvasatára a teljesség igénye nélkül: Szépvizeki helyett „Szépvirczki” (JAKAB, *i. m.*, 268.), „Ejjel mért az angyal a Mindenható dörgésére –” helyett „Éjjel ment hozzájuk az angyal a mindenható dörgésére.” (*Uo.*) [Az értelmezéshez lásd a *XXIII. Éneket*: „Dordule a nagy Mindenható szava – / Mérjed halandok sorsát Angyal!”, Stubenthor helyett „Svabenthor” (*Uo.*, 267.) [nem létezik ilyen nevű bástya], vagy Jakab a *XIV. Énekre* úgy hivatkozik, mint „két epizód, Nelli éneke Erikhez, Terézé Sándorhoz” (*Uo.*, 269.), Székely eposzában viszont az *Erik* név helyett *Emil* szerepel.

Néhány példa Heinrich-olvasat eltéréseire: „40. ZÁport támaszt. az egészét eloltja.” helyett „40. Záport támaszt, az égést eloltja.” (HEINRICH, *i. m.*, 37.), „Szitott az égés, győzte az ejczakát.” helyett „Szitva az égés, győzte az éjezakát.” (*Uo.*, 41.) [így eltér a strófaszervezettől], „parancsit” helyett „parancsát” (*Uo.*, 42.), „Szálás merő test. fedte vas öltözet.” helyett „Szála merő test, fedte vas öltözet.” (*Uo.*) [így eltér a strófaszervezettől], „Kiál[t]ja elrablott szülöttjén / Bánatosan zokogó anyának // 'S A' lantverőnek tűzbehozó szavát!” helyett „Ki állja elrablott szülöttjén / Bánatosan zokogó anyának. // S a lantverőnek tűzbehozó szavát!” (*Uo.*, 45.) [így értelmetlen a mondat]. [A kiemelések tőlem, B. P. A.]

A két szerelmespár történetét párhuzamba állító epizód szerepű XIV. Ének *Rege Bécs ostroma' idejéből. 1693.[Sic!]* címen 1824-ben jelent meg nyomtatásban a *Hébében*⁸² az 1821-es, delfinológiai tabukat⁸³ sem sértő, kézirathoz képest több szövegváltoztatással. Majd a nyomtatott szövegváltozatot (a módosítások felülbíráltása nélkül) újra lejegyezték, amely szintén megtalálható Székely kolozsvári kéziratosszatékában.⁸⁴

A hibás cím (1683 helyett 1693) abszolút elfogadása ellentmond Székely történelmi hitelességre törekvésének (lásd akár az enumerációt, akár Bécs topográfiai markereinek pontos használatát).⁸⁵ Ez inkább arra enged következtetni, hogy nem a kézirat átírását legitimálja, hanem memoárként fixál az utókornak. A szövegváltozatok eredetére azonban nem találtam utalást. Így a *Rege* (k₂) és annak autográf lejegyzése (k₃) ugyanúgy szerepelnek a kritikai jegyzetekben. A szövegközlésben a verstani jelentőség miatt a helyesírási változtatások is helyet kapnak, ebben az esetben csak az adott verssor eltérő helyesírású szavait, ám szövegváltozat esetén a versszak teljes sorát közlöm.

IV. Zárlat(ok)

Mennyiben következtethetünk a paratextusokból az elmaradt zárlatra? A *Jegyzések* intenciója alapján huszonöt énekből huszonnégy készült el,⁸⁶ a legvégső hiányzik. A *XXIV. Ének* a nap leányainak bemutatása után a Kahlenbergen feltűnő embertömeg képével szakad meg.

82 ARANYAS-RÁKOSI SZÉKELY Sándor, *Rege Bécs ostroma' idejéből. 1693.[Sic!]*, *Hébe Zsebkönyv*, kiadta IGAZ Sámuel, Nyomtatta Bécsben Grund Leopold, 1824, 57–64.

83 „[A] francia jezsuiták és Fénelon által kidolgozott szövegkiadási [...]” modor, „amikor is „ad usum Delphini” (azaz a trónörökös franciás latinossággal Delphinus – azaz Dauphin) használatára a klasszikusokból kihagyták azokat a fejezeteket, amelyeket az újkori ízlés szeméremértőnek ítélt. Néha odáig mentek a túlbuzgóságban, hogy a kihagyott részeket saját átírásukkal helyettesítették. Ekkor, mondjuk, a kurvából barát, a bordélyházból iskola – és így tovább – lett.” (SZÖRÉNYI László, *Szöveggondozás – magyar módra: Delfinológiai vázlat = Sz. L., „Multaddal valamit kezdeni.”: Tanulmányok*, Bp., Magvető, 1989, 250.)

84 A keményborítós nagy méretű (260x210mm) autográf kötet tartalmát tekintve 1814 (a kötet legkorábbi) és 1844. augusztus 13. (a kötetben található utolsó bejegyzés) között keletkezett oeuvre darabjainak (költemények és az ezekhez tartozó paratextusok, értekezések, nyomtatásban megjelent művek, elmondott beszédek) másolatait, tisztázatait fogja össze. (Biblioteca Academiei Române – Filiala Cluj-Napoca; jelzete: MsU1264.) Heinrich *Munkák* címmel hivatkozik rá. (HEINRICH, i. m.)

85 Székely részletekbe menő történelmi precizitásának legjobb példája a Grabenen látható pestisoszlop (Pestsäule). A *VII. Ének*ben leírt barokk emlékművet és pusztulását („Itt álla egy miv. nagy Leopöld hite / A' Szent Egyenlök oszlopa. fenn nap ég. / Menybeliek szálnak ködökben / Es emelengenek, és csatáznak // A' Doghalál rémváza alatt jajong. / Ezt erte egy gomb, meg kövező szesze. / Leverte napját angyalokkal. / Es felemelte pokol csudáját.”) tartalmazó két versszakot kihúzta az eposzból, ugyanis a márványszobor elkészítésére 1683-ban csak megbízást adtak, magát az oszlopot 1693-ban avatták fel, tehát a második bécsi ostrom ideje alatt nem állt ott. A kihúzás melletti lapszéli megjegyzés is erre vonatkozik: „azután készült.”

86 Valóban huszonnégy ének készült, ám az énekeket Székely elsámozta: két XVI-os számozású ének van (63–67. f., 68–69. f.), és a XVIII-as maradt ki.

Az eposzsal egyidejű *Foglalat* nyomán (64–66. pontok) a keresztény várvédők gyülekeznek, melyet egy konfesszionális aktus és egy viadal váltakozása és reite-rációja, majd az „öröm” követ.⁸⁷ Figyelemre méltó, hogy a *Foglalat* pontjai között nincs utalás a kahlenbergi ütközet mint végső összecsapás jelentőségére, sem Kara és Sobieski harcára, de a szerző még csak a felszabadító Sobieski nevét sem említi sehol. E tény opponál a *Foglalat* korábbi pontjainak részletgazdagságával.⁸⁸

A *Foglalat* után keletkezett *Jegyzések* mentén viszont a hiányzó ének „Szobieszki és Kara harczát [...] és Bécs Felszabadulását. 's a Törökök megverettetését” foglalja magában.

Az ének végére utólag illesztett négy versszak pedig, átugorva az istentisztelet és viadal sorrendjének problematikáját, a Kahlenbergre közelítő Musztafát, deus ex machina, Sobieski lengyel hadával állítja szembe. A török sereget szétverő szabadító harcát koszorúzó „mennyei dics” azért nem marad el.⁸⁹

Jegyzetapparátus

Az eposzhoz tartozó vázlatokat, szerzői megjegyzéseket, a *Mohács* vázlatát, az eposztól független egyéb latin nyelvű idézeteket és egy (fentebb említett) posses-sori bejegyzést tartalmaz, melyeket az eposzt követően kerülnek közlésre.

A szövegben használt jelek és jelölések

- <> Ékzárójel jelöli a kéziratban a szerző által áthúzott részeket.
- } Kapcsos zárójel jelzi a kéziratban található ívek számozását.
- [] Szerkesztői jegyzetek, megjegyzések.
- Pontok jelzik az olvashatatlan részeket.
- <....> Pontok jelzik az áthúzott szakaszon belüli olvashatatlan részeket.

A kéziratban szereplő aláhúzásokat aláhúzással, a szerző egyéb kiemelésait *kurzíválva* jelöltem.

A kritikai kiadásokban megszokott módon a főszöveget ötsoronként, a versszakokat a sorok számozásától függetlenül számozzuk.

Dallamjelölés nincs. A kézirathoz a szerző nem készített illusztrációt.

87 „64. A Kahlenbergen Stahrenberg. enekel imádkozik – / 65. Viadal Delig. a nap megáll Delen – / 66. Delután. viadal. isteni tisztelet. öröm, az este kesík”

88 Lehetséges, hogy a *Foglalat* az eposz megírása után készült el.

89 „Elibe indúlt Musztafa. sergeit / Biztatva. 's vivé a' hegy alá hadát / Azomban szemben lépe jött már / Es leereszkede Szobieszki // Lengyel hadával. 's őszvecsapott legott / Vivának, a' harcz rettenetes vala / Dörgének a' csők. a' vas álgjuk / Es ropogott az aczél. 's világolt // De Szobieszki őszvetoré kemény / Hadával a' vért szomjúhozo pogányt / Es üzte gyorsan a' mezöken. – / Kéve gyanánt omol a' Törökség // Es megnyitá a' vár zárt kapuit, 's öröm / Kiáltva mentbé a' falakon. 's midön / Estvély derengett már körülbé. – / 'S mennyei dics koszorúzta harczát.” (XXIV. Ének)

{1^v-2^r}Az Eposznak Foglalatja.

- I. Kara tűzben. és éges között Bécs előtt.
 1. Egy fogoly elbeszéli a' várriadását
 2 a vezéreketis.
 5 3. Kara kitudvan frigyét köt 3 Hösével
 4. Harambnak Leányt ígér
 5. Vezérei indulnak a vár felé.
 6. Bécs leiratik.
 7. Stahremberg fogadást térszen olta
 10 8. Az ostrom elkezdődik. és 4 nap tart.
 9. A várbeliek jólviselik magokat.
 10. Lotharingus a Szigetet jól oltalmaz[za].
 11. Kara parancsolatot ad kiverni ötet.
 12. A Duna anyira árad, hogy nem lehet.
 15 és a' várat békeríti.
 13. Kara Könyörög segedelemert Allának
 14. Luczifer Basa képben veri le a Könyörgés
 röl. és kéri hogy Luczt könyörögje.
 15. Kara neki Könyörg. és kevélykedik.
 20 16. Felszárnyal a Naphoz. és megcsalja.
 1. Miert nem segít a Keresztényeknek.
 2. bocsasson szomjat a Törökre
 17. A Nap nagy szárazságot csinál.
 18. A Duna elapad. a' Kutak kiszáradt[a].
 25 19. A Török kiveri a szigetből Loht.
 által evezvén a' csekély Dunán.
 20. a vár a szigetből is ostromaltatik.
 21. A több reszenis. 5. nap.
 23. A szárazság a várt szomjal győtri.
 30 34. Emellett. minden meg aszsz.
 35. Lu. a Szeleket segédre hívja. ígéri
 1. Hogy birodalmában majdon
 Fökké térszi.
 2. Keri hogy egecsék el a' várt.
 35 36. Lu. felingerel egy Törököt, hogy a templomot gyujcsa
 37. Eg a vár. a puskapormagazin felé megy a tűz
 38. Luc. a föld alá megy a földet ingatni.
 39. Kh[erubim]. megjelen, a szeleket haza igazítja.
 40. ZÁport támaszt. az egész eloltja.
 40 41. A templomokrol a pumákat elerőtleníti.
 42. Ujj Ostromok. Kicsapások.
 43. Ehség a várban, nem jön senki segíteni
 44. Rakleták. és Kém bocsátatik ki.
 45. A Kem hirül hozza Kara szerelmét.
 45 46. Stahrenberg eleményt gyűjtet azalatt.
 47. Kara szeretője elragadtatik. és ujj Ostrom.

1 k [az alapszöveg tintája] 18 k [átírás] Lucz<k>t 29 [Nem folyamatos a sorszámozás.] 30 [Nem folyamatos a sorszámozás.] 35 [A sor vége hiányzik, a papír széle le van vágva.] 36 [A sor vége hiányzik, a papír széle le van vágva.] 38 k [átírás] szeleke<d>t 39 k [betűbeszúrás] ZÁport

48. Az Eneklő *Leány* története.
 49. Nagy ostrom. de a vár nem vetetik meg.
 50. Kara tanácsot tart, és elvégeztetik 29. *Augus.*
 a vég ostromra. mint Szerencse napja
 51. Keszületek a Napra –
 52. Ibrahím elpártol.
 53. Haramb megöletik
 54. Szepvizeki elpártol. Kara három nagy vezéri.
 55. Kara vezérj. a nagy napon, de nem győz.
 56. Haza készül. Luczifer Basa képben dorgálja.
 57. Lucz. pestis[t] bocsát. 7. *napig.* a Török újra ostromol
 58. A vár utolsó veszedelemben.
 59. Luczifer megveretik az angyaltol.
 60. Ködöt támaszt. és a' nappalt fél ejjellé változtatja
 61. Az ostromlok nem tehetnek [semmit] – Kara újra készül serget
 számlál. a varbeliek Insége, Rákleták.
 62. Ejjel mért az angyal a Mindenható dörgésére –
 63. A Kodöt elosztatja. a' nap leányi. st.
 65. 64. A Kahlembergen Stahrenberg. enekel imádkozik –
 65. Viadal Delig. a nap megáll Delen –
 66. Delután. viadal. isteni tisztelet. öröm, az este kesík

{3}

Irtam 1821. három végső holnapjai
ban – Bécsben

Ezen Munkát legelőbb Schönbrunban
kezdém meg – midön a *Gloriettből* Bécs felé
soká néztem – haza menvén egy Odat irtam
annak írása közben, /: melyet sokszor megujítottam./
5 arra határozván magamat, hogy többet is irjak
Mikor osztán. éjczakánként planizálni kezdém
a' dolog kezdetét, és végezetét – soha nem tagad
hatom, hogy egy tárgy nagy befolyással volt Kép
zeletem szabad, nagy. és sebes terjeszkedésére –
10 a' Kavéházban a' Graben szegletni sokat gondol
koztam ülve egy egy asztalkánál egyedül – hason
loképpen az Augustiner. Bürg. és Mölker bastyá
konis, hova setálni ebéd után néha kimentem.
valamint a' Stubenthor bastyán – a' Schwarzen
15 berg kertben – Laktam a' C. *Residentia* Ka
puja előtt. Am Kohlmarkt *Nro. 1151.* in ^{5^{ten}}
stock – egy kis szobában – a' Lucz harcát dölve
írtam egy Kasztenen. 12 orakor. midön az Academiából
haza jövéen ebedre akarék menni – a' Közepén levén majd
20 Bécs vidékének. ugy kepzéltem magam, mintha
énis beszorultam volna a' várba az Ostrom alatt.
innen szármoztak ezen localis ideak. tu. innen
St

{4}

Vienniász.

avagy

Az ostromolt Bécs.

Hősi Költemény

Huszanót Eneken.

Irta

Székely Sándor

Tudományok Halgatoja

Bécsben –

1821. – November. és December

Holnapjaiban.

{5}

I. Ének.

1. Jolanka nincs itt! alkonyat érkezik
E mejj vadonnak kebliben enmagam!
A szél üvölt, a barna felleg
Menydörög a hegyeken keresztül.
- 5 2. Es itt lep engem! Lelkem örömben ég
Jolánka jártál itten? avagy talán
Hijaba várlak – Csendes Enek!
Honnan emelkedel e ligetben.
- 10 3. Honnan jön e lány hangozat? estvetájt.
Mely édes erdön hallani lantverőt.
Ime egy Istenné, borostyán
Fonja fejet. szeme lángja habzik.
- 15 4. Arczája ambrat istenien lehel.
Es teste vékony fénye nem emberi.
Köböltja pálmás ajtajában
Igy veri hurjait énekelve:
- 20 5. Zengem Karát. a megveretett vezért.
Ki Bécsre büszkén ostromolo hadat
Hozott. de onnan szégyenülve'.
Tért haza. 's népei elveszének.
6. Sok fájdalomban Szenvede Bécs. midön
A' vad Törökség Köfalait veré.
<A rut> Tatárság Koborolva.
Hamvak alá temeté mezőjit.
- 25 7. Es Fegyver. éhség, 's Istenek ostorá
A döghalál elvitte vitézeit.
'S Midön közél járt végveszéljhez.
Jött szabadítani Szóbieszky.
- 30 8. Ernszt Stahrenberg volt. és Lotharingia
Herczegje, két Hős, a' haza biztosí.
's Nagy Szóbieszky a' Keresztény
Népnek erős fala, védelemje. –
- 35 9. A' vérre vágyo Gög megaláztatík
Az elnyomott nép ujra szabad leszen.
Isten kezében függ szerencsénk.
Hasztalanul perel a' Kevéljség –

10. A' nap lement volt, estve ereszkedett
Setét Kőd ingott Ausztria, 's Bécs felett.
Egyszerre lángok támadának
40 Tűz özön ömledezett határin.
11. Szított az égés, győzte az ejczakát.
Magyar hazá<m>tol fogva fel ejszakon,
A' nagy hideg hegy bércz tetőig
Nyugoton, és delen ege minden
- 45 12. A füst gomoljgott. 's égre emelkedék.
Es meszszenyuló oszlopokon feküdt.
Szomszéd faluktól távulakra.
Terjedezett. 's fel alá merengélt.
- 50 13. Es a' tüzekben emberek égtének.
A' régi honnyok lángban enyésztenek.
Es elraboltattak lakói.
Szirtüregek fedezik az elszort.
14. Föld népit. a' szép kertek elasztanak.
Asztag, Kalangyák lángzanak a' mezőn.
55 Es puszta lett egy diszes ország.
Emberölő Török. és *Tatárság*.
15. Felhold kareban villoga *Ottakring*
Schönbrunn. 's Hitzingnek halmaitol fel a'
Nuszdorf tereig – Becs ligetji
60 Telve' zuhogtanak orv ebektől.
{6}
16. Es a Tatárság rabla körül. 's tüzelt
Igy fényle a' bus ejczaka – A' *Vezér*
Becsnek terén egy halmon álva
Néze le a' pokol ejjeleben
- 65 17. A' vár felé. és latta sugár között
Es édesen tünt tornyaiból nehéz
Hangon parancsit osztogatni
A' rabigába vetett lakoknak.
18. Mint barna Sarkány, mely veres üstökös.
70 Csillagra fekvén. lombja lefolj. 's szikráz
Gyik homlokát fenyeen' előre
Tartva lenéz mezeinkre. 's vészt szor.
19. Igy álla. 's kényén álmodozott szeme.
Egy Nemet ifjat fogtanak a Tatár
75 Orvok körül. 's rut szidalomban
Lanczai közt vezeték *Karához*.

20. Szép volt az ifju. barna szemöldöke
Mosolygva ült a' görbe taréj alatt
Vékony piros vér festi ajkát
80 Fegyvere csö. buzogány övében
21. Szálás merő test. fedte vas öltözet.
Látá az ifjat Musztafa a' Vezér.
'S Büszkén szavát kezdette. *Német.*
Kaur fija. hittagadó pogány eb!
- 85 22. Hallotta Honnyod Musztafa hős nevét.
Es látta é sok fegyveresim Sorát?
Talám Vezérid tört ragadvan.
El szaladand *Kara* szégyenülve!
- 90 23. Így szolva lépdelt. és felel a' fogolj:
Hallotta Honnyom híredet. ó vezér!
Jöttél ezer szárnyan repült az
Ijgedelem, 's szomorán jövendölt
- 95 24. A' lelkevesztett népre robajt hozza.
Mint verhenyös váz a' temetok alatt
Egymásra füzvén Sárga. nedves
Cson[t]jait, a' falun ejjelenként.
- 100 25. Fel és lejárdal. félre fut a' lakó
A[z]' útas eltér zárba ütődik az.
Erőtlen ajtó így repült az
Városokon, falukon keresztül.
26. A nep futott. a' nép feje elmene.
Sűrű tolongás lepte az utakat.
Az hidakon jajgás. sivások
Nagy szekerek. 's paripak özönje
- 105 27. Mindenfelé – sok földre tapadtaték.
Sok tengej. és rud által ölettetett.
Más vízbe hullott. a' Dunának
Habjai vér buborekban usztak.
- 110 28. Keskeny Kapukban dulakodott. 's rohant
Egyszerre minden – láttam Anyákat itt
Kisedjeikkel felelemben
Tartni kezét szomoru Atyáknak.
- 115 29. Az halgató Férj most szeretetjinek
Nyujta kezét, majd Kardjainak kemény
Marokjait rendben próbálván
Gondjai közt mene a' falakra

30. Hallám az aggott ventis. imádkozott.
Esdekle buzgo gyermekinek, nevét.
Örizni nagyított Elöknek
120 'S Védeni a' haza régi fényét.
31. Megáldva osztán visszavevé koros
Léptét küszöbjén, és Unokái közt.
Kik kis fiak térdét ölelték,
Régí idők szavait regélé.
- {7}
- 125 32. A' hü vezérek gyorsan űgettenek
Uttzák során jo menjeiken. nehéz
Hangon kiáltanak fel. és le
Intve parancsokat osztogattak.
- 130 33. Polgárokat nem kelle fenyíteni
Vallalva tarták rendjeiket. kezét
Kincset hozának jó hazájok
Vedire a' tehető Vezérnek.
- 135 34. Érzem. miként fajt a' szomorán hagyott
Vezérnek a' seb. melyet elutazo
Császárja sértett. és mi szívvel
Allafel a' riadott lakokhoz.
- 140 35. Bízattani. mindent: Gyermekem és Atyám.
Szollita. 's intett. 's kére reményleni.
Es Istenét híván segédül.
Szive derék kebelébe lángolt.
36. Oh Stahrenberg mint Zeusz jegenyeye az
Isten jelen nem létiben a' liget
Szentháza mellett őrizetjén
Perlekedett rohanó szelekkel.
- 145 37. Olyan valál! szoll Musztafa: fájlalom
Császárod Ifju! megveti a' Kegyet.
És nem jön őnkent kérni lánczot.
A' kegyelem szerető Karától –
- 150 38. Örvendek a' vár őrjinek – ő derék!
Csekély vezérrel Musztafa nem perel.
Pompaja fenyeseb fegyverének
Hogyha erős rab-urak kísérik.
- 155 39. Lánczokban a' szép győzelem lovat.
Istambul utján. 's nagy *Padisám* mosoljg.
Igy szolva intett a' Tatárnak
Füznie a' rabot a' rabokhoz.

40. Es Mirza rablessz Musztafa! szóllal az
Ifjú, taréját elveti es repül. –
Es csokot advan a' vezérnek
160 Keblire dül. Kara elmosoljodik.
41. Es Mirza volt a' Lányka Karának égy
Szép Hölgye. nem rég a' teres Ausztria
Szélén Haimburgnál vadászván
Mirza reménytelen a' ligetben
- 165 42. Eltüne, titkon Bécsbe ragadtaték.
Hallá vezérét jönni, 's ellillana.
Onnan. Tatár szíjjára önkent
Hagyta magát. 's nevetett. midön sírt,
- 170 43. Schönbrunnak örző szüze. akárki vagy!
Nyelved hevítő, lelkem örömbe jött.
Szollék. mosoljgó arcza fénylett
Rám idegen haza gyermekére.
44. Es ujra zengé lantja az éneket.
En egy borostyán ágyra leszúnyadék
175 Kiál[t]ja elrablott szülötjén
Banatosan zokogó anyának
45. 'S A' lantverőnek tűzbehozó szavát!
Az ejjel eltölt. Hajnal elérkeze.
Felserkenék – egy szirt üregnek
180 Boltya alatt egyedül magamra.
46. Latott keletről engemet a' piros
Hajnal, borostyán fonta be homlokom'.
Lant volt kezemben. 's egy varázsbot.
Terjedező örömekekben égtem.
- 185 47. Es érzetimnek szent heve ellepett.
Zengettem a nagy bajnokok énekét
Es vágytam itt váarak vivójit
Ott fedező sereget vezetvén
- {8}
48. Isten.'s hazáért vívni ösök falán
190 Vagy nagy vitézek tetteit önteni
Idegbe. 's zugo folyamoknál
A lemenő napon énekelni.
49. Most tűzbe mentem, menydörögő szavam
Villámla mintégy ütközet Istene.
195 Es tűzbe vítem halgatomat
Rettege. és riadozva jajgatt.

158 k [átírás] <A' rab>Ifjú, 169 [A következő nyolc versszakot, az ének végéig egy kb. két sornyi hely választja el az előzőektől, továbbá ez a rész ceruzával be van keretezve.] 188 k [átírás] <vezetni>vezetvén [A versszak után, az ív közepén két teljes lap kivágva.]

50. Oh Istenaszszony tóled ezen dagálj!
E titkos ág, mely homlokomon lebeg.
Te hagytad e' lantot sajátul.
200 Rám idegen haza gyermekére.

II. Ének.

1. Óelte keblén Musztafa a Leányt.
Ott folytatá az lengedező szavát
Es voltaképen monda mindent.
A miket ő kitudott kihallott.
- 205 2. „Jól tudja eként Bécs Kara hősnevét!
Vannak külömben Hösei o Vezér!
Láttam mosoljgo hajnalokra
Menydörögö komor éjczakákat.
- 210 3. „Használt hadakban gyenge Leánykais.
Grof Stahremberg a varnagy erős. eszes.
Es sok tüzekben jártas. és van
Erdeme varfedezést vezetni.
4. <„Kottlinczky Moritz Fő ezeredjiben.
Kemény inas test Szlezia gyermeke.
215 Huszszáz gyalogsagnak parancsol.
'Senk ezeret vezetett. 's Szukhéis.
5. „Radvig Szukhenak hadszerető fija.
Császár hadában' attya vezér vala.
Fijara birt probalt csapatja. –
220 Jo fija nyomdokait követte.
6. „Grof Serfenberg egy tisztos öreg vitéz.
Saját legényit mind neven ismeré.
Es csendesen ment Kardkívonva
Két ezer ősz katonaji frontján
- 225 7. „Bekk Hadnagy ismét két ezeret vezérl.
Kétszázzal annyit barna tömötteket
Spanyolfi Kopjás Arjezaga
Két ezeret hozza Leszli Hadnagy
- {9}
8. „Nyomban követték. Heiszter ezerjei.
230 Ezer vitézit víttebe Ferdinánd
Herczegje halmos Vürtembergnek.
Ő hazavér szerető Előknek

198 k [átírás] <rebeg>lebeg 200 k [széljegyzetben a versszak alatt, kemény ceruzával] 50. stropha 205 k [A következő versszakok idézőjellel indítva, amelyek nincsenek bezárva. Ez az eljárás később is előfordul.] 213 k [áthúzás puha ceruzával] 232 k [törölve] szerető<je>

- 235 9. „Magzatja. Bécset vedni Személyszerént
Költ fel. s pogányok véreit ontani.
Hatszázat *Ulrik* régi Hadnagy –
'S Annyi lovag Dűpinyi vezérrel.
- 240 10. „Ércz volt sisakjok. görbe atzéltaréj.
Előre rezgő fényt fenyegetve hanyt.
Vas íngjek. és vas kesztyűjekben
Hajladozó török ingadának.
- 245 11. „Ezer felett két száz szeres őrizet.
A' várban. a'kik rendre cseréltenek –
Es ennyi rendes fegyveres nép. –
Am de teméntelen a' lakosság –
- 250 12. „Nyolcz büszke Zászló alja. az érdemesb
Polgár lakoknak, gazdag aranyt ragyog.
Külömb külömb szín öltözetjek –
Fegyverek. és sisakok külömbzöl. –
- 250 13. „Serény Libenberg Hadnagy ezek között.
A' Czéhok is felköltének. és velek
A Kézi munkások fejenként.
Szolga. ínas. szabad. és hazátlan –
- 255 14. „Fegyvert fogának vídni hazájokot
A gyors Tanulok *Veitz* vala Hadnagyok
Elhagyva Fébusz szent nyugálmát
Mársz zuhogo hadait követték.
- 260 15. „Igy zenge a' Lány. 's keblire lankada
A' nagy vezérnek. szot hagyta, és pihent.
'S Kezdette ismét szép beszédjét.
Musztafa csókjai megszakaszták
- 265 16. Es ujra kezdé. láttam erőseket.
Láttam vigyázo bölcseket Ó Vezér!
Grof Stahremberg, testvére a' vár
Örjinek ízmos. erős. serény Hös.
- 265 17. Obizzi arczán Hymeni tűz ragyog.
Elhagyta othon Kedvesít, az keserg.
Utánna, o. Hőlgý. és anyának
Mennyi keservei hullanak most!
- 270 18. Igy szolla a' Lány. 's kőnyne kicsordula, –
Szerinyi Grof a' nagy Magyarok faja.
Császárja mellett kész halálra –
Sok hazafit vezetett magával –

19. Vezér! magyar sziv frigye csak addig áll.
Mig mint szabadnak kedve szerént beszélsz.
275 Mint szolga kénrtvén feloldja –
Hiv Magyarid figyelemre végyed.
20. Egy rész közülek Bécs falait fedi.
Egy rész tehozzád pártola – a' sasok
Sason segítnek. *Kaur* Kereszteny.
280 Vérivel is fedezend Keresztényt –
21. Láttam lovaglo *Dauntis* az útakon.
Láttam Kolonicst. hív kegyes örpapot.
Es Pécsi Grofot *Hunn* hazából.
Es *Salaburg Kroaták* vezéret
22. Nyolczvan vadással jött oda *Friderik*
Kilmansetik. és *Cseh* nemzeti *Czetteritz*.
285 Grof Fignankurt. a' Szajna mellől.
Es Kroaták nagya Szentmihálji.
23. Velencze bátor gyermeke. vedni mént.
290 Derek *Kolaltó*. 's egy öreg ösz vezér.
Kornéli Kis test, ám nagy elmés –
Mind idegen haza hű vezéri ->
- {10^v}
24. Es vegezé a Lányka szelid szavát.
Ajkát Karának csokjai áztaták.
295 Ölelve nezek tűzvilágnál
A falukat gomoljogva füstben.
25. Vezér kegyelmezz! szollala hirtelen.
A' vár erős a' készültek nagyok!
A nép hazáját vedi. czárját
300 'S Nemzete ősfalait halálig!
26. De több Keresztény fegyvere sem hever.
Itt szegyenült meg nagy Szolimán feje.
Tekincs szerencsét! Höseidhez
Bizhatolé szeretett vezérem!
27. Tanácsla kedvelt Hősinek a Leany.
Egy titkos érzés sugta tanácsait.
305 Homáljason sejtett jövendöt
Erzeti rendre valok levének.

280 k [átírás] <ve.>fedezend 292 [a versszak után, az ív közepén egy teljes lap kivágva; majd a következő oldal tetején {10^v}, kemény ceruzával] 2 [alatta másfajta ceruzával] a' magyarokról [alatta világos szépiával] a' magyarok említetnek mint Neutralistak/ kik ezen ostromot nem örömet nézték. sokan / koczülek Bécsset védelmezik. mint Pálfi / Eszterházi. Szerényi. Draskovics. Kery st / Ezek a' várból tettek nevezetes Kiütéseket / de nem az ostromoló pogány mellett. 293 k [jelzet a versszak mellett, halvány ceruzával]

28. De a Kevélség kétszeresen tüzel.
310 Ha jo tanáccsal mérge fenytetik.
Haragra vált forro szerelme.
'S Hurogatá Kara a' Leánykát.
29. Leany talam Kaur gerjedelem hevit?
Tisztatalan szív ver kebeledben es
315 Csabítani jöttél! Musztafának
Karja nem aszszonyokon keményült.
30. Alnok szavakkal vágysz letanácslaní.
Kaurok tüzeltek. verni le a vezért.
Aszszonyra bünbosszu csekélség.
320 Am de Basaimon elkövetném.
- {11}
31. Most menj el! en itt mérgemet elnyomom.
Csak ferfi ronto faj nemed! így beszélt
Feddődzve a Hős – a Leányka
Könnyei közt mene a Kebélből.
32. Es a vezért méjj gondjai közt hagyá.
325 Ő forgatá a gyenge Leány szavát
Nem félelem. csak kétkedések
Váltva haboztanak érzetében.
33. Es monda osztán. „Hőseivel riaszt!
330 Mást illet Ellent tudni nem engemet.
Nem jöttem en névszamat írni
Féljenek ők Kara hősnevétől.
34. „A több Keresztény fegyvere sem hevér!
De mennyi népem menydörög ellenek!
335 Tíznek jut egy Kaur, bár Keresztény
Nemzetek egy csatarendben álnak,
35. „Tekincs szerencsét! tám könyörülni kér.
Vérző hadakban. vér robaj illenek.
Lagy tisztet ellenség kicsufol.
340 Am de riadva szalad keménytől –
36. „Itt szégyenült meg nagy Szolimán feje!
De hajdon. és most! ősz Szolimán s Kara.
Mondotta. és rut szidalomban
Megkaczagá Szolimán Nyugalmát.
37. „Vezérimhez bizhatok é nemé!
345 De bizhatok mert hitre felesketem.
Királyi Czimet birtokot, Lányt
Bőven adok valamit kívánnak.

III. Ének.

- 350 1. Gönczöl magassan csilloga ejszakon
Es Délre jött a' hold ködös ejjelen
Meg nyers Kakas szo nem süvöltött
Musztafa szolla *Bekir* agához:
- 355 2. *Bekir* serény Hös! menyj sebesen le a'
Sergek között. ott <Szépvizeky vezert>
Bölcs Ibrahimit és Khán Harámbot
Hivjad elé seregim vezerit.
- 360 3. Ő menve ment. és gyors parípát vezérl.
<Es ujra szollott *Kantakuzenhez* is:
Olah Vezér. Jezust imádo!
Hozzad el Idvezitöd Keresztyét
- 365 5. Es monda a' nagy Muftinakis: szelid
Főpap. Profetám biztosa! vidd elő
A' szent ezüst ládat. 's sorokként
Szeddki szokott jeleit hitünknek!
- 370 6. Sietve indult a' Havasalji Hös.
A nagy Keresztet Nyolcz emelök hozák.
Egy halmon ásták fel. merően.
Alva szeges feje messze fénylett.
- 375 7. Jezus Nazarethbeli Szülott. sidok
Királja! ez volt írva szemöldökén
Olahok Országában épült
Es szekeren hozatott hadakról
- {12}
- 380 8. Hadakra. Jezus népe imádkozott
Alatta kérvén Isten erős kezét
Segíteni a' kínozott Keresztényt.
Bár Mamoded seregét követte.
9. Fenn álla a' szent bízodalom jele:
Es elhozta a' Muftiis őrjelét.>
Tevék vonák a láda terhét
Es levevék Törökök serényen.

354 k [átírás, szépiával] <Szépvizeky vezert>*Bég Ulimant*. 's vele 358 k [áthúzás puha ceruzával] 376 k [átírás] <hozaták>hozatott 381 k [a ceruzás áthúzás vége] 382 k [átírás, szépiával] <Es elhozta a' Muftiis>*Elérkezék a Főpapis* [átsatírozva, melléírva szépiával] <őrjelét.>*ejczakán*.

- 385 10. Mekkára fordult. mosda. 's imádkozott.
A <Mufti>. és felzárja. sorokszerént
Ki szedte. 'most a' régi zászlót.
Es felüté közel a' <Kereszthez>.
- 390 11. Egy Kopja szárán fesledezett seljem.
Felét lesodra, csak fele lengedett.
Szent szo: *Aelem* fényle rajta.
Még Mahomed keze irta hajdon.
- 395 12. Es a' kemény ercz lánczokat is vevé.
'S Kirakta osztán a' buzogány botot.
'S A szent edényt. meljt <...>
Öntete mosdani. S<zürt> aranybol.
- 400 13. Az Alkorantis. meg Mahomed szakadt
Seljem palastyát öszveraká. 's puha
Zöld gyepre tévén állva örzé –
Musztafa zöld seljem öltözetben
14. Felséges arczal fényle körül. 's magas
Lángal hevité czélja nagy érzete.
Es lora ült. és néma csendben
Várta parancsa szerént vezérit.
- 405 15. Erkeztek – egyszín köntösös Ibrahim.
A bölcs, mosoljgó. kegy szerető vezér,
Harámb veres turban<ja> égett.
<Vad vala. és raboló eb orv ő.>
- 410 16. Gyász Kalpag ingott Szépvízeky fején
Es gyászt sugárzott a Magyar övgerezd.
Dolmánja busan lenge balján.
Jobja nehéz nagy aczélt vezérlett.
- 415 17. Alatta csendben lépdele sár lova.
Mintegy halál. olj ejczaaka szint hozott.
Hazája gondját főzte felhős
Homloka. szép vizeit sohajta.
- 420 18. Mejjekre tették baljaikat török
Szokas szerént, és idvezelék Karát.
Fogadta a' Hős. és fejenként.
Mindeniket szaporán köszönté
19. Es rendbe áltak. Musztafa kezde szót.
Hatalmasan zug hangja tekintete
,,Halgassatok mánt Hősek! enrám
Nagy seregem feji. <három örek!>

386 k [átírás, szépiával] <Mufti>Főpap 388 k [átírás, szépiával] <Kereszthez>mezőben 395 k [átírás, szépiával] <...>Mahommed 396 k [átírás, szépiával] <Szürt>Sár 407 k [átírás, betű- és ékezetbeszúrás, szépiával] <turbanja>turbánnal 408 k [átírás, szépiával] <Vad vala. és raboló eb orv ő.>'S Bég-Uliman lovagolva szelleng 409 k [széljegyzetben a versszak előtt, puha ceruzával] mást 413 k [széljegyzetben a versszak előtt, puha ceruzával] mást / ide 423 k [átírás] <tiis>mánt 424 k [áthúva puha ceruzával, majd szépiával átírva újra ugyanaz] <három örek!>három örek!

- 425 20. „Szultánom engem hadra bocsáta ki
Midön Drinápolj vára alatt erős
Lovagjit. és Jancsárit által
Adta /:vezér levelét kifejté:/
430 21. „Vezér! ez a had hittelen Ausztria
Népét fejenként rablani küldetik!
E lánczra <Császáraját> kötended!
E buzogány uradalmi czimed!
{13}
22. „Mondvan: soronként általadá. Uram
Feleltem, én mint szótfogadó felel:
435 E lánczra <Császár>ját kötendem
Népeit elrabolom soronként.
23. Napnyugtot. és e nagy buzogányt bírom.
De most Profetám szentjire esküszem
'S Erős hitemmel bátoritom
440 Hogy fogadott szavamat megállom.
24. Es a miként én esküszem; ugy tiis.
En Főuramnak, rendre ti énnekem.
Igy Istenünket védelemre
Kérve. hitünk szavait veszéljes
- 445 25. Törrel kövessük. monda. 's nyeregjiből
Leszálvá csendben lépdela a' gyepen
A régi Zászlohoz – megállá.
'S Esküve: *En Kara* nagy vezére
26. Keletnek. és jó Mekkai hitfeles!
450 Megrontom a Kaur hittagadok fejét!
Vallást adok. törvénytis ujjat
A rabigaba vetett Keresztnek!
27. Delekre fordult, mosda. 's imádkozék
Es a' Koránnak verseit olvasá.
455 Es csokolá a' szent palástot.
A buzogány[t]. 's rabigát könyörgve
28. Felvette. és ment. <Ibrahim. és Harámb>
Utánna jöttek. 's esküve mindenik.
En Musztafának hü vezére.
460 Szótfogadok, valamit parancsland.

425 k [írásjel beszúrás, szépiával] ki, 428 k [írásjel beszúrás, szépiával] Adta, kifejté:/: 431 k [átírás, szépiával] <Császáraját>*várnagyjat* 432 [A versszak után, az ív közepén egy teljes lap kivágva.] 435 k [átírás, szépiával] <Császáraját>*Várnagyját* 437 k [föhléírva, szépiával] e nagy *czím* 452 k [széljegyzetben a sor mögött, fekete tinta] + 457 k [átírás, szépiával] <Ibrahim. és Harámb>*Három Erősei*

29. „Felsőbb Vezérlöm, mindeneket teszek!
Es ugy segéljen szent hitem engemet.
Mosdának. és Szívek hevülvén
Telve menének el égi tűzzel.
- 465 30. <Látá Keresztyét Szépvizeky 's könyörg
Jézus nevében kérek Atyám! erőd
Mutasd meg a' vert elnyomatton.
Bányj kegyesen dühös elnyomóval!
- 470 31. Isten segélj! <és> szent jeleket veve.
Bort. és Kenyért, és <.....>.
Markolta Kardjat, és halálra
Szanva magát, feleit sohajtá ->
- 475 32. Es sorba állott. Musztafa monda most:
Hösek! Profetám hogyha megengedi
Hadam szerencsés végít érvén
Bécsbe hozom birodalmi szekem
- 480 33. Es ujj Török Czár bírtokit alkotom
Napnyugoton' majd. <Szépvizeky> Magyar
Királja lessz, bölcs Ibrahim Cseh
Szeptromait viselendi jobján
34. De Khán Harámbnak népe, vagyonja van.
Tán egy Keresztény Lanyka tüzelheti
Hószin. magas, lángzó szeméjlű.
Es legelebb – mosoljogta a' *Khán*.
- 485 35. <Es vegbement a' szent fogadas szere.
Kettős robajjal menydörög a' mozsár.
Ertette a' jelt a' Seregség.
Mosda, imádkozik. és Könyörgé ->
- {14}
- 490 36. Jobbkézbe fogván Musztafa jobbkézét
Mondott: ezen kéz teszi le Kulcsait
Bécsnek tenálad. és vezérét
Hordozom a' nevető Török közt

465 k [áthúzás puha ceruzával] 469 k [átírás, fekete tinta] <és>a' [ékezetbeszúrás, fekete tinta] *vevé* 470 k [átírás, fekete tinta] és <.....> *igy letevé hitét* [A vessző után még olvasható az alapszöveg „és” kötőszava, a sor további része teljesen elhalványult. Székely az „és”-t újraírta fekete tintával, valószínűleg a sor hiányzó részét is inkább rekonstruálni próbálta, mint átírni vagy javítani, lásd: az alatta levő két sorban is megerősített négy betűt és két ékezetet, továbbá az elhalványult szavak felsejlő betűi erre engednek következtetni.] 471 k [ékezetbeszúrás, fekete tinta] Kardját [betűk újraírása, fekete tinta] és halálra 472 k [ékezetbeszúrás, fekete tinta] Szánva [széljegyzetben a sor előtt, halvány kemény ceruzával] *Simile kell* – 473 k [beszúrás] állott, # Musztafa 478 k [áthúzza, föléírva, szépiával] <Szépvizeky>*Beg Uliman* 479 k [aláhúzza szépiával] *Ibrahim* 484 k [betűbeszúrás] mosoljogta [széljegyzetben, a sor előtt] # 485 k [áthúzás sötét kemény ceruzával] 488 [A versszak után, az ív közepén egy teljes lap kivágva, a lapon írás volt az alapszöveg tintájával.] 492 k [átírás] <Hordom>*Hordozom*

37. Bölcs Ibrahim. <'s hős Szepvizeky> vevék
A Nagy Vezérnek fényes ajánlatát.
495 Es vissza menvén rendejeikhez
A sereget szakaszokra oszták.
38. A Fövezér most szolla seregjihez:
Török Tatár. vad Sczytha. lovag. gyalog!
Nagy célra jöttünk. és kihirhedt
500 Várakozás lepi a jövendőt
39. Reank vígyáznak Napkelet. és Delek.
Nagy dolgokat kell tenni tinéktek itt.
Szultantokért, vallástokért és
Nemzetetek ragyogo neveért.
- 505 40. Kaur ellenek közt, és idegen mezőn
Vontuk kiterjedt sataraink falát.
Vagy gyoznetek kell, vagy sidáknak
Sebjeiben kialunni dicssel.
41. Szaladni? kerdné a nevető lakós:
510 Hová hová Bécs ostromoló vitéz?
Es vissza tervén kis falvukba.
A szalado Törököt regélné.
42. Honytokba érvén Holgyeitek közé.
A Hölgycacagná gyengekezü Urat.
515 Atyám miért ment el csatára.
Kerdene a' szomorú Fiacska.
43. De győzni Sczythak! győzni elő. elő!
A Győzedelmest Hir. nyereség. öröm
Győztet Kujonlás. Kár. bilincsek
520 Ijedelem, 's hazavész követte.
44. Ha Istenünk meghalni határozott
Ugy meghalunk itt. hogy ha nem, éltetend. –
Igy itt örömben, 's földi jokban.
Ugy Egeken feleség keblében –
- 525 45. Mondott. 's nevenként biztata Közlegenyt
Az Ifjak égtek. ősz öregek heve
Gyulonga. egymást batorítva
Néztének a jeladó vezérre.
46. Es végbe ment a' szent dologis legott.
530 Kettős robajjal menydörög a mozsár.
Ertette a jelt a seregség.
Mosda. imádkozik. és könyörg ott.

493 k [áthúzza, föléírva, szépiával] <'s hős Szepvizeky>'s a' hős Ulimán 496 k [széljegyzetben, a sor mögött, ceruzával] # 504 k [széljegyzetben a sor mögött, fekete tinta] + 523 k [átírás] <és>'s 532 k [átírás] <imádkozza>imádkozik

47. Negyes mozsár zug. rendbe fut a Legény
Merön vigyázott homlokon a' vezer.
535 Nyoltcz dörge. Kúrt zug 's ordítással.
Omlale a' hegyen a Törökség

48. <Itt Jezus es ott> *Alla* kiáltatek.
Azomban egy szél fergeteg indula
540 Forrott merengett. és Karának
Földre veré potyolat tekercsét

49. Ment a sereg mint tenger özönjei
Vagy öszszel a' bus ejszaki vész ha jön.
Es a ligetben sárga fák közt
A levelet karikázva szorja.

{15}

IV. Ének.

545 1. Erdőknek őrző Szüze a'kárki vagy
Lántod hevíté zengeni lantomat.
Számláld elő, mert ismeréd te
Musztafa hadra hozott Vezérit!

550 2. A Fő Vezérrel ment hatezer gyalog.
Jáncsár. hadakban' állani joltudó
Izmos kemény népség, 's merészel.
Feretegek közepén rohanni.

555 3. Mezopotámbol jött Kara Mehhemet.
Nyugotra hozván napkeleten lakó
Népét csudált napjártat. ejjet. –
Fegyvereket, <Kalapot>. vidéket –

560 4. Nibisz vizétől hozta *Khidir* hadát.
Husszejn Damaszkból három ezert vezet.
<Hassán Temesvárrol oláhot
Ráczokot, és Töröket. Magyarral.>

5. Szilisztriabol Musztafa jött. ezer
Ötszáz lovaggal. Kaurt <elegy. és> Pogányt.
Vezérle. bőv Magneziából
Égy ezeret hoza *Ogli* talpon.

565 6. Romilianak volt fia Hadnagya.
Ez Attya mellett hozta Görögjeit
Bekir Aleppobol ezerrel. –
Es ezerek vezetője Akmet –

537 k [átírás, szépiával] <Itt Jezus es ott> *Ēs iszszonyító* 549 k [aláhúzza szépiával] *Fővezérrel* 553 k [ceruzás jelölés a következő oldal aljáig, ahonnan a kihúzás kezdődik] 556 k [áthúzza, aláírva, szépiával] <Kalapot> *vi-zeket* 557 Nibisz [bizonytalan olvasat] k [széljegyzetben, a sor mögött, kemény ceruzával] + 559 k [átsátírozva puha ceruzával] 561 k [átírás] <vez> *ezer* 562 k [áthúzza, föléírva, puha ceruzával] <elegy és> *a*, [széljegyzetben a sor után, ceruzával:] *a*, Görögöt 565 k [széljegyzetben a sor után, kemény ceruzával] + 568 k [áthúzza, új sorban alatta] <Natoliabo> *Es ezerek*

7. Natoliából. – Harmiti Hassa. Bég
570 Ötszázat. Akmet Tyrai. Bég lovan
Hatszázat, Harmos Mentekheszti
Hős ötezeret vezetett nyilakkal.
8. Halyl ezerjét hozta Szebasztiból.
Anczyra mellől jött *Ali* nagy Basa
575 Ötszázzal – otszázat vezérle.
Tekkei Beg Ali jóbarátja –
9. Akmet *Marásból* hozta lovanczait.
Ezer gyaloggal jött Karamania
580 Basája Ferhat. *Erszekudból*
Bosznia Képviselője Hamza.
10. Huszszejn Bolitzból sok lovagot hoza.
Emir Abánból nyomba követte őt
Arszlan utánnak Kardkívonva
Ment Nikopoliszi szép sereggel –
- 585 11. Hassan vezérrel sok buzogány vivő
Omerrel égyütt sok sebes ijjasok –
Hassannal ismet *Khermi* Béggel
Ostorosok. 's Urokot gyakorlok –
12. Eger vizétől *Jurisi* Bég lovast.
590 Omer *Karaksár* Hadnagya egyezer
Gyaloggal. Osman Khinta-várból.
Égyezeret. hoza, – Ibrahim Bég
13. Várad vizétől vitt hat ezert gyalog.
Osmán vezérlé *Spáhijit*. ő csapat
595 Lovag Nemesfit – büszke népet.
Hozta ti[z]en hatezer mereszlő
14. Jancsár gyalogjit Musztafa útán.
Jobbagy seregjét *Billy* vezérllé –
600 Vállalkozoknak '*Sejk* vezére –
Tob'si az Ágyusokat követte –
15. Az elelem fő örje *Gebégi* volt –
Es négy ezerrel lépdele jo lovan.
Harmincz ezert küldött *Kairó* –
Munka tevők. szabadok temenlő
- 605 16. Osztálji zughtak *Skábaladin* körül.
Harámb Tatar Khán Huszezerret vezet. –
Krimből, Bucsakból. és az Euxin
Partjairól fenevad Csoportot –

{16}

17. <Tiis Magyar nép Attila vérei!
610 Arpad szabad Hős! most rabigat vivö
Szülötji. Szultántok parancsát
Tölteni kéntelenek valátok
18. Hites Keresztenyt rontani jöttetek.
Egy rész kivulról a' falakat töré
615 Más rész belől vitt. 's vidt falakrol
Ellene jött atyafit lövellett –
19. De kit szabadság érzete ingerelt
Derek Nemesként rut rabigát letör.
's Partot szeg, ámbár pártolása
620 Rontja hitét, nemesiti tettét.
20. Battyani Hős. és Szépvizeki vezér.
A' lángos Ifju Zágoni. 's Drazkovics.
Együtt vezérlették Magyarjok'.
Szép lovagot. 's gyalogot tömönten
21. Erdély hegyeiről jött Apafi. nemes.
625 Magyart. haragvo székeleyeket. serény
Szászokkal. egy testben vezérle –
Kanta Kuzen havas alja Hőse
22. Utánna talpon negyeze[r]t hozá –
630 Dúkás Oláhok Moldvai Hadnagya
Társát követvén halkal ökközt
Sorsaikot szomorán regélek –
23. Mert kenyszerített járomaikat nyögék
Es a Keresztényt veszteni fájlalák –
635 Ötszáz ezer nép volt Seregje.
Ostromokot viselő Karának.>
24. Három szakaszban lejte elő – felét
Haramb vezérlé – Napkelet-oldalon
Fogá körül a' rettegő vart.
640 Ibrahim, egy felet a Deleknek –
25. Fekvö Kapuknák vitt. 's dörögött elől –
Az harmadik test <Szepvizeky> alatt:
Probált, tanult Honnyos. Görögség.
<Ifjaibol vala. és Oláhból –>

609 k [áthúzás puha ceruzával] 624 k [átírás] <lovagok>lovagor 625 k [átírás] <vitéz>nemes 635 k [átírás] <Öte>Ötszáz <ezerr>ezernép 638 k [aláhúzza szépiával] Haramb 640 k [aláhúzza szépiával] Ibrahim 641 k [a következő két versszak bekeretezve puha ceruzával, majd a keretezés áthúzása szépiával] 642 k [áthúzza puha ceruzával] <Szepvizeky> [széljegyzetben a sor előtt, puha ceruzával (nagyon halvány)] Schabalad [alatta széljegyzetben, kihalványított szépiával] Schabaladin 644 k [áthúzza szépiával]

- 645 26. <Minden Kereszteny Népeket ő vezet>
Es Nyugoton' a'. Rosszaut álta meg –
A *Skott Kaput* vívá. 's akarta.
<Ép köveit>. s faláit ki<véd>ni –
- 650 27. A nagy Vezér szent *Ulrikon* állameg.
Ott ütteté fel Sátorait. egy halom
Tetőn. lelátván onnan a várt.
Ostromolok Seregét vigyázta –
28. Tevék. szekér. és Kos. Bivalok. lovak.
Korul tanyáztak *Vin* vize partjain.
655 Egyszerre mindent láng borita.
A fedelek recsegének. egett
29. *Alszter*. Veremvár. *Mariahilf*. körül.
Viden. *Magyarszeg*, *Rosszau*. Szerviták
Szeptemplomával, *Klastromokkal*
660 Oskola. és palotakkal égyben –
30. Az ercz harangok várba vitéttenek.
Hajdon toronyban zengtenek Isteni.
Gyülesbe híván a' Keresztényt.
Görbe mozsár dörög a falan most
- 665 31. A gyilkos erczből. 's embereket veszít –
A Kertek égvén asztanak almafák
Es oltoványok. 's pincze. 's Kripták
Felveretenek, üres Koporsok.
- 670 32. Siránkozának nyugni nem engedett
Testek – lerontott Házak oromjain
Agyuk feküdtek. 's megkövezve
Birtokosokra lövöldözének –
- {17}
33. Csaszari var Bécs a' Duna partyain
Körül kerítő varai közt ragyog –
675 Magasb halom terjén azoknál –
Sanczait. és falait kívülről
34. Tisztás mezőség fogjakorül. 's szalad
Ejszakra. égy ág, a' Duna tízkarú
Arkának egy hajlatja mossa.
680 Es Leopold szigetet keríti –

645 k [átírás, szépiával] <Minden Kereszteny Népeket ő vezet>*Utannok indul Bég Uliman hada* 648 k [átírás, szépiával] <Ép köveit>*Sanczait* <kivédni>*kiverni* 651 k [átírás] <i>onnan 652 k [széljegyzetben a sor előtt, fekete tinta] + 661 k [betűbeszúrás, átírás] A< rácz>*z ércz* 668 k [átírás] <Koporsot>*Koporsok* 669 k [átírás] <Siránkoz-
tak a hit> *Siránkozának nyugni* 677 k [átírás] (1) vezet (2) <vezet>*förlöt* (3) <förlöt>*szalad*

35. Kőnyen segít az fegyver alá fogott
 Váron. midőn víz. 's elelem, és segid
 Evezhet át – esten *Hideg hegy*.
 És Leopold magasabb tetője
- 685 36. Mejségbe nyulo szirtjeiről lenéz.
 Az Ősz Dunának habjira. és körül
 Al Ausztriát bélatni berczén. –
 'S Steiri havas hegyekig lehajlik.
- 690 37. Napesten. – és Bécs fénye tekintetét
 Kettőzi –
- V. Enek
1. Kongott azomban a jeladó Harang
 Istvánon. ejfel volt, szomorán fülelt
 Ra a' vitéz. 's bátran halálra
 Szánva magát viadalra készült.
- 695 2. Ernszt Stahrenberg jó Hőseivel könyörg
 Es Istenínek tiszteletet teve,
 A' Jásomirgott templomában –
 Így rebegett nemes érzetében.
- 700 3. Isten! Keresztény <nép e> nagy Istene!
 Es ostromoltak gondviselő feje!
 Jezus neveben vonva Kardom
 Markolatit, haza. és szabadság.
- 705 4. 'S Vallásomért im véremet áldozom –
 Apát anyákok menteni czélozok.
 Segéld hadintéző Kezeddel.
 Nemrebegő hitem a' veszélyben.
- 710 5. Isten segélj! és Kardja kivonva ment.
 'S Mondott vitézek! Kün Török ostromol.
 Tatár rabol, ben' Síralom zeng.
 Senki segíteni nincs, csak Isten!
- 715 6. Isten fedez csak! Kardra vitéz fiak.
 Isten. 's hazáért vívni ösök falan.
 Így batorított. a' seregség
 Mejj figyelembe nyomult utánna.
7. Mindenki heljén őrizetet veve.
 Felvont Kakással vára Pogányokat.
 Az ercz mozsárok menydőrőgve
 Zugtanak a' falakonn' előre –

{18}

8. Hajnalla, dördült a jeladó mozsár,
720 'S Egyszerre negyven szorta tüzes követ. –
A vár Kapuknál a' Királji
Epületek fedelére hultak –
9. Az öbles erczgomb sírva emelkedett.
725 'S Mint éjji Sarkány lombjá szikrázva njúlt
A bomba szelle[n]g. 's verhenyösen,
Ütlele az öszveszakadt falakra
10. Es a falakrol vissza dörögtenek.
A sancz öröm. 's a Bastya morogvazúg.
730 A hang siket verdése Bécsnek
Tornyai közt akadozva zengett –
11. A Skott Kapuktól vermeket ástanak
Le. és fel a vízpartokig. ágyukot
Vontak reá. 's befészkelék a'
Tengejeken fekvő mozsárfőt.
- 735 12. <Harmincz feküdt egysorban az ászokon.
Megtöltetének porral elebb. rea
Gomb fojtaték, 's bunkó keményen.
Megporozá kiűtő ljukat az
13. Ágyuslegény és megszurolt *Kanotzt*
740 Tartván felé. a' por tüze bécsapott.
Az agyba. és szörnyű robajjal.
Üzte ki a' rohana goljobist –
14. Emelkedett és görbe Karét hasít.
Es a kövekben' útve befurdalá. –
745 Azomba[n] Stubennél is ordít.
Es az egészt dörögés övedzé.>
15. Nemeljek ismet gödröket astanak
A bástya alján – 's mina eret. sokan
Hoszszu arányban. sok sorokkal.
750 Sánczokat – és bele költözének
16. Ez volt legelső napja az ostromolt
Várnak. setétlő alkonyatig tüzelt
Az ostromolt nép a' pogányra
Sok Török elhala, sok Keresztény.
- 755 17. Nem erdemetlen holtatok el hazát
Védő vitézek. Híretek el mais.
Az halmokon hol szúnyadoznak
Hamvaitok szomorán megállá'

- 760 18. Keső ikor. 's mond bajnokok alszanak
Es Hősek itten! béke reatok itt!
Tisztes halál harczon elesni
Vedni hazát gyönyörű szabadság.
- 765 19. Egy nap leonta. 's porba temette a'
Sok századok szep miveit – a' falak
Törettek. és felvettetének.
A fedelek leverettek. a' vár
- 770 20. Pusztulni kezdett – a' rebego lakok
Kriptakba, és mejj pinczeverembe le
Költöztenek. mert áblakából.
Régi lakoheljeiknek ágyuk.
- 775 21. Nyultakki. 's gombot szortanak a' pogány.
Ellenre. – Tornyok mállanak a' mozsár
Dörgesítöl. 's ronto goljoktol.
Es szomorán zeneg a' harangszó –
- 775 22. Fordula a nap, 's ejjel ereszkedett.
Nem szűnve ordit a' kövező mozsár.
Sok ízben omlott a falakra.
'S Csapkoda a' rohano Pogányság.
- 780 23. Hajnalla. 's ismét Kard ropogott. 's Kővek
Ötnap télék el. növe nevelkedet
A vész naponként. és nagyobra
Hagtanak a' nyomorult halálok.
- {19}
- 785 24. Mindenfelé tűz. 's ostromi vesz riadt.
Eg minden oldal. csak Leopold sziget
Volt oltalomban a Dunán tul.
Ezt Lotharingia Hőse vidé.
- 790 25. Es a' körülvett várba vizen segéd
Elelmet, és bort hozni. 's vitetni, ott
Törekve állásban maradni.
Bár mi pogány rohányt kívérni.
- 795 26. <Kaprára egy volt Hősei kőzt. serény
Eszes vezér, és Grof Dűnevald – 's Magyar
Grof Pálfi, bajnok *Gondolavál*.
Helleveil seregevel égyütt.
27. És *Merczy* és *Taff*. hü ezredjei
Monté Kukulli. 's *Götz* vezetők nehez.
Lovakkal. és vasingesekkel –
Steir. vize. 's *Ensz* mezejet lakokkal.

28. Grof Sultz parancslott sok Draganyossinak
800 *Stírumb* lovagjít Heiszler ígazgatá.
A hadratermett szávojjakkal.
Kuffstein. és vele *Herbeville*.
29. *Ladroni* Miklos. és vele *Kéry* hős
805 Vitézi, Kopját. 's Kardot emeltenek
Kroáziának vészt mosoljgo
Gyermeki mind, hoza *Rikczardi*>
30. Egy ezredet, 's jól álla pikétjein –
810 Ezekkel örzé a' szigetet – Kara
Ertette a' *Hős* nagy Kinéztét.
'S Mondva parancsla Tatár Harámbnak,
31. Hijaba vivunk láncsavető Harámb!
Míg a' segédlett várba bor. élelem.
Hordathatík hidan. 's hajokan.
Ostromaink sok időkig álja
- 815 32. Elzární kell a' hasznotado Dunát.
Es a' szigetből a fedező vezért
Elverve megfészkelni a' vár
Ejszaki Kőfalait, s veretni.
33. Harámb ezen Dics tegedet illetend.
820 A' preda, a' hir. és nyereség tiéd.
Mondott. Harámb Khán engedett. és.
Hidakat, és evező hajokat
34. Készítetett – a Napkelet oldalon –
825 Értette czelját, a' habok. *ör ura*.
Meg szánta partjának lákoiit
'S Meszszeterült mezejének ékét.
35. Örvényíből felvette habos fejét.
830 Övig merengélt. rakönyökölve a'
Szczeptrumra, melyet víz vezéri
Nevvel adott neki a nagy *Euxin*.
36. Es látta a várt. s szíve szomo[r]kodá.
Es elhatárza menteni, a' Pogány
Ellen. serenyen ment. parancslott.
'S Folyamait szava öszvehívta.
- 835 37. Es öszvegyültek Kütfejinél. magas
Szirtok között. és zöldberek árnyiban,
Elerkezett *Ensz*, mely *Ausztriának*
Két nevet ad. 's szakaszokra osztja.

810 k [átírás] <Monda>Mondva **811** k [aláhúzva szépiával] Harámb **818** k [beszúrás] s **823** k [beszúrás] Készítetett [áthúzva, föléírva] <és ütközetet gyakorl>a *Napkelet oldalon* [széljegyzetben a sor előtt, kemény ceruzával] + **825** k [kihúzás] Meg szánta <meljek> partjának lákoiit[Sic! – értsd: lakóit] **829** k [átírás] <mely a>melyet

{20}

- 840 38. Felállá kőztek. 's monda szelid szavan
Habzó vizeknek tisztos öregjei!
Régolta nyugszunk őbleinkben.
Szép vizeink mosoljogva zúgtak. –
- 845 39. Az ősmezőken honnyi lakó kaszált.
Es énekelven rakta Keresztyeit.
Arany Kalászos holdteremjén.
'S szedte borát. idegen Pogánytól
- 850 40. Nem félve – 's csendes habban evezve szállt.
Örülve' neztük gyermekeink lakát.
Távul faluk tornyát sugárzni.
Es koszorus ligetét terűnknek –
41. De most Poganyság jött Örökunkre. 's dul.
Es nagy Királjok vára falát veri.
Veszéljt adot forgat fejében.
Es rabokat szabad ősfijakból –
- 855 42. Hijába hordunk Szeptrumot. Ó Nagyok.
A barna Euxin hasztalanul emelt
Tisztűnkre? engedjük lakoink
Szep mezejét idegenre bírni!
- 860 43. Nem vizatyák! nem! van hatalom. 's erő.
Nyissuk fel a' mejj Kűtfejek őbleit.
A' Szirterek forrásit. ormos
Fellegetek. 's ködököt segédre
- 865 44. Hiván rohancsunk árvizet. és özönt
Es árkaikban szirtokot, és követ
Seperve roncsunk, és mericsűnk
'S A falakat vegyük oltalomba.
- 870 45. Es a' Poganyság sánczait öncsük el –
Harczolva hirűnk fénye nevelkedik –
Igy szolla. 's hajlott homlokokkal.
Mentenek a' vizek őr biráji!
46. Es Szeptrumokkal Szirtjeiket verék
Es meghasitvan Árvizet. ontanak.
Zug a' Dunának partya. a' mejj
Vízőzön arkaiból kicsapván.
- 875 47. A berkek ingó fáji lehajlank.
Es sáriszapban all Leopold Sziget.
Az érczmozsárt tár ablakból
Gujtya ki a porozó legénység.

839 [Az oldalon két versszaknyi helykihagyás után folytatódik az ének.] 847 k [átírás] <eveztenek>evezve szállt 860 k [átírás] <az>fel 878 k [széljegyzetben a sor előtt, fekete tinta] +

- 880 48. Es vízbe minden – barna fővény. 's agyag.
Az ingadó Hid lába recseg. nehéz
Szírtek verődén oszlopához.
A' rohanó habokon lerogyant.
- 885 49. Es s[z]éljel oszlott – 's uszva separtetett –
A' vést vevé, és lángza kevély Harámb.
Es újra kezdé gyenge mivét.
S Utnak ereszt evező hajokat.
- {21}
- 890 50. 'S Az arvizen vad fegyveresit hozá.
Szégyenlte a' víz örje Harámb dühét.
Es Szeptrumát habjába vágva
A' nagy özönt karikákra zuzta.
51. Az ár lebengett. 's oldalokot dagaszt
Hullam hegyekkel csapkoda. a' borult
Hajokra. mejj örvenybe vonván
Eltemeté dühödött Tatarjít.
- 895 52. Kétszer vezérlett a haragos Harámb
Ketszer veretvén vissza lelankada –
'S Czelját letévén. menydorögve
Agyuival haragot gyakorlott
- 900 53. 'S A' vizre boszszus vast. 's köveket lövelt –
Vin kisdéd arját felleg özönjivel
Dagasztva. környül fogja a' vár
Sánczait. és teleönte vermet
- 905 54. Es görbe minát. 's elveri a' pogányt
Es a' falaknál zugva temette el –
Három nap ömlének dagaljba
A' kicsapot Vizek. és mosának –
- 910 55. Remülve látá Musztafa. a' veszéljt.
Allának. ugymond. ostora ez, talám
Bűnért neheztélt. engedelmet
Kérve. kegyelmet adand haragja.
56. Mekkára fordult, mosda. 's ímádkozek. –
Azomban egy ősz Mufti Karához ér.
Tisztos szakállú. és tekintet
Függe hitetszerető szemöldjén.
- 915 57. Es szolla hozzá. Musztafa Fővezér!
Gyakorta fejték isteni titkokot.
Szultánnak. és tisztos Basáknak.
Fejtegető eszemet ne vesd meg!

- 920 58. A' vész nem Isten míve. csekély ügye
Istennek ártó menykövet. és özönt
Bocsátni félénk emberekre –
Rontani ő örömét nem érzí.
- 925 59. Talán gonosz Rém hord haragot reád.
Es a' Keresztényt vedi segédkeze –
Rém Lucifert hiven' imadjak.
Kaurok azért perel a' Törökkel
- 930 60. Aldozz. 's könyörgjél nékie. tám segít.
Gyakorta használt Rémekeket áldani.
Igy szolla. megbotránkozottja'
Isteninek könyörögve a' Hös.
61. Imádni kezdé. 's kérni az *Orvebet*.
Uram hatalmas Luczifer áldalak!
Fordícsd el a' vészt táboromrol
Kaurokot. és hiteket töröld el.
- 935 62. Oltárt emélvén füsteket áldozok
Ha a' Keresztény Nemzetet elhagyod.
Eként könyörgött. és hevülvén.
Felkele. és Deleket tekintett.
- 940 63. A' Mufti eltünt Luczifer. Őmaga.
Papot követvén ronta hitet. 's szokást.
Hallotta a' Kabult könyörgést
'S Isteni érzeteket mosolygott.
- {22}
- 945 64. 'S Repülve mondott. célom eléretett
Es Jehovának fénye homáljodott.
Nem hasztalan költek Pogányt fel
'S Ingerelék irigyelt Keresztre.
- 950 65. Akmet Török czár halja sugalatim.
Es Musztafának Szive imád. 's könyörg
Több hátra – elvesztek Keresztényt
Es segíték nevemet-Könyörgöt –
- VI. Enek.
1. Igy szolva szárnyalt. ejczaka volt. 's ködök.
Nyugott az ég. nem menydörögött mozsár.
A' hü ebek halgattak. a' vár
Csendbe merült, csak az ár zajongott

935 k [átírás] <Oltál>Oltárt 936 k [átírás] <A>Ha 942 k [széljegyzetben a versszak mögött, ceruzával] 1. 943 k [széljegyzetben a versszak előtt, ceruzával] 3. 947 k [széljegyzetben a versszak előtt, ceruzával] 4 950 k [A versszakot követi egy ceruzás versszak, a kikopás miatt nagyon halvány szépiával újraírva.] 2 Feloltózé a Kherubimok tüzét / Arczára, fenyés szárnyakat íngata / Es mint Követ menyből keresztül / Szárnyala a' levegőn repülvén – //

- 955 2. A' Föld alá szállt Luczifer. egy Üreg
Barlang Napesten hires, az Istenek
Szállása. gondoktól ürülve.
Itt örömet. 's mulatást keresnek.
- 960 3. Marvány habos Szirt oszlopokon fekudt
Nagy boltya, zengő oldalait körül
Ős Isteneknek képe festé. –
Csergedező patakok zenegtek
- 965 4. Kövek között el. 's görbe eséseken
Omolva almot hoztanak a' gyepen.
A bémenetnél borgerezdek
Fügtenek. és nevető borostyán
- 970 5. Zengo Madár dalt hordanak a' szelid
Szellők. megérlelt almafa lombjain.
A zöld bokrokban' egy egy Isten
Szűnyadozott szerető ölében –
6. Itt lelte *Fenfit* Luczifer. a' Napot
Hordó Kisistent. *Liszzilián* ölen.
Negy nap kebeljén szunyadozva.
Eltemeté tüzesült szerelme –
- 975 7. A' vizi órlány lángja nem engedé
A Napvezerlöt fényleni elhagyott
Egén. csak a' Sarkány Oroszlány
Vonta fején Koronaja gyöngyét
- {23}
- 980 8. Magára hajnalt. 's alkonyatot, 's delet
Szabván merengett. és sza[ba]don repült
A büszke állat – felriasztá
Lucifer a szerető legénykét.
- 985 9. Es monda. Ifju nappalokot vezettz.
'S Tisztet felejtven dicstelenül henyélsz!
Bizd másra tisztet. vagy Serényen
Hagyd el az eltemető Kebelkét.
- 990 10. Szomorg[v]a hallá a' szerető legény.
Es monda. ó Hös isteni nagy követ!
Ismérem a' tisztet kezemben.
És sietek szaporán vezetni.
11. De hogy ha vész. nem kéntelenit. marassz!
A' Rém felelt: Óh Napvezető! csekély

966 k [széljegyzetben a sor előtt, halvány kemény ceruzával] *böven*; 968 k [átírás] <Szelek>Szellők 974 k [széljegyzetben a sor előtt, kemény ceruzával] # / *beszéd egyútt* 975 k [kihúzás] órlány<t> 980 k [átírás] <s>merengett 981 k [törlés, átírás] <...>A büszke állat 991 k [átírás] <és>nem

Gondot viselsz bus emberekre –
Es veszedelmeiket nem érzed!

- 995 12. Mászszor Keresztény népeket ovtatok
Most veszni hagytok. földi Kisistenek!
Az orv gonosz Rémm foljamoknak
Arjait a' tereken kiönté.
- 1000 13. 'S Környül fogá Bécs védtelen oldalít.
Es a Pogányság népeit élelem.
'S vizzel segitvén, ostromolni
A' dühödött Törököt hevíti.
- 1005 14. S Te alszol itten! Szálj. 's Koronád hevét
Harmozva szorván a' vizek árjait
Szarazdki. és küldj szomjuságot –
Válcs patakot. 's ereket fővennyé –
- 1010 15. Es készteté a' bágyadozo tüzest.
A Kéntetéstől elnehezülve az
Meg egyszer. es meg egyszer égő
Csokot adott. 's szeretője keblén
16. Sietve kesett. – és leborulva sírt –
Szemlélte a Kint Luczifer. és felelt.
Ifju ne szálj ki a' Kebeleből.
A' szerelem perel a' parancsal.
- 1015 17. Elj nyugalomban Lisszilián ólén!
En érted a' nap fényt ma vezérelem.
Es a Keresztényt megsegitven.
A Törökökre veszélyt bocsatok –
- 1020 18. Mondván elillant. fékli az állatot.
Fejére tévé a' Koronás tüzet.
Es Hajnalon felteccze – 's döljfös
Isteni fényt követett ma kétszer.
- 1025 19. Fórró tüzet szort alkonyatig. viszont
Felteccze reggel – 's a' vizet égeté
Öt nap vezerlett. és apasztá.
A' Duna elködösült özönjét
- 1030 20. A' foljamoknak partja kiszárada.
A csergedő Kütföket eloszlátá.
A fell[e]get fenn szeljel üzé.
Turhetetlen meleget sugárza –
21. A mejj Dunának nedve kiszárada –
Izzadva forro habjaiból kiszált

A vízvezér. 's forrásnál a'
Szirtokon és havason lehelle –

{24}

- 1035 22. A Fővezérnek lelke repesve szoll:
Aldás tenéked. Luczifer! és könyörg. –
Hallotta a Rém. 's ujj segedre.
Gerjede a' szerető Pogányért.
- 1040 23. A víz csekély volt. lábbal eveztet
Altal Harámb. és ágyuk alatt rohant
Sok részeken bé a' szigetbe
'S Perlekedett az erős sereggel.
- 1045 24. Az ütközőknek rendje kifejtették.
'S Előre lépdelt a rohano lovag.
Üvöltve fordult. és sörökként
Vágtata a leterült Pogány közt.
- 1050 25. Az érczagy ordít, a Karabély ropog.
A Kard sugárzo éle rezege vág.
Sokan elestek 's vízbe fultak.
Sok menedék üreget keresgél
26. De a' Tatárság ujj csapatokban oml.
Hajón. lovag. 's őlt társi halomjain
Altal verődvén. nagy sikoltás
Közt üte a' Draganyos seregre'.
- 1055 27. Ezek merően álva kaszáltanak.
Sok fő. 's darablott láb, kezek. oldalak
Hultak. 's nem ismert pártagokkal
A' veresült gyepen egyesültek –
- 1060 28. Érezni megszűnt a' kiomolt velő –
Igy forga a' had sorsa vivok között.
Delekre ért a' nap. 's magassan.
Szorta sugarait a' mezőkre –
- 1065 29. Szerényi szollott: bölcs fedező vezér!
Vert ont[n]i honyért. s[z]ép igaz. és dicső.
De várni illő alkalomra
Hösi tüzet nem alázva használ.
- 1070 30. Miért pereljünk hasztalan a' Pogány
Harámbal itten. ránk hoz egész erőt.
Elvagja utunk. és segedre.
Nem mehetünk az epedt lakoknak.

1033 k [széljegyzetben a sor előtt, kemény ceruzával] + / Bővebb írás. 1049 k [széljegyzetben a sor mögött, ceruzával] # 1051 k [széljegyzetben a sor mögött, ceruzával] – [k?]útban[bizonytalan olvasat] / holtak / hord[ak?][bizonytalan olvasat] / és 1063 k [fölé írva, szépiával] Szerényi Bercsényi 1065 k [átírás] <neves>illő

31. A várvitezség tartja az ostromot.
Csak élelem. 's bor szüke rebegtetí.
Üssünk ki a' megszált szigetből
Hadjuk el a dühödött Tatárnak –
- 1075 32. Kevész veszélyt hoz. bombija, és vasa –
A várra. – fogjunk más ügyelő heljet.
Es a Dunat vidvén segeljük
A vizeken lemenő hajokat –
- 1080 33. Es várjuk a' majd vedni jövő Királyt.
'S Egesz erővel rontva Törökre jobb.
Mint népet aprán vesztegetni.
A' Vezető követé tanácsát.
- 1085 34. Szerényit és Grof Sulczot az ostromolt
Városba küldé. rájok ütöttek.
Mentekben a' boszszus Tatárok.
'S üzve nyomultanak a' Kapukhoz
- 1090 35. Es vagdalák a' beszaladó vitézt.
Szerenyit egy ősz *Krimi* Tatár nyomon
Követte 's urkolt ostorával
Csapkoda rá. – Karabelyt feszíte.
36. Szerényi. 'S Kontját által ütette on
Maggal de töstent társai vágtnak
Utánna. és a' Höst be üzék
A' Kapukon. 's sebezék soronként.
{25}
- 1095 37. A' hidra utvén ott tolakodtnak.
De a' mozsárágy őszveszakasztya az
Állásokat. 's tönkjét kirugván.
A' fedelet. rohanokkal égyütt
- 1100 38. A vízbe dönté. 's sulja sokat levert –
FElhagyta a' más Hösis az elfogott
Örheljet, és a' tábor hidja
Oszlopait lelövetve elment –
- 1105 39. Es a Tatár átronta seregjével.
'S Elfoglalá a' víz szigetet. – 's legott
Bezaratik már ejszakonnis.
Bécs fala. – 's oldalain körüle
40. Mindenfelé most menydörögött az agy.

1075 Kevész[Sic!] 1091 k [átírás] <az>on 1092 k [átírás] <Ercsmag>Maggal 1094 k [átírás] <sebeket>sebezék
1099 k [átírás] <agyon veri>sokat levert 1100 k [betűbeszúrás] FElhagyta 1104 k [átírás] <ve>vív 1105 k [átírás]
<Bek>Bezaratik

VII. Ének.

1. Míg mind vezérlé Luczifer a' napot.
Elasztatott már mindeneket körül.
1110 A' várta szomjat és hevet szort.
A' fafedél feszedezve pattog.
2. A Kutak óltó nedve ki gőzőle
A' foljam orvok Kardja alatt vala.
1115 A' Kőd veszéljes gőze lengett.
'S A' szoros ösvenyeket megállá
3. 'S Dőggel fenyíté a' rebegő lakost –
Fordula a' nap. 's alkonyat érkeze –
Végezte utját a' gonosz Rém
Fékeket, és zabolát leszedvén
- 1120 4. A' Sár oroszlányt nyugnia engedé.
Ö gondban egy Szirt berczén ürdele.
Forralta czelját. és sokaig.
Halgata. – most sebesen felúgrék
5. Es szárnyra kelvén uszva Karához ért.
1125 'S Mint Mufti szollott: Szótfogado vezér!
Talám haszon nélkül Könyörgél
A' Vizeket megapasztzni kérvén.
6. Rém Luczifert. 's most megveted áldani!
A Muftinak szoll Musztafa: ó szelíd.
1130 Főpap! Könyörgék. és imádtam.
'S újra imádom az örsegítőt!
7. Imadta. 's áldá. Szollala a csalárd:
Vezér homáljos titkomat ércsd. 's fogadd.
Holnap pogány *Kaur* Innepet tart.
1135 'S Nem gyakorol kezeket dologgal –
8. Templomba Jézust kérve henyélve ül.
Hány bombit, égesd a megaszott fedelt –
Nincs nedv. 's segéd. roncs a falakra
A tüzeket szelek íngatandják –
- {26}
- 1140 9. Így szolva lángzo szárnyait íngatá
'S Harmadszor érzi Istenek erzetét.
Ejszakfelé ment, a' szeleknek
'S Fergetegek laka rejtekébe.

- 1145 10. Egy szikla *odvban* kötve zuhogtanak
Lüon Királjok láncra vetette a'
 Morgokat, és tiltá csatázni
 Ö maga benn üregében alvék
- 1150 11. Es szolla hozzá Lucifer. Ó Királj!
 Setét hegyeknek Szirtyei birtokid.
 Kopasz vadon lak. büntetesül
 Tettenek Isteneid Királynak.
- 1155 12. Egy jo tanácsom haljad. önönjavad
 Ingerle véled közleni czelomot.
 Tudod veszéljét Luczifernek.
 A mikor Istenivel csatázzván
13. Elhagyta tronját. 's verve pokolra hult.
 Említni fajlom! hát örökön pokol
 Tűzében ejjen. szebb világnak
 Kedveivel ne dericse lelkét
- 1160 14. Nem így! ha ambar Föld. egek ellenim.
 Gyüölolt Keresztény napja ma eljövend
 'S Ujj nép könyörgend Luczifernek.
 Es ha eget. napokat bírandok
- 1165 15. A nap vezerlő Örje te leszsz Királj!
 Csak czelomot most, mert teheted segéld
 'S Bocsásd ki Szellöid seregjét
 Hamvak alá temető tüzeimre.
- 1170 16. Eként felelt a' Szélvezető Királj:
 Hatalmas Angyal hogyha eget bírandsz
 Szándékod ervén tégy Napörre
 Lángjaidot nevelem szelekkel.
- 1175 17. Így szolva. a' szirt oldalit a' nehéz
 Sceptrummal által vagta. kiómlanak
 A' vad Szelek. 's völgyekre fekvén
 Zugtanak. és porokot separtek –
18. A mejj Ligetnek lombjai zajganak.
 A folyamoknak síkja hasítatík.
 Tórnyokba ütőközvéen süvöltett
 A fedelet, 's menyezet rezengett.
- 1180 19. Es a gonosz Rem gyorsan elillana.
 A' Harcz hegyek szirt oldaliban zeneg
 Egy görbe barlang földallatti.
 Remek örök mulato tanyája.

- 1185 20. Tavulra hallik zaj, 's robogo Kaczáj
 Belőle, a szirt, 's rofos oromji Közt
 Leszálla hozzájok, baráti.
 Zúgtanak a' szeretett barátnak.
- 1190 21. Hajnalla, dördült ajelado mozsár.
 A bomba szelleng, a' puma sirva száll.
 A vár vitéz bastyákra indult
 A fal alá rohan a Pogányság.
- 1195 22. Kongott azomban' a' jeladó harang.
 Innepre hívá a' buzogó lakot.
 A templomokban' Isten. Isten
 Zenge – 's imadkoza, <és könyörg>ott
23. A' Jásomirgott temploma telve volt.
 Buzgolkodott a' gyermek, öreg, vitéz,
 Egy szerre jott a' langos öngömb
 Ablakain beütött süvöltve –.
- {27}
- 1200 24. Egy oszlopot megronta, kitördelé
 Mettzett kövét, a' Kripta üregjibe
 Becsapva élőt nem sebezvén
 Holtakat. és tetemek nyugalmát
- 1205 25. Felhaborított menydörögő agya.
 A' szent Koporsok szeljel omoltanak –
 Egy más magassan lenge, uszván.
 A ködökön kiömölte Kinját.
- 1210 26. A' várra ércz. 's Kő záporokat vetett.
 Egy hosszan ingott. és lesüvölte a'
 Grabenre. mejjen bé fővénybe
 Furva. fejét akadozva morgott.
- 1215 27. <Itt álla égy *miv.* nagy Leopöld hite
 A' Szent Egyenlök oszlopa. fenn nap ég.
 Menybeliek szálnak ködökben
 Es emelengenek, és csatáznak
28. A' Doghalál rémváza alatt jajong.
 Ezt erte egy gomb, meg kővező szesze.
 Leverte napját angyalokkal.
 Es felemelte pokol csudáját.>
- 1220 29. Udvar piattzán szálla le egy megint.
 'S A' szent Anyának réz szoborát vere.

1185 k [átírás] <oromjibol>oromji *közt* 1187 k [széljegyzetben a sor előtt, halvány kemény ceruzával] taná-
csok 1195 k [áthúzva kemény ceruzával] <és könyörg>ott 1202 k [átírás] <Becsapja>Becsapva 1206 k [áthúz-
 va, melléírva] <egek felett>*uszván* 1212 k [a versszakok áthúzva kemény, később a kihúzás megerősítve puha
 ceruzával; kihúzva, melléírva, ceruzával] <hite>*kőve* [széljegyzetben a versszak mögött, kemény ceruzával]
 azután / keszült

Nem árta. elfojlott dűhében –
'S Forgva sebes Karikakban elholt.

- 1225 30. Jött a' könyörgő Pap felemelt keze.
Megszentelé – 's ujj agyba rekesztetett.
Kirúgta a' por. 's vissza uszván
Ostromoló feleit leontá –
- 1230 31. Czár Ferdinándnak temploma. 's nemzeti
Sirjára vágatt két rohano puma.
Egyik letört oltárt. Keresztet
Borzadozott az ijedt Könyörgő –
- 1235 32. Es félve ment el. 's sirva imádkoza –
Egyik Királjok boltya alá lefurt.
Az ércz Koporsok nem bocsátak
Sérteni a' tetemek nyugalmát
- 1240 33. Károly Királj nyolcz századokat vivo
Szent Péterenek boltya lerogy arra
Bomlott falát meg törte a' gomb.
Szentjeit eltemeté kővekkel. –
- 1240 34. Keresztesen járt a' puma fel. 's alá,
Némeljek egymást úgy lehaltanak.
Elöl repült egy, más követte.
'S Vivtanak a' rohanok jövökkel.
- 1245 35. Mint őszszel, a' tél kezdet előtt. midőn
A' Darvak egymást védve sereglenek.
A fell[e]gekben. 's Indiaknak.
Már melegebb mezejére menvén.
- 1250 36. A Hazokon, és tornyok oromjain.
Repdesve sirnak hagyni hazájokat.
Jönnek repülnek, bucsuzodnak.
Zug az Egek köde hangjaiktól.
- 1255 37. Úgy mentek. és úgy jöttek az ongojok
Ugy tarta a' vesz hajnal alatt. de most
Borzadva mondom, néma csendben
Hunytak el a' zuhogo halálok –
38. Midőn Királjok holta. kihirdetik.
A' gyaszos Ország banitban keserg.
Nem halni zajgást. a' lakosság.
Várva Királja nagy Innepere.

{28}

- 1260 39. Mejtíltá mindent – vagy mikor a szelek
Csátája megszűnt. 's partjai közt lebeg
A' barna tenger. nem külömbe
Alla Karának ezen nyugalma –
- 1265 40. <Igy szolla titkon! valjon igeretét
Betölti a' pap remjel imádkozom
Talam segitend. és imáda.
'S Hagyta haszontalan a pumákkal
- 1270 41. Rettent[n]i> a' várt. – jardala sánczain –
Egy Közlegény ott alva henyelkedett –.
A' Fővezér méregre lobbant.
'S Rettenetes szava felriasztá.
- 1275 42. Szepvölt az ifju. teste merő. piros
Arczája, kékes szép szeme lángozza.
Igy szolla hozza. hiu Legényke!
En. 's seregim riadunk. 's te alszol!
43. Elkényezett test haborut se robajt.
Az ékes ifju fegyvere nem riaszt.
A Fővezért ép. barna. 's munkán
Izmosodott Katonák segítik –
- 1280 44. Szépet sem illet halni haszontalan.
Ifjú terád egy tábori Kémlélés
Jól illik. öltöz fél fejernép
Köntösit. és derekadra kéklő
- 1285 45. Főjlányt szoritván. mejjed alatt szoriczd
Fel pantlikákkal. fűrtjeid ingjanak.
Csokrokban. és Kaskát viselvén
Hordj veteményt az epedt lakoknak.
- 1290 46. Jo alkalomkór. Del ha el érkezik
Pontban, szurokból vess tüzet estfelé
A' Skottok udvar templomában. –
Négy szegein fedelét kigyujtván.
- 1295 47. Az ifju ment, és Köntösit öltözé
A' Kasba czellert, 's sparga czibát raka
Es titkon a' falrésen átment.
'S Alkudozok szavait beszélte –
48. Feljött azomban a' veres arczu nap.
Harom vezerit Musztafa hivatá.

1264 k [áthúzza szépiával] 1268 k [átírás, szépiával] <Rettenti>Szemlélve 1276 k [átírás] <'s>se [bizonytalan olvasat] 1282 k [átírás] <öltöztél>öltöz fél 1284 Főjlány [bizonytalan olvasat] 1291 k [átírás] (1) szegein <fedelén>fedelét [átírás, puha ceruzával] (2) <szegein>szegeit fedelét 1292 k [egyértelműen kilátszik az alsó törölt (vázlat) sor] 1293 k [átírás] <csibát>czibát 1295 k [írásjel beszúrás, szépia] beszélte –. 1296 k [széljegyzetben a sor előtt, ceruzával] +

- Es monda. Hösek! még ma Bécsnek
Őszveromolt falai<n ebédlünk>.
- 1300 49. Ostromra Hösek! most kitegyen kiki.
A Három elment. Ibrahim oly vala
Mint egy nehéz Szirt. a' hegyoldal
Oszlopa, meljt szelek. és zajongo
- 1305 50. Zapor lemosvan. fekte fenékjiből
Egy fergetek jön. 's völgyre morogva oml.
Es elver Erdőt, elnyom ömlő
Folyamokat köves árkaikbol
- 1310 51. Haranb halalt hord Kardjain. öldököl
Mint egy Koporsok remje, ha ejjelen
Kijön nyugalmabol riasztni
Pasztorokot. 's riadó tanyákat.
- 1315 52. A' száraz izmos <Szepvizekyt> setét
<Banat teczett mint> barna sas a' hegyek
Berczén szomorg 's szárnyára kelvén
Fojtogat üz remegő galombat.
53. Mint egy Oroszlány melynek erős szavat
Nem alja a vad Musztafa ugy dörög.
Es vége lett. 's a' mejj figyelmre. –
Ujra mozsáragyak omladoztak.
- {29}
- 1320 54. A' Skott falaknál szora veszéljt elébb
Az erczagy. és egy básztya törésein
Indítja fel bajnok legényit
<Szepvizeky> – de az ostromoltak
- 1325 55. Puskakkal, és cső zaporival verék.
Es képtelen Kő. 's bastya fal omlale
A Sánczba, gyöztek győzetenek.
Es az egek szomorogva zugtak.
- 1330 56. Utánna indult. s dörge Haranb agya
Tul a szigetben. hultanak a' gojok
A' Vizi bastyákon. verék a
Vidra falak meredek gerezdjét.
57. Itt Korneo volt Fővezető. serény
Szemmel vigyázott. 's mérve figyelmezé

1299 k [átírás, szépia] <falain ebédlünk>falait *leverjük* 1303 k [átírás] <Temploma>*Oszlopa* 1308 k [a sor előtt széljegyzetben ceruzával] + 1312 k [áthúzás puha ceruzával, föléírva szépiával] <Szepvizekyt>*Begulimán* 1313 k [áthúzza, föléírva szépiával] <Banat teczett[bizonytalan olvasat] mint>Arczban miképpen 1318 k [átírás] <figyelmet>figyelmre 1321 básztya[Sic!] 1323 k [átírás, szépia] <Szepvizeky>*Beg-Ulimán* 1328 k [aláhúzza szépiával] *Haranb* 1330 k [átírás] <vetek>verek 1331 k [átírás] <taréjit>*gerezdjét* 1332 k [a versszak bekeretezve ceruzával]

- 1335 Mosarja fektét. és goljokat
Vitt kijelelt levegön fel. és le –
58. De a' veres fal talpa kivettették.
Omolva jött a' zajt emelő Pogány.
Az ablako[k]bol. pincze boltok
Rejtekből tusakodtak ellen.
- 1340 59. Mosár dorombolt a' torony oldalin.
Es meszsze hordá gombjait a' mezön
Dörgött azomban Napkeletről
Hamza Haramb kijelelt vezére.
- 1345 60. Es Jasomirgott templomait lövé
Fellegbe nyuló tornya lövettetett
Istvánnak, és bus homlokát a
Hold, Törökok jele. nem kímelte.
61. Es dörge Nyugton' ejszakon és Kelet
Bastyai zugtak – Del figyelemben ült.
1350 Hős Ibrahim várt Musztafával
Vára tekintetet, A vezérlő –
62. Egyszerre. mint a' tengerek Istene.
Midön vizekben hadra ki indula
Kürtyén elől dordüle *Hanzár*
1355 Fegyvereket. veve nagy kezébe.
63. 'S Igy ment elő most Musztafa 's Ibrahim.
Kialta a' Nép: itt Kara a' vezér!
Fegyverre bajnok. Musztafának
Egy szava halla egész Seregben
- 1360 64. Fegyvert szorított a' Török és tüzelt.
De Stahrenbergis hozta seregeit.
Mondott: Vitéz Isten. 's hazaért!
'S Tüz lobogott az egész karébán.
65. Vezérle. vágott. osztonozott. ügyelt.
1365 Saját kezekkel forgata agyukat.
Saját szavakkal Közlegenynek.
Lelke tuzét emelé hazaért –
66. Peldát tulajdon tette szabott vitéz
Vezérinek. mos[t] bástyafalon kialt
1370 Most szét lovagl. és biztatással
Rendele véd idejére Serget –

1343 k [aláhúzás és a kezdőbetű megerősítése szépiával] Hamza 1351 k [átírás] <és>A 1352 k [széljegyzet-
ben a következő két versszak előtt, kemény ceruzával] + / + / + 1354 k [átírás] <Triton>*Hanzár* 1355 k [átírás]
<'s ment az Isten>*nagy kezébe* 1361 k [aláhúzás szépiával] Stahrenbergis

67. Es láta mindent. 's halla serény füle. –
Es egy szavával bírta ezer kezét.
Es mint Öroszlány kölyke vedni.
1375 Rettenetes vala. szent tűzében –
- {30}
68. <Azomban a' vész terjede a' falon
Dél szig[e]te *Mölker* bástya felütteték
Utánna *Lóvel* szóraték fel.
Hangza az ég. ropogo kövektől
- 1380 69. Negy Közlegényt vitt a' ködök őbleín.
A minapor, és úszva merengeté.
Leszáltak a felleg lakoi.
Fulladozanak egek szeszétől
- 1385 70. Szomján panaszlott mindenik. és heven
A por meg égé testeiket. sebet
Nem sertve. a' bört felsodorta.
Es inakat. 's ereket kiasztatt –
- 1390 71. De Stahrenbergis merges ütést veve
Egy felszakasztott Kőmag erős heve
Homlokban eré. más vezérre
Bízva ügyét sebesen lovaglott.
- 1395 72. Es vére festett. a' haza áldozat.
Szerenyi és *Daun!* monda szelid szaván.
Isten 's hazáért vedelemre!
Tisztemet és szavamat vegyétek!
73. Ertette a Két Hős: 's kiki biztatá
A' csüggni kezdett jó hazafit. vezérlj.
A faltöresen zúga a' Nép.
Rontva omolt. 's leöletve mérgelt.
- 1400 74. Dörgött az ostrom. csapkoda a mozsar.
A' nép szomorgott Höse seben. 's beszelt:
Ki ment meg. *oh ég!* nincs vezérünk
Nincs Leopold. – Török áll falainknál!>
- VIII. Ének.
- 1405 1. Veresle a' Nap. 's délre felérkeze.
Mozsar dörömbolt a' fal alatt körül.
'S Egyszerre szörnyü láng ütöttki
Füstbe gomljoda esti tájon

1375 k [áthúzás kemény ceruzával, aláírva az alapszöveg tintájával] <nagy különben>*szent tűzében* 1376 k [áthúzás puha ceruzával] 1377 k [átírás] <Ejsza>*Dél* 1388 k [széljegyzetben a versszak mögött, kemény ceruzával] # Via / dala / /elemény 1396 k [átírás] <Kös>*Két Hős*

2. A' Skottok udvar temploma. 's a' toröny.
Erkeztek a vad fergetegek. 's dühös
1410 Örvényben ingadván tekerték.
Lángjait a ropogo Toronymak.
3. A Deli szél égy lombot emelt fel. és
Ölelve úszván. ejszaki tájokon
1415 Letette Megváltak toronján.
Szelyel úté buzogánya. 's omlott.
4. Es elfogá a' vizszeget – és rohant –
Az esti száraz 'Sindeljeket repít.
Szetszorta István templomaig.
Ejszaki szel deleket tüzelte
- 1420 5. Uralkodóknak tronjait egeté.
'S Erdély felől jött egy tüzek oszlopa.
Ra fekve a' láng a' fedelre –
Es Keleten 's delen ege minden.
- 1425 6. Kék füst borítá. 's ejji homálj[t] hoza.
A busz harangszo, Konga. 's elolvada
A templomokban szent érekjék
Egtenek. és tetemek s Keletji. –
- 1430 7. Oltárok. és Fő sorra lehultanak.
Könytárok és Kép. régi vitéz fejek.
Köváltványok draga tónkek.
Mívek edények özönnel égtek.
- {31}
- 1435 8. A láng terült. a' fegyveres Epület
Felé fogott egy uttzasorán. 's rohant.
A puszkapor tártját fenyíté. –
Vegromolással uvölt. 's jövendőlt.
- 1440 9. Dörgött azomban szüntelen a' mozsar
A mina szaggat, Kőfalak omlanak.
Az Eg kövekkel holt lovakkal
Emberi öszve szakadt tagokkal
- 1445 10. Eltelve – füst. és láng lobogott körül –
Egyszerre döngött. mondani rettegek!
A Föld alól. és ingadozva
Rázta az omladozo toronyfalt
11. A Hazak öblös boltja le dördüle
Es alakokot terhek alá nyomak.

1419 k [átírás] <dek>deleket 1425 busz[Sic!] 1432 k [széljegyzetben a sor mögött, halvány ceruzával] # a' tár
/ leírása 1435 k [átírás] <Vegromolást>Vegromolással 1439 k [átírás] <csokorral[bizonytalan olvasat]>tagokkal
1443 k [széljegyzetben a sor előtt, fekete tinta] + 1444 k [beszúrás] boltja

- Feszült fenékből a' kemeny var
A Duna habjai vissza foljtak.
12. Es ujra dőngött. 's ujra megíngada.
Es ujra dőngött. s minden elomlada.
1450 Nem birta a' véaszt bus halandó.
Elte reményei füstbe mentek –
13. Némelj futott a' lángokot oltani
Lajtrakra hagott, ablakokot vakolt
Fedélt letört – a' fegyveres ház
1455 'S Puskaporos magazin vizekkel
14. Öntöztetek. nep álta körül. forog.
Bárd. és horog szig. 's vízvezető szekér.
Bőr vidrek. és cső sok kezekben.
A' pokol öble veszéljt jajonga –
- 1460 15. A templom omlott. görbe verem között
Imáda Istent a' rebegő öreg –
A szent Atyak szekeikben
Vartának a szomorú halálra.
- 1465 16. Atyák tűzelték Ifjaikat. 's tűzét
Vivén vitézül a szomorú Legény.
Csak egy halállal tartozott. azt
Fegyver alatt. paisán ohajtá.
- 1470 17. Anyák jajongtak. 's Férjeiket karon
Tartoztaták. a' vő komoran borült
Hölgyere. és így monda. egy vér.
Egy temető. őleden halok meg.
- 1475 18. Es ujra ingott. 's reszkete a' vidék.
Hah Luczifer rém Bárdja veré belől.
Orveb barátok dőngetének.
Boltúregekben üvöltve bárdal
19. Szétsapkodak a' szirtek oromjait.
Es ingaták a' földet agyok felett.
Es őszve zuzni vagytak Isten.
's Jezus örök birodalma földjet.
- 1480 20. Indult keletről hidjete ös fiak.
Az Idvezítő Kherubim angyala.
Es barna felhőn mejj ködekközt
Nagy buzogányt vezetett kezében.
- 1485 21. Es könnyü szerrel földre leszárnyala
Meggzalla a' vár mennye felett. 's nehéz

Szavan riaszta a' csatázó
Fergegegek szeleit. 's beszéle:

{32}

22. Szelek vízszontag pártot ütettetek?
Ti vagytok é kik Tiberiasz vizén
1490 Emmanuel feddő szavára
A felemelt habokat riadva – –
23. Remülve hallák. 's futva szaladtanak.
Nem álhaták a menydörögöt tovább –
1495 Es vissza térvén. bus Királjok
Szirtyei közt fedezé szemérmét –
24. A' Kherubim mejj fellegeín lebeg.
Es a' merengő bombikot elfoga.
El a' Keresztenyét Poganyra.
'S Hasztalan a' Szimeringre szorta,
- 1500 25. Es elfogá a' *Moszlemimek* tüzes
Goljóitis, 's elvette erőjeket.
Es vissza fordulván azok tul.
Artatlan a' hegyeken lehultak –
- 1505 26. Ezt tette a' szent Tisztelet érzete.
Sajnála *Embert*. szive kívánkoza
Veszéljetlen harczon segíni
Nyomtakat. és dühösült nyomokat
- 1510 27. Elúzni – Kúrtyét, melyet arany sinor
Függeszte Karján, vette. kiobbana
A Harsogo hang Napkeletrol.
Nyugotig. és hegyeken zajongott.
- 1515 28. A' Górze Kürt. a melyel Őzön vízet
Támaszta hajdon. 's majd az itéletet
Megzengi; jelt ád Fellegeknek –
Jötenek. és zuhogon lebengtek –
29. Ő a' Kődökből ágyokat alkotott.
Fejérre barnát. és feketét raka
Es ormokot rontott. toronylo
Homlokokat. 's kifeszült Kődöblet –
- 1520 30. Es állatok rém képeit íngatá
Sugárokot hányt szélére fenyesen
Tiltotta a' napfenyt ragyogni
S Ejjellien feketelvé csendben.

1499 k [átírás] <hitvanyokra>*Szimeringre* [széljegyzetben a sor mögött, ceruzával] Szime / ringre [meg-
erősítésként átírva szépiával] *Szimering* / *re* 1501 k [áthúzva, fölírva] <mind>'s 1504 k [átírás] <t>Tisztelet
1507 k [átírás] <a>és [így jó a strófaszerkezet] 1511 k [átírás] <Nyugotik>Nyugotig 1513 k [áthúzva, melléírva]
<egykor.> hajdon. 1523 k [átírás] <Ejjellien>Ejjellien

- 1525 31. Usztatta *Kahlenbergi* tetők megett.
Villámla, dörgő langja keresztesen.
Es hozta. es Szczeptrummal ütven
Rettenetes szakadással ontá –
- 1530 32. Sűrűdve hullott. a' szakadó eső.
Leönte égő üszkőket. és lobot.
Pezsegve holt el, hamva barnált.
A fedelek szenesen csepegtek –
- 1535 33. A' pára forrott. 's csípte az érzetet –
A' puska pornak menykőve elvesze –
A sár saletrom. 's szen meg ázott
Ar ozön omla le a' verembe –
34. Az útakan. 's lejtve sepert fővenyt.
Pogány Keresztény hagyta píketeit.
Isten nyilától elriadva
Ment kiki. és menedekbe bújkált.
- 1540 35. A' Fővezér így szolla: Török. Tatár.
Isten hadával perleni nem lehet.
Holnapra hagyván ostromunkat.
Most sietünk haza satorunkhoz.
- 1545 36. De nem nevetlen vívtatok. e' napon –
A szép borostyán. 's győzelem miénk.
Hadjunk ma Kaurt. holnap is lessz.
Alkalom a' falakon betörni –
- {33}
- 1550 37. De a' Keresztény lelke tüzet veve.
A' templomokban Isten imad[ta]ték
Az utakon a' nép tolongott.
Alda eget. 's könyörög halált –
- 1555 38. Es vége lön a' vár veszedelminek –
Miként az ádáz Parducz az éktelen
Tigrissel a Kölykért csatázván
Rajok út a' dörögő *oroszlany*.
- 1560 39. A' parducz a vizter mezején szalad.
A Tigris a' szirt boltya alátt rebeg.
Ugy halgatott Isten nyilától
Félve hadat viselő halandó –
- 1560 40. Szárnyalt azomban a' hadak angyala.
Es Luczifer szirt boltyai ajtaját

1528 k [átírás] <Zuhogva> *Sűrűdve* 1529 k [átírás] <égett> *égő* 1536 k [puha ceruzás beszúrás, majd ugyanennek törlése] útakan. <mint> 's lejtve 1539 k [széljegyzetben a sor előtt, fekete tinta] + 1553 k [átírás] *Mi<...>ként* 1554 k [átírás] <s>a 1556 k [átírás] <S>A'

Elalva, dörgött bé. az ürbe
Ercz buzogányt üte a' Kövekre

41. Rendüle a' szirt Luczifer elriad.
1565 'S Igy szolla felénk társaihoz, vitéz
Rémek, bocsássunk Szolga Angyalt.
Ős menedek helyeinkre törni.
42. Nem nem kiálták éjjeli vázai!
1570 Fegyvert fogának. nem mere égyikís
Megvivni a' bajnokkal – elment –
'S A' dobogás az uregben elszünt –
43. Fordula a' nap. éjjeli csillagok
1575 Rogyogtanak. Kún a Törökök gyepen.
Keresztben egő fak tűzénél
Nappali tetteiket regélék –
44. Ludat sutótt egy. nyúl pecsenyet tűzén
Nyarsokra vonván, bőre piritva sült
Kavét ivutt sok, más dohányza.
'S Lejtve gyepen' örömébe tánczolt.
- 1580 45. Más Lanya keblén ülve ölelgetett.
Sok sán[c]zban álvék sok nyereségeit
Számlálta sok sebjét kötözte
Sok temeté megölött barátjat.

{34}

I.X. Ének.

1. Hajnalla, pergett a' kutyabor dobon
1585 A szilfabot. fenn hangol üvöltöze
A' Dobverő. gyülezbe híván
Uttzasorán szomorú lakokat –

1563 k [átírás] buzogány<a>t 1564 k [széljegyzetben a sor előtt, fekete tinta] + 1567 k [átírás] <Itt>Ős <helyeik>helyeinkre 1568 k [átírás] <kiáltn>kiálták 1571 k [áthúzás, föléírva] <'S Ők menedek üregekb[en] ultek ->'S A' dobogás az uregben elszünt –

1576–83 k [az oldal tetején az alábbi két versszak áthúzva, sorkihagyás után ezt követi az alapszöveg két versszaka]

- <Lúdat sütöttek. 's nyulpecsenyét tűzen
Nyarsokra vonván, bőre piritva sult
(1) Most ettenek, majd tanczolának.
(2) Kavet ivának, mas dohányzott.
(1) 'S Lejtve gyepen, örömeiben ékes
(2) 'S Lejte gyepen, s örömeiben ékes

Kaur fogolj lány Keblet öleltenek.

Sok sanczban alvék sok nyereségeit
Számlálta. sok sebjét kötözte' –.

Sok temeté megölött barátját.>

1576 [átírás] <máj>nyúl cím I.X. Ének. k [széljegyzetben az oldal tetején középen, kemény ceruzával] 5
1584 k [az alapszöveg az oldal aljág bekeretezve, puha ceruzával] 1585 k [betűbeszúrás] fenn hangol 1586
gyülezbe[Sic!] 1587 k [átírás] <Ucz>Uttzasorán

2. István piattzán őszve sereglenek –
 Jött Stahremberg. és véle vezérei
 1590 Felállá a' néphez. tekintet
 Nyomta szavát. 's hatalommal így kezd:
3. Vitezek! Isten s jó haza örjei!
 Nem csüggedünk el bárha ezer veszélj
 Rettegtetis. mert mennj bírálja;
 1595 Nem rebegő ügyeinket ovja –
4. Istent. hazat és Holgyeket örizünk –
 Isten Hazánk. és Holgy jutalomt adand.
 Így szolla. buzgott a' Vitezseg.
 'S Kőfalain mosolyogva truczolt.
- 1600 5. De a' lakosok helyt maradának, és
 A Hős beszéllet nekiekis. *Lakok!*
 Honyom legelső Kincs. feláldom.
 Gyermekeim vagyont javára!
6. 'S Középbén egy nagy Kőre ezer darab.
 1605 Csaszár aranyat. tett le nehéz keze!
 'S szollott: Kinek még Kincse honnyal!
 Es ezeren felelének *őrá* –
7. Es nagy halomban penge ezüst arany –
 Teis Kolonics megmutatád hited.
 1610 Püspőkje a' szent Jásomirnak –
 Így rebegél nemes érzetedben:
8. <Ég adta. égért áldozom. e vagyont!
 Felnyíttatá tárhazait. es borát
 Kenyérít osztá Közlegények
 1615 Rendjei közt szerető kezekkel.
9. Nemeljek ismét hazat ajánlanak
 Es ágyat. és hü dajkakezet sebes
 Vitéznek. és kit pénze nem birt.
 Kardja marokjait íngatá. és
- 1620 10. Kialta. egy Kard. egy haza Mindenem!
 Vezeremé. és Istenemé fejem –
 Vért. és fejet csak – 's könyezé hogy.
 Erzeke nincs erejet mutatni –
11. A Hős megint szoll: Honyszerető lakok!
 1625 Engedjük a' várt lángba borulni míg!
 Házomnak ős. tölgy szarvazatjat
 Én legelőbb leveretní szántam!

1594 k [átírás] (1) mennjei Kéz fedez (2) <mennjei Kéz fedez>mennj *birálván*; [széljegyzetben] (birálván)
 (3) <mennj bírálván;>mennj bírálja; 1598 k [széljegyzetben a sor mögött, halvány ceruzával] # 1602 k [átírás]
 <Honyűnk>Honyom 1612 k [áthúzva puha ceruzával]

12. Mindent felaldozz, hogyha hazát szerettz!
Igy szolla. 's a' nép szeljel oszolva ment.
1630 Leverte Honyának gerezdjeit.
Regi fa oszlopok omladának.
13. 'S Egyszerre egy vár ház fedeletlen áll –
Az uttza téglák felszedetenek a'
1635 Kártácsok ellen. hogy fővenybe
Fúrva fejet elakadva fuljon –
14. Az asszonyok meg gyenge öreg kezek.
Kutak körül vízmerni maradtanak.
Polgár seregl a Szüz piacczán.
Várva jelet, ha veszélj kiáltya.
- {35}
15. Freyungra gyültek Pimpla vitezei.
1640 Es rendben álván készen ügyeltenek.
A Hős lovaglott. rendre visgált
Mindeneket. 's neveken tüzelte –
16. Es végbe ment a' rendezetek szere.
1645 Erzette a' Hős. lelke miket teremt
Nagy volt. világolt. a'hol elment.
Csend vala nem zokogott hará[n]g szó –
17. Igy nyugva delig minden. arany sugárt
1650 Szorván delen a' szép nap örömbe jött
Hogy a' halandok vére nem foljt.
S Fellegeket nem emelt az ágyu –
18. De Kúnn az elholt emberek. és lovag
Rossz szagia fojtott. es levegöt tele
1655 Töltvén, legyek dongák. 's darázsok
S Varjak. ebek czívakodtak égyütt
19. A Testeken – megszánta vitézeit
A Fővezér. és Sirba temetteté.
Szekerre rákták a' darablott
Tönköket. és üregekbe hanyván
20. Ágyakra sárlák, és eleven meszet.
1660 Ontöztek ismet rája. követ s fővenyt. –.
Felhalmozák. és eltemették.
Dölfős Urok szomor áldozatjit –
21. Es vége lett a' holttemetésnekis –
1665 Fordula a' Nap: hármat üt a harang.
A' jelmozsárt dördülni mondá
Musztafa. – a'z kidugá agyát a'

22. Verem halomján – terhes. idomtalan.
 1670 Farkas nevet hord. százhuszanó[t] terü
 Fontos goljot viszz. ordítása.
 Messze faluk mezejere hallott.
23. Ketszaz kietlen mázsa terút nyomott.
 1675 Tengelje érczből – 's nyolczvan ókór voná.
 Ezzel veszitett vér mohácson.
 Rettenetes Szolímán Magyarra.
24. Mértföldre horda fellegeken tüzes –
 Gombját. 's fővényben singnyire furtale –
 Ugy néze bé most Bécsbe. mint egy
 Farkas az arkok alatt leséből.
- 1680 25. Tanyákra, felfel dugja kemény fülét
 Es tátva tórcat földeket ont belé. –
 Dordüle a meny. és mezőség –
 'S Jelt ada a' rohano csatára.
- 1685 26. 'S Egyszerre három Mina szakaszta falt.
 Omolt az ádá az ostromoló Pogány.
 Kongott az Istvan nagy harangja.
 Es szaladott kiki védfalára –
- 1690 27. Es zuga a' vész – Őltek őlettenek –
 Fordula a' nap 's este fele sütött.
 Meg dörge. meg Kürtek rivaltak.
 Es csak az ejcza oszlatá el.
- 1695 28. Az vérező pírt – sok vesze kül, belöl.
Kühn Tigrisekként viva Szilesia
 Szülötje. Szannóvon vezérlett.
 Ausztria alszegein. de gyenge.
29. Várát pogányok kardja alá hagyta.
 Szép Hölgyet. és negy gyermekeket hozta
 Más ellenállobb varba – utban
 Rá ute a' rabolo Tatárság.
- 1700 30. Es elrabolják társzekerét. fiáit.
 Es mindenét – Ket gyermekit önszeme

{36}

Előtt felaprittják. szerelmes
 Társa Tatár urokon jajonga.

1671 k [átírás] <mezejerk>mezejere 1674 k [átírás] <veszéljett>veszitett mohácson[Sic!] 1676 k [átírás] <tü-
 zet>tüzes [széljegyzetben a sor előtt, ceruzával] + 1688 k [széljegyzetben a sor előtt, kemény ceruzával] # 1689
 k [beszúrás] 's 1692 k [széljegyzetben a sor előtt, kemény ceruzával] # 1701 k [átírás] <gyermekt>gyermekit

- 1705 31. Négyszer csapott, és Karja halálra szánt
Füzzel szikrázott. engede kéntelen.
Es Becsbe jött vár oltalomra.
'S Rettenetes vala a' veszélyben –
- 1710 32. De Gallenfeld. Hős agyba lövettetett.
Szerenyi mérges nyíllal utés[t] veve –
Vallába hagyván. ném kimélte
A csata rendbe hevülve nem fájt:
- 1715 33. De terjedett a' merég – az *Adjutant*
La Gutte inté. és kivoná. erét.
'S Inat szakasztva. vére buzgott.
Zsebjeiből vészi lenruháját.
34. Es béköté, ö el lovagolt haza –
Hős Montenelli Karja sebet kapott.
Karmantyuját mely ercz levélből
Védte kezét. kihasítja egy Kard –
- 1720 35. 'S Az élet érnek száljait elszelé –
Ömölve ömlött. 's vere hevet veve –
De sárga öv seljmet leoldván
Rátekérv[e] – pezseget szorúlva. –
- 1725 36. A' várvezé[r]lő bízata. rendezé –
Bár verbe nem ment. látta vitézeit,
Es véd erőjét méregetvén
Osztogatott. ada. és apasztott –
- 1730 37. Az ellen elment. Kürt 's musikák alatt.
De a verem. 's sáncz telve maradtanak –
Furtak. kapaltak. dulakodtak –
Öszve akadva Verem. Veremmel –
- 1735 38. Faszálrra urklá Ottoman ostorát.
Es csapkodott tul a verem oldalon.
A' Kaurra – Osváld Hellebardot.
Forgata elleniben. 's horoggal
39. Felfűzve vállán Kontösit átvona
Vermébe tulról. a' levegón. 's sokan
Fogákki a' *Nagy Sast*. kötözték.
Es nevetének törökül kőszöntvén –
- 1740 40. Es hosszu nyelben görbe kaszat foga.
Rajnald. 's kaszalá a' Kopasz orvokot.
Igy szolla hozzá Ogli. távul
Kaur Tagadó! Kasza fegyverekkel.

1705 Füzzel[Sic!] 1714 k [átírás] <szakasztott>szakasztva 1716 k [átírás] <es>ö 1719 k [átírás] <->kihasítja
1720 k [átírás] <ér levét>elszelé 1722 k [betűbeszúrás] leoldván 1728 k [átírás] <'s>Kürt 1732 k [beszúrás] Faszál-
rra 1739 k [átírás] <neveték>nevetének [széljegyzetben a sor előtt, kemény ceruzával] #

41. Tusázni Törvény tiltja. ha van szokott.
1745 Töröd. 's elég az tiltani. rontani
Ezt tedd le. és hagyd a' Kaszásnak –
Vivni hason sida illik. és tör –
42. Es visszaszollott a' Kaszaíngato!
1750 Csalmás Pogány! Ez Kontyos eb ölni jó!
'S Utánna hajlitván Kaszaját.
Konty viselő fejet elmetélte –>
43. Igy foljt idő ott. ejczaka eljöve –
1755 A Fővezér. és Hosi dohanyzának
'S Faradva bort, Kávét ivának.
<Szepvizeky szavad ad Karának:>
44. Vezér ne oncsunk hasztalan anyi vért.
Matyas Királj<om> hajdon ezen falat.
A hosszas Ehseggel vevé meg.
Támha hajot emelő Dunának.
- {37}
45. Arkát keresztül zárjuk erős aczel
1760 Lánczokkal – és ör fegyveresink körül
Vidvén, hajokon élelem. 's bort
Nem vehet a' nyomorult lakosság.
46. Es vivjuk a várt: sorra. szerek szerént.
1765 Táborn szünetlen tűzbe vezetni árt.
A Közlegeny elveszti bíztát.
Es kevesül. 's haszontalan omlik.
47. Osztán továbbá. lankodoz a' lakó
1770 A mina többül – vivjak egész erönk –
Egy Ostrom elválaszt sok aprot. –
Engede Musztafa. és dicsérte –
48. At lánczolák a' Sajkahozó Dunat.
Es tobb hajo már nem vive élelemt.
Partyan Pogányság álla. 's rablá
1775 Es szakaszokban ütik mozsárok
49. A romlado falt. 's réseket ontanak –
Tiz nap telék el – már meg emészteték
Az élelem, már lankadozni.
Kezdenek a' szomorú Erössek –

1751 k [a puha ceruzás áthúzás csökkentése eddig] 1754 k [a puha ceruzás áthúzás törlése, versszak előtti széljegyzettel] <Ez marad> 1755 k (1) Szepvizeky szavad[Sic!] ad Karának: (2) [átírás szépiával] <Szepvizeky>Bég Ulimán szavad ad Karának: [majd az átírás és a teljes sor törlése, széljegyzetben a sor fölött, szépiával] a, (3) [széljegyzetben a sor előtt, a fölötte levő puha ceruzás széljegyzetre írva szintén szépiával] a. Ibrahim ott / szavat ad / Karának 1757 k [átírás, szépiával] Királj<om> is 1769 k [átírás] <vivjun>vivjak 1775 k [átírás] <szakaszokr>szakaszokban

- 1780 50. Orakra nőtt a terjedező veszély –
A varra bombik 's szurk köszorúk nap es
Ejj szüntelen szellengtek. a' falt.
Mina erek feszegetve hanyták.
- 1785 51. A népre Ehség 's lankadozás jöve.
Nem jött segítség. égre emelkedett.
Istvánon estvenként *Rakleta*.
Es jele volt szomorú veszélynek –
- 1790 52. Hajnalla. feljött a' szomoru Világ.
Estvéllé. könyben harmatozott az est –
Hős Stahremberg járdált szokásként
Utakon. és tüzelé vitézit –
- 1795 53. A Jazomirgott szentje körül vala.
Konyezve hozzá égy anya sirvajött
Kebeln sikoltó Kisdedekkel –
Es leborulkoza, és kialtott.
54. Ha földi Isten vagy ma segély *vezér!*
Hallotta a Hős könye kicsordula
Es Kard huvelyét oldaláról.
Lankadó jó kezivel leolda –
- 1800 55. Es szolla hozzá. Bus anya. meny vele!
Az vett Kenyert, éz kardja kivonva ment.
Hazához ert és ejczakajat
Asztalán könyökölve tőlte.
- 1805 56. Es reggelig nem Kostola álmot ott.
Hajnalla hiva Hőseit: ő velek
Közlőtte a' veszt. minden ingott
Övala csak. 's hite a' veszélyben –
- 1810 57. Kohlczitzkit a' hü *Varszoi* Lengyel őrt.
Szollitja. és mond: Mindenem Ör tied!
Csak merj. 's kimentven vidd meg a' veszt.
A Lotharingia hős urának –
- 1815 58. Es kérj segedet, vagy ha nem elveszünk –
Indula a' Hős. ölte Török ruhat.
'S Mint Kém Kiment a' Skott kapuknál –
'S Eletit Istiniert ajánlá –

{38}

1782 k [áthúzva, melléírva] <es> Ejj 1784 k [betűbeszúrás, átírás] Ehség 's <és>lankadozás 1785 k [átírás] <égn>égre 1787 k [széljegyzet az oldal alján] – 1799 k [beszúrás] Lankadó jó kezivel 1808 k [betűbeszúrás] Lengyel 1812 k [átírás] <sed>segedet 1814 k [beszúrás] 'S Mint # Kiment a' Skott kapuknál – [széljegyzetben a sor előtt] #Kém.

X. Enek.

1. A' nagy toronyban' égyet ütött vala
Ejfélután mar a' jeladó harang.
Grof Stahrenberg járá Vitezit.
Mindenecket szemesen tekintvén.
- 1820 2. A' várkapuknál sok napi mív után
Mejj széles ágyu vermet emeltenek
A Kontyosok. 's harmincz mo'sarfot
Vonva reá duhösön tűzeltek.
- 1825 3. Két napja már. sok Hős kiütött. de egy
Hiv Közlegény ott eszre vevé korán
Mindenkor. és titkon jövökre
Títkon adott tüzet, és leverte –
- 1830 4. <Halil az ör volt – elvesze általa
Mult ejczakán a Két Kotulinszki Hős
Be varta őket. mig az ágyra
Rontva remenytelenül kihágtak
- 1835 5. Es jelt adott. és társi tűzeltenek –
'S Egyszerre minden földre terítve volt –
Halil vigyázott ejczakákon.
Tisztyeitől szeretetve buzgott –>
- 1840 7. Kardos Szukhenák' jol törökül tudo
Legénnye. egy volt Száz kicsapok közül
Kontyot kötött. pénzt tett 'sebebe.
Lenge török Dolománya vállán –
- 1845 8. Szabadra. ő a' tűzcsehelest tevé –
s Előre ment a' görbe verem felé
Utyában egy állat kifoljo
Verivel a kezeit befesté –
- 1850 9. Ment a' ravasz Kem. lesbe maradtanak
Daun. 's Szukhé – ő a' verem oldalin
Tultérve – szemlélt – minden alvék
Am de Halyl mozsarak körül áll –

cím k [széljegyzetben az oldal tetején ceruzával, „Ez” megerősítve puha ceruzával] Ez az Ének / egészen Episodia **1817** k [áthúzva, föléírva] Ejfélután <a' hű torony örízö ->mar a' jeladó harang. **1827** k [átírás] <ütött>a-dott **1828** k [áthúzás puha ceruzával] **1832** k [átírás] <társe>társi **1837** k [átírás] <ontani>onlani **1839** k [széljegyzetben a sor mögött] (Grof) **1847** k [átírás] <Verin>Verivel **1848** k [átírás] <A>Ment **1850** k [átírás] <alva>alvék

10. A' Tüz világnál. most füleit teve.
A' földre. 's visgalt halle dobogtatást.
Most a' verem berczén kinézet.
1855 Es kezében lobogott Kanotja –
11. A' Kem elément. és törökül beszelt.
Mondván Halil tam társid alusznak itt!
Igen. felelt predara jártak.
's Reszegek, én egyedül vigyázok.
- 1860 12. <Rególta itten – Fajlalom *oh Halil*.
A munka bagyaszt. ejjel alunni kell –
De hagyd tüzed hú Nikkilanak.
Megmelegülni vizes ruhajit –
- 1865 13. Te fázol es mért –? Fosztani jártam és
Vérharmat ásztat. sok leolott Pogány.
Fekszik közel itt. meg kerestem.
'Sebjeiket. 's adakoztak is jól –>
- 1870 14. Ó fajlalom hogy fosztani nem mehettz!
Barátom ugymond büszke Halil nekem.
Rab preda nem kell – 'sol[d]jaímmal
En egyedül kijövök naponkent –
15. Ma holnap ismét itt vagy amott halok.
Inkább vigyázok feltve becsületem
{39}
- 1875 Halylt becsúlik Tiszt vezérek –
Eletemet feladom. de örhelyt
16. El nem hagyok. meg Honnyomis ósztönöz.
'S Meg a' Keresztény Kém is ügyelve tart.
Gyakorta járnak. leskelodni.
Sok megadá szemelése árrát –
- 1880 17. A szent hazának tisztye erős kötél
Hir. és becsület készzeti erzetink
Nem ingerel több Kincs elegvöt
Alnok ösök faja a Keresztény.
- 1885 18. Ugyvan felelt a' Kém. 's kiszedé csoport
Csaszár aranyit. 's földre le olvása
A Tüz világnál. 's monda hogyha,
Menyeiek segitendnek érni.

1860 k [áthúzás puha ceruzával] 1862 k [beszúrás és áthúzás, kemény ceruzával] +<Nikkilanak> [széljegyzetben a sor előtt, kemény ceruzával] # Demírhám a beg 1870 k [betűbeszúrás, kemény ceruzával] 'soldjaímmal 1878 k [átírás] <sok megada>leskelodni 1887 k [átírás] <ezzel>érni

- 1890 19. Földemre kedves Gyermekeim, szelid
Szép Holgyem innen csendesen elhetend.
Sok verem omlott jó hazamért
Fegyver alol magamat kiváltom.
- 1895 20. Fészükre vágyunk bar haza tisztje hív –
Edes hazámnak füstye gomoljgani.
Láthatlaké keményeimből
Gyermekek és Feleség ólében!
- 1900 21. Az ősz Vitéznek könnye kicseppene.
Szollott Török nem kerem aranyidot.
Mert gyermekid. 's háztád vagyója
Gyermekes. és feleséges énis.
- 1905 22. Haztám szerelmes csendjire gondolok.
Honnym csatain szép sebeket kapék
Szolgáltam immár jó Hazámnak
Halni ősök mezején ohajtok –
- 1905 23. De Tiszt. 's becsület kéntelenit megint
Szolgálni. 's mint hogy nincsenek értekím,
Változni sincs út. Ég kegyelmét
Várnia kell kiszabott időmig.
- 1910 24. De jó Öreg! lám, szollal amaz. csupán'
Egekre bízván dolgodat elmaradsz.
Saját kezeddal vess meződön
Es ígyekezve szerezz aranyat.
- 1915 25. 'S Változz setétség, ejczaka van kőrül.
Meg lelmi predát kit keze lába bírt.
Ment és szaladt – En addig érted.
Őr maradok.
- 1920 26. Kerdezne tiszted, mondok alunni, ment.
Az Ősz Vitéz méjj gondjai közt mene.
Es jó reményel – Kém barátja
Beszegezé szaporán mozsári
- 1920 27. Gyujtóljukát vas szeggel. aczélt veve.
Jelül kováján szikra ragyát csehelt.
Ertették a' várhősek. és a'
Vermeken a' Törököt soronkent.
- 1925 28. Aprítva csendben forga sebes karok.
A' Sanczokat kőporrol, agyaggal és
Tönkel betölték. és sok álmas
Őröket eltemetének élve –

29. Némely közúlek gyujta mozsarokat
 Haszontalan nem menydőrögött az agy
 1930 Bevontatott tiz nagy közúlek –
 Sok táligán lovan ongojó, 's por.
 {40}
30. Es vissza tértek győzedelemmel ők.
 Hajnalla, meg jött a csalatott öreg.
 1935 Nem lelte sánczát. és csudálta –
 Eszreuvé. 's szomorán leült
31. Egy szélyel omlott gőrbe mozsár agyon.
 Ősz fürtye mocskán bankoda. és beszélt.
 Tisztesb dolog meghalni. mintsem
 Elve gyalázatosan gyön[y]örrel –
- 1940 32. Szép pelda buzgó Ifjakat ingerel
 Apollon Admet nyájait orizé
 A nyaj követ pasztort Apollon
 Nyomdokait viszi a Tanítvány.
- 1945 33. *Karinthiaról* hord nevet égy Kapu.
 Bécs deli taján, itt üte rablani
Alkszander, és *Viktor* vezetvén.
 Tűzbe hozott *Helikon* Kilenczjet.
34. Es mindenik gyors Pegaszuson repült.
 Két részre oszlott a haragos sereg.
 1950 Egy rész vigyázott lesben álva.
 Más fenyegetve lovan törével
35. Előre tartott. öszveomolt falan
 Szakadt kővek kőzt pattoga lókööröm.
 Sarkányt feszítvén méjj setétben.
 1955 Vermeken. és patakokon nyomultak.
36. Rennvég elovár szembe ragyog delen.
 Középbén őmlik Vin fővenyes víze.
 Pazsint borítá. 's nyarfa árkát.
 Ostromolo Törökök tanyája –
- 1960 37. Volt rejtve öblös partja alatt. mozsár
 Es bombi ellen befedeleztetett.
 Deszkakkal, és földel. fővennyel
 Oldalait kirabolt Keresztény
- 1965 38. Kripták koporsó oszlopival körül
 Es templomok szent képeivel. pogany

Vallás szerént undok kaczájjal
Befedezék. 's padolák alolrol –

39. A szentek arczát talpok alatt Nyomák.
Jezus keresztyén ülve nevettenek.
1970 Es feldarablott tábla. 's oltár
Hites ecset remekek veszének.
40. Pogány Vezér és Nyolcz basa társai.
Keresztbe tűznél ülve dohányzanak.
1975 Ösök vitéz tettét regélék.
Özeket és vadakat sutének
41. Két általagban forra Tokaj szesze.
Pogány vezér szoll: Kontyviselo Basák!
Csak tegnap Ebersz Dorf határán
Nagy Szolimán neviert tanyázánk
- 1980 42. Rabolni voltunk. szent remegés lepett.
Ugy teccze Szultán lelke lebeg felénk.
Midön lakótelkét tekintök
Itt laka Ö. hadakozva régen
- 1985 43. Kaurral. kirablást és tüzet elkerült.
Ma háza zöld fák lombjai közt ragyog.
Nem messze ablakján világló
Mécs lobogott ködös ejczakában
- 1990 44. Egyszerre zengő ércz, 's Musikák szava.
Hallatni, vidám tanczok üvöltözö
Lármája – kétlettem mi volna!
Egy idegen Török ott lovaglott.
- {41}
- 1995 45. Ez hirt hozott. hogy Bég <Ulimán> Tokái
Bortól hevülven táncznak ereszkedett.
Népével. és sok rableánnyal.
Egy csel őtölt szaporán eszembe.
46. Szollítok egy őszfő Törököt – vitéz!
Siess lovan' és Beg <Ulimán>t köszöncsd!
Itt van Pogány. vidd meg szavammal.
Ment az öreg szavamat megadni.
- 2000 47. Pogányt gyanitván Beg <Ulim>án elől.
Utanna tánczos nepe iramlani.
Es ott hagyának bort. Keresmenyt
Ökröket. és Kosokat vadakkal.

- 2005 48. Erkeztem, a Ház már kiürülve volt.
Egy birtokos ment. más bele költözék.
Kész vadhoz ültünk. és borozván
Hangza szobánk <Szolímán> nevetől.
- 2010 49. Ő adta nekünk a nyereséget itt.
Hijába két nap jára serény lovunk.
Ebul veszeszté úgy kereste.
Beg Ulímán keze a' Keresmenyt.
- 2015 50. Az éjjel elmúlt, nappal elérkezék,
Nyeregbe ültünk. és haza indulánk.
Lovunk előtt hajtánk sok ókret.
Sok Kosokat. 's emelénk vadat. bort.
51. Hallák *Pogány* Hóst társi 's nevettenek –
Dicsérve Szultánt. 's Bég <Ulimant> boros
Bokályt soronként osztogattak.
'S Ülve, tízen vadakat sütének –
- 2020 52. Kilencz Hős, és tíz horgas inu ökör.
Legelt közel a *Vin* vizinél gyepen
Igy monda – hallék nagy rikoltás.
Pásztorok. és kiutök csatáztak –
- 2025 53. Hijába, már a nyáj oda volt, Pogany
Es a' Basák a zajra felugranak –
Fegyvert ragadván, ott hagyának
Bort, vadat, és tűzet. és siettek
- 2030 54. Mencségre, a csök sorra ropogtanak.
Dördült azomban' a' jeladó mozsár.
Egyszerre Negyven agy követte.
'S Zugva kőveztenek a' falakra.
- 2035 55. Es kongni kezdett a jeladó Harang.
Sűrű vas ön vész omlale a falan.
A vermek. és bastyák morogtak:
Ejczaka menydörögének a' csők.
56. Pogány barátit vissza hívá, de már
Elkése. a' vad. 's lelket adó Tokaj.
Más kézre bírt, míg mentni jártak
'S Buslakodának üres tüzeknél
- 2040 57. De a vitézlő Pegazidák serény
Lovan repülvén beverekedtenek.
Dicsertetének hős Atyáktól
Es kebelek tüze ujra lángolt –

2004 k [széljegyzetben a sor előtt, fekete tinta] + 2007 k [áthúzva, aláírva, szépiával] <Szolímán>Mahomed
2016 k [átírás] <társa>társi 's 2017 k [átírás, szépiával] <Ulimant>Rohamant 2036 k [széljegyzetben a sor előtt,
ceruzával] # 2039 k [széljegyzetben a sor előtt, ceruzával] # 2043 k [átírás] <kebeleiir[bizonytalan olvasat, ki-
emelés tőlem, B. P. A.]>kebeleik

- 2045 58. Hajnalla dörgött szuntelen a' mozsár.
Estvéllé gránát 's bombi repültenek –
Grof Leszle *Sandor*. mert kiütni
Ujra egy ejczaka méjj kődében –
- {42}
- 2050 59. A pelda ingerl. 's néha veszéljbe hoz –
A Skott kapuknál indula Leszle. ki
Ötven legénnyel csendesen' egy
Vermet akart Törökökre döntni.
- 2055 60. Már hágta a' nagy sanczok oromjait.
Midön alatt a' Skott kapunál. kijön
Egy Ifju Osmán. Kedves Arszlám.
Várba pogány szeretőjéhez járt.
61. Es ejczakanként bé. 's ki lopozkodott –
Karoltve jöttek ketten az utakon.
Es a Kápuknál válni kezdven.
Csokokot adva köszöngetének.
- 2060 62. A' csattanás meg halla az örfalon.
'S Egyszerre három cső tüzet ad rea.
Szaladt az Ifju, 's egy verembe
Vonva magát rebegett szerelme –
- 2065 63. A puska dörgést vissza felelte az
Agyus Torök. nagy lobjai kőzt legott.
Megtécce Leszlének sisakja.
'S Harom agyak dörögnek órá.
- 2070 64. Kilencz legények. 's őmaga elvesze –
Egyetlen egy csok veszte el ánnji Höst
A többi vissza ment. 's Urának
Holtetemét szomorán emelte –
- 2075 65. Megtiltaték már a' Kiutés, 's rablás –
Azomban ordít, 's menykövezett az agy.
Kivül belől ércz csök dörögtek –
'S Lankadozott az epedt lakosság –
- XI. Enek.
1. Ejfel után már hármát ütött vala
A nagy harang. és minden aludt. 's pihent.
Csak Stahremberg nagy lelke ébren.
'S Mécse lobog komor ejczakákon.

2048 k [széljegyzetben az oldal tetején középen, kemény ceruzával] 2053 k [átírás] <kijött>kijön 2054 k [áthúзва, föléírva] <Hamza. – ő a>Kedves *Arszlám*. 2059 k [széljegyzetben a sor mögött, ceruzával] #beszéd 2067 k [széljegyzetben a sor mögött, kemény ceruzával] # czel / ba vé [hiányzik a lap széle; értsd – célba vesz] 2071 k [széljegyzetben a sor mögött, kemény ceruzával] # 2075 k [átírás] <És>Lankadozott [széljegyzetben a versszak mögött a lap alján, kemény ceruzával] # Leszlet siratják gyermekei és / eltemtetik –

- 2080 2. Othon szorongott. 's hánykoda asztala.
Mellett. mi tevös lenne reménykedett.
Oh édes álom mért nem engedsz
Szunyadozást nagyok' érzetének!
- 2085 3. Így szolla. Isten! menyei nagy bíró.
Ha Mózesednek pusztá vadonjaín
Mannát adál hajdon. segéljed.
Népeit e' nyomorult hazának!
- 2090 4. Es könnye csorgott. és könnyörgve dült
Agyára. 's alvék – látta nagy Istenét.
Szarvut fogott jobbjában, és bő,
Élelem ómledezett belőle –
- 2095 5. Kohlcitzky jött, már hajnalodott, jelül
Fűtyólve, mászott a' le'omolt falon,
A tegla, Kő zörgött utánna.
Hírt hozza. és siet a vezérhez.
6. Felebredett. 's szólt a' nagyeszű vezer:
Kohlcitzky! jó e válaszod. és mivel
Járál. felelt Kohlcítzky: Hősem!
Rendre beszélem el a'mi történt
- 2100 7. Mentemben ottan. vissza jövet, sereny
Vezér soronként ismeri dolgait –
At mentem enekkel Pogányok
Sergeín. egy Aga volt vezérem.
- {43}
- 2105 8. Vélvén Töröknek. monda vigyázva járj.
Török! Keresztény kezbe kerülhetel.
Sok Kem kereng. itt – meg rabolnak.
Mit sokat; en kimenék kísérve –
- 2110 9. Meg vitém a' hirt. – szolt Lotharingia
Herczegje. szemmel tartya az orvokot.
Rovid nap itt a véd. vitézűl
Tarcsa magát az epedt vigyázat.
- 2115 10. Es vissza jövén, mint Basa a' Torök.
Őrök kőzött mult ejczaka kémlelék –
Es láttam a'mit nem reméltem –
'S Egy verem oldalon így beszélék.
11. Miert ma nem ment ostromoló sereg.
Bástyákra? a var felszabadult talám?

Vagy béke lessz. nem latni mozgást.
Sem jelado Musikák robajjit

- 2120 12. Nem halni. Örök hol Kara. <'s a Magyar>?
Itt minden alszik. már hasad a piros
Hajnal, vezé[re]khez nem illik
Hajnalokon sikeresetlen álom!
- 2125 13. A Közlegény elhagyta pikétjeit
'S Alunni ment, a' görbe-mozsarsutó.
Veremje nem zeng fütylestől
A puha tiszt oda hagyta bomlott
- 2130 14. Osztáljit, estvét ejeleket veszít.
'S Játzik dohányzó társaival kiitt
A Fő Vezér? és messze honybol
Mert vezetett idegenbe serget?
- 2135 15. Török vígyázok! hol Kara. <'s a Tatár!>
Es Ibrahim. hol zenge nehéz szavam.
Es elverém az őrek álmát.
Egy Török ör felel a veremből –
16. Urunk hatalmas Musztafa alszik egy
Kaur leánnyal bársonyos agyain.
A Hösek elmennek vadászni.
A hadat unva mi itten alszunk!
- 2140 17. Hiu Vezér! lágy gerjedelem puhit
Egy hadnak örjet! nagy fogadást tevél
A' büszke Szultánnak. profetád
Örzi erős hited esküvesét
- 2145 18. 'S Te elfelejtéd! (így felelék. ÷). 's hagyod.
Nagy célra nagy Höst küldnek az Istenek.
A változó szívüt ajándék
Kesedelem. 's puhaság megejti.
- 2150 19. Felelt vízszontag –. Negy napok oltá egy
Rablányt hozott egy ősz Török a' mezön
A Fővezér szemközbe vágat.
Járva az ostromolok csoportjtit.
- 2155 20. Es látja. és meg kedveli a' Leányt
Nagy Summa pénzen megveszi. és tűze
Kegyetlen égéssel lobogván
Mejj szerelembe merült figyelme.

2118 k [átírás] <halni>latni 2120 k [átírás, szépiával] <'s a Magyar>Musztafa 2132 k (1) [átírás] <M>Tatár (2) [áthúzás, melléírva, szépiával] <'s a Tatár!> *Harám*b. 2139 k [széljegyzetben a sor előtt, fekete tinta, elmosódva] +

21. Es hagyta a vár tornyaiból alá
Vett Nemzeteknek szabni parancsokat.
Alomra újabb álom üle
Nagyolatot szerető szívébe –
- 2160 22. Egy gondja elmúlt, más győőré fejet.
Nincs szünte, most a' volgyeken andalog.
Most lora ül. és hadba indul.
Es tüzelök dörögési közt jár.
- {44}
- 2165 23. Hogy verje gyorsan terjedező tüzét
Haszontalan baj! reszket erős keze.
A zabla száron, hátra vágat
Hogyha előre vezérli utját.
- 2170 24. Es hangja elholt a' hadi rend előtt
Erőtelen szót hányel az ostromon,
Agyuk nehéz dörögési köztis.
Halja Leánya szavát zenegni.
- 2175 25. Most nyugszik. és most munka között forog.
Felejtve a' Kínt. újra hevesb tüzet
Vett mejje – érzé veszteségét
'S Monda az ostromon Ibrahimhoz.
26. Bölcs Ibrahim! <hívd tarsidot, a Magyart>
<És a' Tatárt hívd>. 's a' szalado hadat.
<Vigyétek> ismét a' falakra.
Rám Mahumed Nyavalját bocsáta!
- 2180 27. En félre mégyek. Ibrahim. a' szemes.
Sejtette gondját. 's monda Uram Vezér!
A serget ismét a falakra.
Küldi szavat fogado barátod
- 2185 28. De meny te. 's verjed Kartokozo tüzed.
Nem vétek ember szívbén az Indulat.
Nagy tetteket vitt néha véghez
Ingereit követő halando:
- 2190 29. De bölcs magát elnyomni nem engedí.
Csak gyenge szívet verle az Indulat.
Igy szolva enyhült a' Vezérnek.
Sebje – elíndula sátorához –
30. 'S Ott újra dult a tilalom ingere!
Mejjobb zavarban tévedezett esze.

2167 k [széljegyzetben a sor mögött] (fékjet). 2176 k [áthúzva, föléírva, szépiával] <hívd tarsidot, a Magyart>nézd terjedez a' veszély! 2177 k [áthúzva, föléírva, szépiával] <És a' Tatárt hívd>Ragadj sidát, és 2178 k [átírás, szépiával] <Vigyétek>Vezérljed 2180 k [átírás] <é>En 2184 k [átírás] <tüzet>tüzed

- 2195 Nem birta többé lelke lángját
'S Altaladá szomorú örömmek
31. Az útközet folyt, megveretett hada
Estvére busan tért haza, sok fiat
Sok Attyait siratta. és rut
Atkai közt hadat. és Keresztényt
- 2200 32. Káromla – elment kedve sokaknak itt
Csekély haszonnal veszni pogány mezőn
Othon hágyott Hölgy. 's gyermekeknek.
Bánatot. és ehezést szerezni.
- 2205 33. Probálta őket tűzbe vezetni most
A vad Tatár, és hadb<an erős Magyar>.
Ekes szavakkal lelket adni.
<Ibrahim a' haragos> legénynek –
- 2210 34. Hijaba minden! nem maradott fedél.
Alatt Karának titka, kiismeré
A Közlegény, a tiszt, 's legottan
Nyelvre kerül rebegett vezérünk
- 2215 35. Jo híre, és a Nép letev é szét.
A vár vivásról. 's várta szabad szelét.
Hir terjedett hogy félbe hagyván
A viadalt Kara vissza térne –
36. És hir futott, hogy Musztafa Kaur leszen:
És hir futott hogy Kaur sereg érkezik
Igy hatki a nepek fejének
Fénye. közemberek ör szemébe –
- {45}
- 2220 37. Eként beszélett a Török ör belől
A sáncz veremben. ülve dohányoza.
A sán'cz felett halgattam ötet
Beke veled Török. így köszönve
- 2225 38. Utnak fogék. és Isteni Kéz hozott.
Mosolyga a' Hős. és levevé arany.
Lanczát nyakárol. és nyakára
Füzte hazátszerető fijának –
- 2230 39. Ertette a Hős, szíve megíndula
Es mént vitézlő társait ínteni
Saját kezével, helyezett itt
Ott szava lelkesített. 's parancsolt

40. Es monda Örek! jollehet a Pogany.
Bástyánkra nem ront, orizeten legyünk
Midön elüzzük halmainkról
2235 A pihenés szemeinknek édesb
41. Ott hagyta őket. 's masokat ingerelt
Szolván: vigyázok! itten az alkalom
Elelmet. és bort beszerezni!
A sokaság tolakodva indult.
- {46}
- XII. Ének.
- 2240 1. Felkölt azomban Musztafais: vadász
Kürtök kihivák kesz seregébe. ő
Gazdag lovan lengett Amázon.
Lanya piros paripája mellett.
- 2245 2. Vadászni ment ő. ez vala egy sebír
Fajdalma ellen, szánva nem engedett
Vezerinek hadhoz figyelmet.
Ő akará azok engedének.
- 2250 3. Után lovaglott Ibrahim. és Harámb.
Balkézre sarkalt <Szepvizeki> lovat –
Mellettek egy rendben – utánnak
Sok Basa. és koszorus vadászok –
- 2255 4. Dohanyzva mentek jo paripájikon.
Vadasz daloloktól zengtenek a' mezők.
Rez lánczokon vittek peczérek.
Vékony inú agarat, 's Kopokot.
5. Jancsár az első. Spáhi fejeér begyú.
Szárcsának, Orkán. czimbora társavolt.

2239 k [széljegyzetben a versszak alatt középen, kemény ceruzával] – cím k [széljegyzetben az oldal tetején középen, kemény ceruzával] 2240 k [a versszakot három áthúzott versszak előzi meg; áthúzva az alapszöveg tintájával, majd puha ceruzával]

< Értette a' Hös, lelke tüzet veve.
Es ment vitézljő népeit íteni.
Saját kezével helyezett itt.
Ott szava lelket adott. 's parancsolt.

Es monda: Örek! jollehet a' Pogány
Bastyánkra nem ront, órizeten legyünk
Midön elüzzük halmainkrol
A pihenés szemeinknek édesb.

Ott hagyta őket. 's másokat ingerelt
Szolván. Vigyázok itten az alkalom.
Elelmet, és bort beszerezni.
A' Sokaság tolakodva tudult. >

2242 k [széljegyzetben a sor mögött, puha ceruzával] Eliza 2249 k [áthúzva, fölírva, szépiával] <Szepvizeki>Hös Uliman 2256 k [átírás] <Jancsár>Jancsár [széljegyzetben a sor előtt, ceruzával] +

Holdos fejű. Keskeny. szelekkel
Verset iramlani mért mezőken.

- 2260 6. De a' ligetben tőr'sokökön botolt –
Szemfűl. szünetlen' vadnyomokot szagolt.
Feltartva állat. és hijába
Csalta Szabadka heregve játszni.
- 2265 7. Villár. komor volt. 's kész iramlani
A' vádra: ritkán hajta peczérei
Szavára. – kényén gerjedett fel.
'S Ekkor egész rohanással omlott.
- 2270 8. Jókor menőket gyorsan előkerült. –
'S Négyelve döngő lábait íngatá.
Darvas sugárzott. gyenge' volt ő
Es csak arány zörögje tezett –
- 2275 9. Gyakron beillant a' ligetek köze.
Futván harangját zengete. és fülelt
Haljaké. Darvast a' peczérék.
's Bokrok alatt heverész henyelve'. –
10. Sarkány, sebessen Vágtata bokrokon.
Szirten midön jelt halla. – de gyors inát
Hijába vesztvén futja körben –
Nem tuda vívni erősb vadakkal –
- {47}
- 2280 11. Villam egyetlen kedve peczerinek.
Halgatja a jelt. csendbe ügetni kezd.
Tobbül nyomonként gyorsasága
'S végre sebess ína pattogását
- 2285 12. Nem latni, és csak fenyleni engedi –
Beéri. és elfogja elis viszi
Ha nyulat, őzet lát, mezőken
Vagy hegyeken tusakodni mind egy.
- 2290 13. Előre zengett a musikák szava.
Az ercz peczek rezg. a kutyabordobok.
Peregnek. és csengettyu zeng a'
Holdviselő sidaszár gerezdjén.
- 2295 14. Murád vezérlé a Musikák szavát.
Utanna Hanzár Kurtye rezegtetett.
A Bécsi erdőket riasztak.
A'rohano ebek ugatási.

2258 k [átírás] <szelekben>szelekkel 2264 k [átírás] <kezd>kész 2270 k [törlés] gyenge<d> 2273 k [átírás] <harangja>harangját <zengeti>zengete 2275 k [átírás] <hevered>heverész 2278 k [átírás] <futt>futja 2283 k [átírás] <gyorsaságot>pattogását

15. A Csok riaszták arohano vadat.
Most a serény öz ingadoz ösvenyét
Tartó Kopokkal játszva. megmost
Nyul rohan a' meredek hegyen fel –
- 2300 16. Itt a fejerlő habba fogát fenő
Vadkan, meg ott a' szarvas iramlik el
Itt farkas áll szőrét meresztve.
Szembe. 's tusazik az orvos ebbel.
- 2305 17. De már az Erdok háta megé merült
A Nap: magas fák lombjai kozt sűte.
Es messze nyulván a nagy árnyok
A hegyeken lebocsátkozának –
- 2310 18. Most oszve gyűjté Musztafa nyüllövő
Vezérit és így szolla: Vadászok e
Szép ejczákát tölcsük ligetben
Nyári vadász örömekben élv<én>.
- 2315 19. Mondott tűzelvén kedvre vadászait
Azok leoldák ivjeiket. tegez
Táskájokat 's ercz sás körömmel
A karabélj magokat kiszedték.
- 2320 20. Saját kezével vette le nyergiről
A Hős. leányát. 's Hölgyeit. és szelid
Karöltve járák a mezőket.
A füveken szelek ingadanak.
- 2320 21. Két tölgyfa allott egy halom oldalon
Ernyője s[z]eljel terjedezett. 's körül.
Bonta alján egy mezőcskét.
Csergedező patak ömle egy gyors.
- 2325 22. Kőszikla erből es köveken zeneg. –
Alunni csalt vad pasztorokot 's vadaszt
Ha itt legeltek, vagy vadásztak –
Itt leteleplenek a' vezérek –
- 2330 23. Taplot Kovát, és görbe aczélt veve.
Harámb. 's kiutvén. Kőre tevő tűzét
Es száraz ágat tört, rakott rá.
Es szelelé. – harapózva terjedt. –
24. Es szil<v>a ágbol nyársot egyengete
Es hegyze bárdal <Szepvizeki>. hatot –

2296 k [a sor után, ceruzával halvány] Szabadka / + k [széljegyzetben a sor előtt, fekete tinta] + 2298 k [átírás] <rend>Kopokkal 2304 k [széljegyzetben a sor mögött, ceruzával] + 2306 k [átírás] <nyult>nyulván 2311 k [átírás, ceruzával] <élvén>élve 2322 k [átírás] <Fonta>Bonta <egy>alján 2324 k [átírás] <köves arkokon>köveken 2325 k [átírás] <sok>Vad 2332 k [átírás, puha ceruzával] <szilva>szilfa [átírás] <nyársokot; és>nyársot egyengete 2333 k [átírás, szépiával] <Szepvizeki>Bog Ulimán

- 2335 De Ibrahim. Surczát óvéhez
Füzve, aczélt veve, és kifenvén
25. Nagy Késít Őzet, nyulakat. öl. 's meljeszt.
Böret levonván feldarabolta. és
Félczimerekként nyársba szegven.
Altaladá Szolimannak. és ő
- {48}
- 2340 26. Forgatta tűznél. és pirította. azt.
Murád ólében. általagot hozott.
Tokay borát. nem nézve vallást.
Görbe lopot veve. és tizenkét
- 2345 27. Nagy holjagost megtöltte. 's elé teve.
A gyepre – *Kavét* pergele. és babot.
Örölt. szeszét csuprokba tólté
'S vízzel elegy melegiti Szénnél –
- 2350 28. Kelyhekbe önté 's rája bivaltejet.
Es öszve hívá rendre vadászait.
És gyepre ültek lábkeresztbe –
Két sarokon, kiki lánya mellett
- 2355 29. Es szembe égymást nézve mosoljganak –
Kavét ivának – most Szolimán hozá
A' sult vadat. 'sorban feloszták.
Musztafa egy pirosult czubákat
30. Lemeccze. és Hős Szépvizekit vele
Meg tisztelé, mint hű idegen vezért.
Most Ibráhimnak, majd Harambnak
Nyujta külön' agyat, és gerezdet –
- 2360 31. Kinálta osztán rendre Szerelmesit.
A jo Tokajtol kedvek örömbe jött.
Danóltak a' Hősek 's felejték
Kontygyotörö bajait hadaknak –
- 2365 32. Es játszodának. 's ugranak a' gyepen.
Vezér legény, lány. lejtve kerengenek –
Leültek osztán – Enekekkel.
Zengedezett ligetek' vadonja –
- 2370 33. Egy ősz Dalos zeng. furcsa vadász dala.
Mosoljgtatá a' Lány fűleket körül.
Leanyka sok csínjat Danolta –
Ille öregnek az ifju lánydal –

34. A hív ebek részt vettek örömjüből
 Vidám Uroknak. vad pecseni<k> adott
 2375 Villárnak. Omár. lombja forgott.
 Ugra. kajánkoda. es üvöltött.
35. <Es rendre berét mindenik elvévé –
 Hasszan egy ep vad Kant szabadon bocsat.
 De láncz urokjat Tölgy fa ághoz.
 Megköti. Ket agarat bocsát ra.
- 2380 36. Es kűszködött a' vad. 's fogaín habot
 Tajtekza. hátat vetve, elől serény
 Fordulatokban szétriasztya.
 A rohano. ebet. – amde végre.
- 2385 37. Villám, 's vad Orkán rája bocsátatek
 Ez farkalombját tépte, amaz fülét
 De Darvas ugrandozva fel, s le
 Perlekedök fejein szököngett –
- 2390 38. Egy roka is volt. Oglinak egy ravasz.
 Csel jön találos Kontya alá. közel
 Bökrök között titkon. Magyarkát.
 Gombola rá. 's papucsot kötött négy
- 2395 39. Labára, Kontyot füze fejére, és
 Fülét kihagyvan, hírtelen a' bokor
 Kozúl tömött Spargán kicsapja
 Futva megy az. szalad a rivalló
40. Agár. 's Uranak lábai közt remeg –
 Remülve nézék Musztafa. 's Lányai
 A Rem csudát, mely a' pataknál
 Fel 's le csudalatoson botorkált –
- 2400 41. Egy csöt feszített. Szepvizeky. 's ledölt
 A Roka – láták. 's rendre nevettenek.
 Dicsérve Oglit bort ivának –
 Elyen erős Török. a Magyarság>
- {49}
- 2405 42. Es a Tatár! így zenge az ég körül
 Osztan Karaért. és kikiert külön
 Ivának. ismét tanczólanak
 Ittanak. és dalolának ismét –
43. De most mi történt! mondani rettegek.
 Ej volt, az égen csillagok égtenek.

2373 k [átírás, ceruzával] <pecsenik>pecsenit 2375 k [átírás] <kajáno>kajánkoda 2376 k [áthúzás az oldal aljáig puha ceruzával] 2378 k [átírás] <e>Tölgy 2380 k [átírás] <fogaít>fogaín 2404 k [a versszak bekeretezve puha ceruzával, széljegyzetben a versszak mögött] +

- 2410 Egyszere égy latvány jövelle.
A Danolokhoz, ezek riadtak.
44. A mejj ligetből jött ki az élttelen –
Egy Sár oroszlány. lángza serénye, és
Tüzet lehelt orrán szemén ki.
- 2415 Lépte fuvet nyoma. és leperselt –
45. Egy nagy Vitéz ült draga nyeregjiben.
Es Kárnioltól fényle ovedzete.
Dardája gyemánt. zöld smarag[d]bol
Siska – Arany dolomány. 's Záfirból
- 2420 46. Nagy gombji. topaz lánczokon ingadoz –
Két szarvu holdat tartva kezén. kiált
Alája ernek Föld lakoi!
Monda, 's üvöltöze a mezőben –
47. De jött azomban egy koronás sasis.
Ket orra volt – és küzdeni kezdenek –
Es a' mező most égyiké volt.
Majd amazé – de a'z engedő Sast
- 2425
48. Elverte. 's a hold szarvaival veré –
Fejét aranyzván a' Koronára vág.
Az inga. és szintén lefordult
Rettege. és szomorán merengélt.
- 2430
49. Egyszerre jött egy Saskeselyű ködök
Között. 's az elvert Sással az elverő
Vitezre rontván. dulakodtak –
Vagtanak. és leverek zománczit –
- 2435
50. Es üzve a Hold szarvait elfogák.
Ket szajba fogvan, mindenik elnyelé.
Az eltörött holdat – 's örömmel
Nyugtanak a' szeretett mezőben –
- 2440 51. De a vitéz ment, és mikor a' liget
Szélére buban erne – élébe ront.
Egy Oriás. és bardot útvén.
Raja. nagy oldalait leverte.
52. Leverte, csontját, Köntőseit. és csak egy
Sár Kopnya állott a' sida vegíben.
A' sár oroszlány elfutott és.
Vereivel bokrokot jelelt meg –
- 2445
53. Remülve lata Musztafa. elfajul
Lelkeben. és így gondola. a csuda.

2412 k [átírás] <lép>jött 2416 k [betűbeszúrás] nyeregjibe<'>n 2421 k [átírás] kezén<:>kiált 2423 k [betűk megerősítve puha ceruzával] üvöltöze 2424 k [betűk megerősítve puha ceruzával] sasis 2447 k [átírás] <uzek>-bokrokot [széljegyzetben a sor mögött, elmosódott fekete tinta] +

- 2450 Nem kétlem Istennek csudája –
Hívata egy Papot. és jövendőt
54. Tudakla. jött a' Dervis. eleadá.
Mind rendre – ugy mond. Holdviselo Vitéz
Te vagy vezér. a' sas Pogány Nép.
2455 A' Keseljü nem egyéb, segédje
55. Az Oriás mely tégedet öszve ront.
Csaszárod – és a' Kopnya saját fejed.
A vert Oroszlany vert Törökség
Hurogatá Kara a' javaslot.
- 2460 56. Őreg! rivallék! lám soha nem tudál.
Még Musztafának fejteni titkokot –
Csak rosszszat. és csak rosszszat. értettz –
Nem viselend Kara több regélést..
57. Most meny el. és én sátoraim között
2465 Koránt kezedben fogva nelássalak
- {50}
- Rettentni a' népet csudakkal.
Mert Mahumed kegye nem segitend!
58. Igy szolva mérgelt. 's kétli kivonjaé
Kardját, legottan feldarabolja ott.
2470 Denem hagyak a' jozanobbak –
'S A dühödöt levegön vezették –
59. A' Dervis elment titkon az ejjelen.
Es kérte Allát. 's verseket énekelt.
Le a' mezőn hajnalban ért. egy
2475 Sirtemetöt. 's oda vette laktát.
60. Azomban a' hüs ejjeli langy veré
A' Hős hevét. 's a' csergedező patak.
Zajgása oszlatván figyelmét,
Engede – 's Ibrahim így beszéle:
- 2480 61. Hős a' pap Isten biztosa. Ő levélt
Forgat te Kardot, lám ne perely vele!
Rövid tanácsát félve monda.
Eszre vevé Kara. és határza
62. Feltette tóstant ostrom alá veszi
2485 A várt. kövekröl kőre lövetteti –
Es visszamentek. halgatott. és
Rettegé a' rebegő vadász nép –

2458 k [áthúzva, melléírva] <néped -> vert Törökség 2463 k [átírás] <tanácslást[bizonytalan olvasat]>regélést
2465 k [áthúzva, mellé írva] <Többé> Koránt 2466 k [átírás] <néped>népet 2482 k [áthúzva, alatta új sorban]
<Most észre tért. és elhatárzá.> Rövid tanácsát félve monda.

- 2490 63. Lepdelve mérgelt. egy mere szollani.
Elíza a' lány. 's monda: Vezér szerettz!
Es csokot adván Musztafának
Keblire [dül]. mosoljogta a Hös.
- 2495 64. Es vívni kezdett. a' szerelem 's harag.
Es vivá 's győzött a szerelem. 's. hadak.
Szeretlek édes. szoll. s határzá.
Hogy marad. és gyakorol vadászast
- 2500 65. Egyetlen egy csok mente meg egy hazát.
Keblire dült a Lánynak, elalva ott.
Es ujra kezdék a vadászok.
Tancaikat. 's szeresen' aludtak –
- 2500 66. Het nap gyakorlott nyári vadászatot.
A Bécsi Erdőn. hagyva az ostromot.
Eszere tért majd. 's táborához
Késve megint musikakkal indult –

{51}

XIII. Ének

- 2505 1. Rég hallom. itt a' holttetemek között.
A Sírokon rosz lelkek üvöltöző
Szozatjit. és láttam kerengni
Ejjeleken temető köveknél.
- 2510 2. Itt jön ki most a' Sirgödör ajtaján!
Huj barna Rémség! borzad erem. 's inam
Ki vagy gonosz Rém mért kelél fel.
Fujni halál szagot a' mezőkre!
- 2515 3. Egy banatos Rem! 's job' neked a világ
Mint a setét Sir *váz!* mi hibád gyötör
Szerelmem! ah vad föld alatti!
Erzetek é tiis a' szerelmet.
- 2520 4. Igen! 's kiert égsz Sirfija. tam halál
Bagoljt kisertesz! vagy valamily öreg
Sarkány Leány vas szive sebzett.
'S Érte hagyod szomorú Nyugalmad!
- 2520 5. Már nem felel! rosz Lélek akárki vagy!
Térj vissza sirod méjjibe. és alugy.
Igy szolla a' Dervi's közél ott.
'S Mormola a' kinyitott Koránbol.

- 2525 6. És félve mént él. – estve ereszkedék
A Holdvilágnál messze ragyogtanak
A sírokon az *réz* betuknek
Rendjei. hallatik a vadászok!
- 2530 7. Nagy Kurtye távul. jött Kara. és ide
Hozván az ösveny. monda szelid szavan:
Vezérek itt egy tiszta forrás!
Nagy Szolimán szeretett mezőjén!
- 2535 8. Hajdon midőn itt táboro[zo]tt ide
E régi emlék köt hozatá, gyakran
Töltött időt itt, homlokában
Törve gonosz Tagadok veszéljét
- 2540 9. Mondott. 's leszállott Ménje Nyeregjiből
Kovette a nép. 's gyenge fejer személy.
Bamulva nézték a' mezőket
Ittak az ómledező vizekből.
- 2540 10. Es gyepre ültek sarga sugár alatt.
Az Asszonyok most a temető felé.
Lepdelve busan szánakoztak –
Gyermekeik forogott eszokban.
- 2545 11. Es Attyok. es jo Anyok – Ez itt fiu!
Ez itt Leány! itt egy öreg, ott vitéz!
Pap nyugszik itten. bus anyának
Sirköve az, veje és Leányi
- 2550 12. Körüle mondott *Mirza* Karanak a'
Hü Hölgye, mostan bárha felejtve volt.
Remélte jon más alkalom majd.
'S Szep szeme nem marad erdemetlen –
- 2555 13. Volt egy remek mív, erre figyelmezett
Eliza. ékszeg Pyramisz álla fenn
Márványa habzott. és nagy ajto
Nyilt közepén mene a' godörbe.
- {52}
- 2560 14. Balrul egy Öszfő rakja rezegve vén
Leptét Leányát küldve előre, jobb
Kézről egy elbusult orosz lány.
Fekve, reá könyökölt az angyal.
- 2560 15. Kinyujtva balról szárnyait, és merő
Lábát, az áttett jobbra letérdelt.

2533 k [átírás] <'S>*gyakron* 2544 k [széljegyzetben a sor előtt, fekete tintával, majd kemény ceruzával] + 2552 k [jelölés a versszak elejétől a következő 3 versszakra, kemény ceruzával] 2553 k [széljegyzetben a sor előtt, kemény ceruzával] + 2554 k [széljegyzetben a sor előtt, kemény ceruzával] + 2556 k [széljegyzetben az oldal tetején közepén, kemény ceruzával] § 2561 k [áthúzva, melléírva] <Balját>*Lábát*

Kezépre ment két tisztas asszony.
Hamveder. és koszoru kezekben –

- 2565 16. Eliza itten nézgele – hallatott
Egyszerre a' mejj Sirban üvöltöző
Szózat. barátok keljetekekfel!
Zugtanak a' kiúrrúlt Koporsok –
- 2570 17. Felköltek, és a Kripta nagy ajtaján
Kivágtatanak – mondani rettegek!
A Rémek Elizát. kapák fel.
Lora, 's dühös rohanással onnan
- 2575 18. A Völgyre villam modra repültenek –
Remülve hulltak földre az asszonyok –
Bámulva szemlélék Karácék
'S Mentek az asszonyokon segítni –
- 2580 19. Némeljek ismét elszaladoztanak –
Kettő mereszlett loval íramlani
Távul nyomozták a' futokat.
Igy mene el Kara, és vezéri –
- 2585 20. Borzadva a nemvélt eseten kivált
Eliza sajgott nékie – visszajőn
Azomban a' Kettő. 's pírulva
Szoltak: Uram Kara! a' Keresztény
- 2590 21. Istentelen nép – messze nyomoztuk a'.
Rossz lelkeket. mind Bécsbe bementenek.
Utjában egyík vissza fordul.
'S Hangza felénk kaczago szavával.
- 2595 22. Csalmás Pogány térj vissza Uradhoz es
Mond meg Vadászé volt. 's leszen a leany!
Nem illenek gyengéd Szerelmek.
Hadra hozott Törökök fejéhez
- 2595 23. Végzé az Ifju – fájdalom ült Kara
Nagy homlokán. és lángja haragra vált
Vitézek! ujj ostromra ordít.
Rettenetes vala a zajongás.
- 2595 24. Síkolt az ágyuk tengelje a' terűn –
A' mejj veremben görbe mozsár dörög
Rendekben áll a' büszke Jancsár.
A Lovagok parípát zabláznak.

- 2600 25. Kevélj Vezér! kit fényes Urad Kegye.
Kit Őnkötésed hadra nem ingerel.
Sem bölcs tanács ostromra nem bir.
A szerelem lever, és felingerl –
- 2605 26. Tíz nap vadászott Musztafa. 's Hósei.
Hajnal – nap. estig. 's népi henyéltenek
A várbelik tíz nap szabadján.
Hordva lovan, szekeren kívülről
- {53}
- 2610 27. Elelmet, a vár megrakaték vele.
A sárga Ehség ellen, akár szakad.
Vagy tart az ostrom, nem rebegni
Ujra tüzet veve a Vitézseg
- 2615 28. S Tusára készült bízva erőjiben
Vidám boroktól vére felindula
Az édes Álom most leszálla
Neha az őrfalakon. 's megujjult
29. A' lankadott Hős – a Törökis hevert.
Es felbe hagyván sanczait, itt ezek.
Földel tömékbé. 's újj kővekkel
A' falakon kirakák az omlást –
- 2620 30. Azomban a' Nép Sanczait ellepé.
Es nema csendben' ejjeli Kód között
Foljlatva utjat. már közelget –
Nem toda senki belől ezekről –
- 2625 31. Csak Stahrenberg volt ébren az ejczakán.
Es félig ekkor. lankada. és ledőlt
Agyára – nem tartott nyugalma –
Gondjai közt tusakodva felkőlt –
- 2630 32. Indult vitézlő nepeihez – tekint
Es alva minden – megcsala tégedis
Hős Stahrenberg egy kis szerencse
'S Alva hagyád elaludt vitézid –

(A szöveg második részét a Verso egy későbbi lapszámában közöljük.)